

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

“КЫРГЫЗ ЭКСПОРТ”
БОРБОРУ

Кыргызстан

Экспорттоо боюнча өлкөлүк жол көрсөткүч

Жапония

2023

"Кыргыз Экспорт" экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борбору жөнүндө

Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу "Кыргыз Экспорт" экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борбору 2023-жылдын сентябрь айында түзүлүп, 2024-жылдын февраль айында өз ишин баштаган. Борбор Кыргыз Республикасынын экспорттук потенциалын стимулдаштыруу боюнча чараларды иштеп чыгууга жана ишке ашырууга катышуу, экспорттоону илгерилетүү бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын эл аралык жана региондор аралык тышкы экономикалык байланыштарын өнүктүрүү, экспортту илгерилетүү жолу менен Кыргыз Республикасынын экономикасын диверсификациялоого көмөктөшүү жана экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү менен байланышкан маселелер боюнча мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан баштап эл аралык уюмдардын, бизнес-коомчулуктардын координацияланышын жана өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылуу милдеттерин өзүнө алды.

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы жөнүндө

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы бажылык жана жеке контроль жол-жоболорун шайкеш келтирүү, соода жана инвестициялар маселелеринде мамлекеттик жана жеке секторлордун ортосундагы өнөктөштүктү бекемдөө, коммерциялык ишканалардын ортосунда трансчек аралык өз ара аракеттенүүнү бекемдөө, ошондой эле соода чөйрөсүндөгү гендердик маселелерди чечүү жолу менен Борбордук Азияда экономикалык өсүүгө жана экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө көмөк көрсөтүү үчүн региондогу соода чөйрөсүндө өз ара аракеттенүүнү жакшыртууга багытталган. USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасынын алкагында соода чөйрөсүндө аялдардын мүмкүнчүлүктөрүнө жолто болгон учурдагы саясаттарды жана практикаларды кайра карап чыгуу жана ошондой аялдарга кыйынчылыктарды жеңүүдө көмөк көрсөтүү боюнча чараларды иштеп чыгуу жолу менен соода жана коммерция чөйрөсүндөгү ишкер-аялдарга колдоо көрсөтүлөт.

Дисклеймер

Ушул басылма № 720-115-21-С-0002 контракттын шарттарына ылайык АКШнын Эл аралык өнүгүү боюнча агенттигинин Борбордук Азиядагы офисинин, Азия боюнча бюросунун жардамы менен мүмкүн болду. Ушул жерде айтылган пикирлер автордун(-лордун) пикирлерин билдирип, сөзсүз эле АКШнын Эл аралык өнүгүү боюнча агенттигинин позициясын чагылдырбайт.

МАЗМУНУ

КЫСКАЧА МАЗМУНУ	8
КИРИШ СӨЗ.....	9
1-БӨЛҮМ: ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ.....	10
ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ФАКТТАР	10
САЯСИЙ ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ	10
СОЦИАЛДЫК-ДЕМОГРАФИЯЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ.....	12
ТЕХНОЛОГИЯЛЫК ТЕНДЕНЦИЯЛАР	14
ЛОГИСТИКАНЫН СЕРЕБИ	16
ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ.....	18
2-БӨЛҮМ: ИМПОРТТУ ТЫШКЫ СООДАЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ	24
ЖАПОНИЯНЫН СООДА РЕЖИМИНИН СЫПАТТАМАСЫ	24
ИМПОРТТУ БАЖЫЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ ЖАНА САЛЫК САЛУУ	27
ЖӨНГӨ САЛУУНУН ТАРИФТИК ЭМЕС ЧАРАЛАРЫ	28
3-БӨЛҮМ: НЕГИЗГИ ЭКСПОРТТУК СЕКТОРЛОРДУ ТАЛДОО	39
КЫРГЫЗСТАНДАН ЖАПОНИЯГА ЭКПОРТТООНУН ПОТЕНЦИАЛДУУ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ	39
ЭТ РЫНОГУН ТАЛДОО	41
БАЛЫК ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО	43
СҮТ РЫНОГУН ТАЛДОО	45
БАЛ РЫНОГУН ТАЛДОО	49
ЖАШЫЛЧА-ЖЕМИШ РЫНОГУН ТАЛДОО	51
ДАЯР ТАМАК-АШ ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО	60
КИЙИМ РЫНОГУН ТАЛДОО	67
4-БӨЛҮМ: ИШКЕРЛИК КЫЗМАТТАШТЫК ЛАНДШАФТЫНЫН СЕРЕБИ.....	72
КЫЗМАТТАШУУНУН ӨКМӨТ АРАЛЫК ПЛАТФОРМАЛАРЫ.....	74
НЕГИЗГИ СООДА КӨРГӨЗМӨЛӨРҮНҮН ЖАНА В2В АЯНТЧАЛАРЫНЫН ТИЗМЕСИ	75
МАМЛЕКЕТТИК УЮМДАРДЫН ЖАНА БИЗНЕС-АССОЦИАЦИЯЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	76

Таблицалардын тизмеси

1-таблица. Жапонияга келген туристтер (аймактар боюнча)	14
2-таблица. Мультимодалдык транспорттук маршруту Кыргызстан – Жапония	17
3-таблица. КР менен Жапониянын ортосундагы үзгүлтүксүз авиакаттамдардын тизмеси	17
4-таблица. Жапониянын ТОП 10 экспорттук тармагы, млрд АКШ долл	23
5-таблица. Жапониянын ТОП 10 импорттук тармагы, млрд АКШ долл	24
6-таблица. Жапониядагы техникалык жөнгө салуу жана стандартташтыруу жаатындагы негизги мыйзамдар	29
7-таблица. СФС чаралары үчүн жооптуу негизги органдар	33
8-таблица. Жапонияда тамак-аш жана айыл чарба продуктыларын жөнгө салуу жаатындагы негизги мыйзамдар	34
9-таблица. КРнын тышкы соода жүгүртүүсү, миң АКШ долл	39
10-таблица. Жапонияга экспорттоо үчүн потенциалдуу товардык позициялардын талдоосу	40
11-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Жапониянын эт импорту	42
12-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Жапониянын балык импорту ..	44
13-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Жапониянын эжигей импорту	47
14-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын ак май импорту	49
15-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын бал импорту	50
16-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Жапониянын буурчак импорту	53
17-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын жашылча импорту	56
18-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын мөмө-жемиш импорту	57
19-таблица. 2022-жылы Жапониядан жаңгак жана кургатылган жемиштердин импорту өлкөлөр боюнча	59
20-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын наабайкана продукциянын импорту	62
21-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын шире импорту	64
22-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын бөтөлкөгө куюштурулган суу импорту	66
23-сүрөт. Аялдар кийими рыногундагы лидерлер	69
24-сүрөт. Эркектер кийиминин рыногундагы лидерлер	69
25-сүрөт. 2022-жылдагы Жапониянын кийим импорту (61 жана 62-товардык топтор)	70
26-таблица. Жапониядагы көргөзмөлөрдүн тизмеси	75
27-таблица. Жапониянын мамлекеттик жана башка уюмдарынын байланыш маалыматтары	76

Сүрөттөрүн тизмеси

1-сүрөт. Жапония калкынын динамикасы жана 2050-жылга чейинки болжолу, млн адам.....	12
2-сүрөт. Жапониянын калкын жынысы жана курагы боюнча бөлүштүрүү (2023-ж.)	13
3-сүрөт. Жапониянын жумушчу күчүнүн статистикасы (15 жаштан жогору), миң адам	13
4-сүрөт. Жапониянын калкынын улуттук курамы (2020-жыл), млн адам	14
5-сүрөт. Жапониядагы E-commerce кызматтарынын ортосунда трафиктин бөлүштүрүлүшү (2023-жылдын май-июль айлары)	15
6-сүрөт. «Технологияга жетүү» индикатору боюнча тармактын даярдыгынын индекси	16
7-сүрөт. 2023-жылы Логистиканын натыйжалуулугу индексиндеги Жапониянын көрсөткүчтөрү	16
8-сүрөт. Жапониянын ИДПсы учурдагы баалар боюнча, млрд АКШ долл	18
9-сүрөт. 2021-жылдагы экономика сектору боюнча ИДП (учурдагы баалар боюнча).....	19
10-сүрөт. 2012-2021-жылдардагы Жапониядагы инфляциясы жана анын 2028-жылга чейинки болжолу	20
11-сүрөт. Акыркы 5 жылдагы жапон иенасынын АКШ долларына карата динамикасы	21
12-сүрөт. TIBOR банктар аралык пайыздык чендин динамикасы (10 жыл)	22
13-сүрөт. 2013–2022-жылдардагы Жапониянын тышкы соода жүгүртүүсүнүн көрсөткүчтөрү	22
14-сүрөт. 2022-жылдагы Жапониянын соода өнөктөштүрүнүн Top-10	23
15-сүрөт. Жапонияда таңгактарды кайра иштетүү маркалоо	32
16-сүрөт. Тамак-аш азыктарын импорттоо жол-жоболорун сүрөттөгөн блок-схемасы	38
17-сүрөт. Жапонияда эт сатуунун динамикасы жана болжолу, миң тонна	41
18-сүрөт. Жапонияда козу жана эчкинин этин сатуу каналдары, миң тонна	42
19-сүрөт. Жапониянын балык жана деңиз азыктарын сатуу динамикасы жана болжолу	43
20-сүрөт. Жапониянын “Балык” сатуу каналдары, миң тонна	44
21-сүрөт. БАЭде эжигей сатуунун динамикасы жана болжолу	46
22-сүрөт. Жапониядагы “Эжигейлер” сатуу каналдары, миң тонна	46
23-сүрөт. Жапониянын ак майды сатуунун динамикасы жана болжолу	48
24-сүрөт. Жапониянын “Ак май” сатуу каналдары, миң тонна	48
25-сүрөт. Жапонияда таттуу спреддерди сатуу динамикасы жана болжолу	50
26-сүрөт. Жапониядагы бал сатуу каналдары, миң тонна	50
27-сүрөт. Жапонияда буурчак өсүмдүктөрүн сатуу динамикасы жана болжолу	52
28-сүрөт. Жапониядагы “Буурчактар” сатуу каналы, миң тонна	52
29-сүрөт. Жапонияда мөмө-жемиштерди сатуунун динамикасы жана болжолу	54
30-сүрөт. Жапониядагы мөмө-жемиш сатуу каналдары, миң тонна	54
31-сүрөт. Жапонияда жашылчаларды сатуу динамикасы жана болжолу	55
32-сүрөт. Жапониядагы жашылча сатуу каналдары, миң тонна	55
33-сүрөт. Жапонияда жаңгак сатуу динамикасы жана болжолу	58
34-сүрөт. Жапонияда кургатылган жемиш сатуу динамикасы жана болжолу	59
35-сүрөт. Жапонияда наабайкана продукциянын сатуунун динамикасы жана болжолу	61
36-сүрөт. Жапонияда наабайкана продукция продукциянын сатуу каналдары, миң тонна	61
37-сүрөт. Жапониядагы алкогольсуз суусундуктардын динамикасы жана болжолу	63
38-сүрөт. Жапонияда алкогольсуз суусундуктарды сатуу каналдары, миң литр	63
39-сүрөт. Жапониядагы шире рыногунун динамикасы жана болжолу	64
40-сүрөт. Жапониядагы шире сатуу каналдары, млн литр	64
41-сүрөт. Жапонияда бөтөлкөгө куюштурулган суу динамикасы жана болжолу	65
42-сүрөт. Жапонияда бөтөлкөгө куюштурулган суу сатуунун каналдары	66
43-сүрөт. Жапонияда кийим сатуу өтө тез төмөндөп кетти	67
44-сүрөт. Аялдар, эркектер жана балдар кийимдеринин динамикасы жана болжолу	68

45-сүрөт. Жапонияда аялдар кийимин сатуунун түзүмү	68
46-сүрөт. Жапонияда эркектер кийимдерин сатуу түзүмү	69
47-сүрөт. 2021-жылы ири чекене компаниялардын жүгүртүүсү	74

Аббревиатура

АКШ	Америка Кошмо Штаттары
АКШ долл	АКШ доллары
БУУ	Бириккен улуттар уюму
ДСУ	Дүйнөлүк соода уюму
ЕАЭБ	Евразия экономикалык биримдиги
Евробиримдик	Европа Биримдиги
ЖПС	Жалпы преференциялардын системасы
ИДП	Ички дүң продукт
КНС	кошумча нарк салыгы
КР	Кыргыз Республикасы
миң	миң
млн	миллион
млрд	миллиард
СЖП	сатып алуу жөндөмдүүлүгү паритети
СФС	санитардык жана фитосанитардык чаралар
ТБТ	(ТБТ – англ. Technical Barriers in Trade) соодада техникалык тоскоолдуктар
ТИМ	Тышкы иштер министрлиги
трлн	триллион
ТЭИ ТН	тышкы экономикалык иштин товардык номенклатурасы
Улутстатком	КРнын Улуттук статистикалык комитети
ФАО	БУУнун Тамак-аш азыктары жана айыл чарба уюму
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
Хорека	HoReCa – англ. Hotels, Restaurants, Catering – мейманканалардын, ресторандардын жана коомдук тамактануу рыногунун сегменти
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
ASEAN	(англ. Association of Southeast Asian Nations) – Түштүк-Чыгыш Азия мамлекеттеринин ассоциациясы
B2B	англ. business-to-business - бизнес үчүн бизнес
C2C	англ. consumer-to-consumer - керектөөчүдөн керектөөчүгө
CAA	англ. Consumer Affairs Agency - Жапониянын керектөө иштери боюнча агенттиги
COVID-19	Коронавирус инфекциясы (COVID-19)
EFTA	Европанын эркин соода ассоциациясы
IMD	англ. Institute on Management Development - Менеджментти өнүктүрүү боюнча эл аралык институт
JAS	англ. Japan Agricultural Standard – Жапониянын айыл чарба стандарты
JIS	англ. Japan Industrial Standard – Жапониянын өнөр жай стандарты
JPY	(англ. the Japanese Yen) жапон иени
USAID	Эл аралык өнүктүрүү боюнча ACS агенттиги

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасы (2021–2026) Борбордук Азияда экономикалык өсүүгө жана экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө көмөк көрсөтүү үчүн аймакта соода чөйрөсүндөгү өз ара аракеттенүүнү жакшыртууга багытталган.

Ушул басылма USAID Борбордук Азиядагы соода боюнча программасынын жана Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу «Кыргыз Экспорт» экспортту өнүктүрүү жана илгерилетүү борборунун ортосуда БАЭ, Катар, Сауд Аравиясы, Япония, Корея, Германия сыяктуу артыкчылыктуу рыноктор боюнча өлкөлүк жол көрсөткүчтөрдү түзүүдө көмөк көрсөтүү боюнча кызматташтыкты билдирет.

Жапония боюнча өлкөлүк жол көрсөткүч жөнүндө

Жапонияга экспорттоо боюнча Сиздин толук жол көрсөткүчүңүзгө кош келиңиз. Ушул чакан ресурста биз Сизге Жапониянын экспорттук рыногунда ийгиликтүү багыттоого жардам берүү үчүн зарыл идеяларды жана практикалык кеңештерди тартуулайбыз.

Жапония достук бизнес чөйрөсүн, туруктуу жана ачык-айкын сот системасын, заманбап мобилдик жана логистикалык инфраструктураны, жогорку квалификациялуу жумушчу күчүн жана кеңири инновациялык келечегин камсыз кылуу менен дүйнөлүк экономикалардын арасында алдыңкы орунду ээлейт. Өлкөдөгү каржы институттары да күчтүү позицияга ээ жана кредиттөө шарттары глобалдык туруксуздуктун шартында да жагымдуу бойдон калууда. Буга карабастан, калктын улгайып баратканы жана экономикалык өсүштүн басаңдашы Жапонияда бизнес үчүн кээ бир кыйынчылыктарды жаратат.

Ушул жол көрсөткүчтө биз рыноктун тенденцияларын, жөнгө салуучу ченемдерди жана тармактык мүмкүнчүлүктөрдү кошуп, Жапониянын экспорттук рыногунун негизги аспектерин изилдейбиз. Ошондой эле биз Жапониянын атаандаштык артыкчылыктарын жана экспорттук күчтүү жактарын баса белгилейбиз.

Көптөгөн мүмкүнчүлүктөргө карабастан, потенциалдуу тобокелдиктерди жана кыйынчылыктарды билүү маанилүү. Биз аларга көңүл буруп, жөнгө салуучу талаптар жана маданий өзгөчөлүктөр боюнча навигация боюнча колдонмону тартуулайбыз.

Ушул жол көрсөткүч Жапониянын экспорттук рыногунда компанияңыздын ийгилиги жана анын потенциалын ачуу үчүн Сизди зарыл билимдер жана инструменттер менен жабдып, сиздин ишеничтүү шеригиңиз катары кызмат кылат.

Өлкөлүк жол көрсөткүч өзүнө Жапония жөнүндө жалпы маалыматты, тышкы соода ишинин талдоосун камтыган экономикасынын серебин, өлкөнүн тышкы да, ички да экономикалык конъюнктурасындагы мүмкүн болуучу тобокелдиктер жана өзгөртүүлөрдүн кесепеттери жөнүндө маалыматты чагылдыруу менен потенциалдуу рыноктордун болжолдуу серебин камтыйт. Мындан тышкары, жол көрсөткүч кыргыз продукциясын экспорттоо үчүн потенциалдуу мүмкүнчүлүктөр, продукцияны потенциалдуу сатуу өлкөсүндө импорттук операцияларды мамлекеттик жөнгө салуу, өлкөдөгү макроэкономикалык жөнгө салуу, логистика, өлкөгө баруу эрежелери, ошондой эле потенциалдуу көргөзмө платформалары жөнүндө толук маалыматты ачып берет.

КИРИШ СӨЗ

Ушул жол көрсөткүч Жапониянын рыногунда өзүнүн экспорттук мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө кызыкдар Кыргызстандын ишкерлерине жана экспорттоочуларына арналган.

Жапония дүйнөдөгү эң өнүккөн экономикалардын бири жана «G7» өлкөлөрүнүн биринин мүчөсү. Жапония ар кандай товарларды экспорттоо үчүн көптөгөн келечектүү мүмкүнчүлүктөрдү сунуштайт. Бул жол көрсөткүчтө биз жапон рыногунун негизги аспектилерин карап чыгабыз.

Рынокко кирүүнү пландаштырууда экспорттоочулар үчүн **1-бөлүмдө** бериле турган өлкөдөгү жалпы жагдайды изилдөө зарыл. Бул жакта Сиздер саясий жагдай, социалдык-демографиялык өнүгүү, технологиялык тенденциялар жана логистиканын сереби менен тааныша аласыздар. 1-бөлүмдүн аягында экономиканын өсүшүнүн, инфляциянын, улуттук валюта курсунун жана тышкы соода көрсөткүчтөрүн кошуп, Жапониядагы экономикалык жагдайдын толук сереби берилген.

2-бөлүмдө биз Сиздер үчүн Жапониянын импорттук жөнгө салуунун улуттук өзгөчөлүктөрүнө, анын ичинде соода режимине, ошондой эле тамак-аш продукциясынын мисалында тарифтик жана тарифтик эмес жөнгө салуунун толугураак серебин даярдадык. Ушул бөлүмдө Сиздер үчүн бул бөлүмдө негизги жөнгө салуучу механизмдердин кыскача мазмундары, ошондой эле импортту жөнгө салган мамлекеттик органдардын сайттарына жана порталдарына шилтемелер берилген.

Баардык өндүрүүчүлөр жана экспорттоочулар үчүн биз Жапониянын рыногунун маанилүү секторлорун талдап чыктык. Ушул маалымат **3-бөлүмдө** берилген, анда Сиздер рыноктордун өлчөмдөрүн, алардын өзгөчөлүктөрүн, тренддерин жана Кыргызстандан экспорттоо үчүн потенциалын изилдей аласыздар. Бул жерде биз Сиздерге Жапония рыногунун учурдагы абалынын акыркы статистикалык маалыматтарга жана маркетингдик аналитикага негизделген терең талдоосун сунуштайбыз. Сиздер Жапониянын маанилүү секторлору, жергиликтүү калктын керектөөчү артыкчылыктары жөнүндө биле аласыздар.

4-бөлүмдө биз Сиздер үчүн Жапонияда өнөктөштөр менен кызматташтыкты түзүү үчүн зарыл каналдар жөнүндө пайдалуу маалыматты даярдадык. Ошондой эле ушул жерде маанилүү мамлекеттик жана мамлекеттик эмес уюмдар, деңгээлиндеги экспорттоону пландаштырууда жана жүзөгө ашырууда маанилүү болгон маалыматтар да чогултулган. Экспорттук сатуулардын практикасына ылайык Кыргызстан экспортунун артыкчылыктуу секторлору үчүн маанилүү боло турган учурдагы соода-көргөзмө иш-чаралары жөнүндө билүү да экспорттоочулар үчүн зарыл, жана ушул маалыматты Сиздер бул бөлүмдө таба аласыздар.

Жол көрсөткүч окурмандардын ыңгайлуулугу үчүн түзүмдөштүрүлгөн жана иштелип чыккан. Мындан тышкары, анда чоң көлөмдүү статистикалык маалымдарды жалпылаган жана изилденип жаткан рыноктогу тренддерди көрүүгө мүмкүндүк берген көптөгөн инфографика берилген. Ошондой эле Жол көрсөткүчтүн баардык жүрүшүндө биз Сиздер үчүн экспорттук ишти пландаштырууда маанилүү болгон киргизүүлөрдү даярдадык, жана Сиздер аларды изилдеп, эсиңиздерге тутуп алышыңыздар керек.

Биздин максат – Сиздерге экспорттук ишиңиздерде негизделген чечимдерди кабыл алууга жардам бере турган баалуу маалыматты жана аналитиканы тартуулоо. Биз ушул Жол көрсөткүч Сиздер үчүн пайдалуу инструмент боло алып, Сиздерге Жапонияда экспортту ийгиликтүү баштоого жана көбөйтүүгө жардам берет деп ишенебиз.

1-БӨЛҮМ: ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

Ушул бөлүмдө экспорттоочулар үчүн бизнес-чечимдерди кабыл алуу үчүн максаттуу рыноктогу чөйрөнүн шарттарын түшүнүүгө жардам берген жана максаттуу рынокто экспорттук ишти пландаштыруу үчүн маанилүү саясий, социалдык-демографиялык, технологиялык жана экономикалык факторлорду көрсөткөн маалымат берилген.

ӨЛКӨ ЖӨНҮНДӨ ФАКТТАР

Жапония - конституциялык монархияга ээ болгон жалгыз мамлекет, мында императордун салтанаттуу ролу бар жана бийлиги чектелген. Өлкөнүн саясий жетекчилиги аткаруу бийлиги болуп саналган жана жапон элинин кызыкчылыгын коргогон премьер-министрдин жана анын кабинетинин колунда.

Административдик бөлүнүш. Жапония эң жогорку деңгээлдеги 47 административдик бөлүнүшкө бөлүнөт, префектуралар деп аталган. Ар бир префектураны префект башкарат (губернатору бар, Хоккайдодон башкасы), жана өзүнүн мыйзам чыгаруу жана административдик аппараты бар.

Борбору – Токио шаары.

Жапония Чыгыш Азиядагы арал мамлекети. Тынч океандын чыгыш тарабында Жапония, Кытай, Түндүк жана Түштүк Корея, Россия деңизинде жайгашкан. Ал түндүгүндө Охот деңизинен Чыгыш Кытай деңизине жана түштүгүндө Тайванга чейинки аймакты ээлейт. Поэтикалык аты - Күн чыгыш өлкөсү.

Жапония болжол менен 377,9 миң чарчы км ээлейт, анын ичинен 364,4 миң чарчы км жер, ал эми 13,5 миң чарчы км - суу мейкиндиги болуп саналат. Талаштуу аймактарсыз өлкөнүн аянты 372,8 миң чарчы км түзөт.

Калктын саны - 124,631 млн. адам¹ (1 февраль 2023 жыл), анын 98%ке жакыны жергиликтүү калк.

Негизги диндери синтоизм (79%) жана буддизм (67%).

Расмий тили - жапон тили.

КР менен Жапониянын ортосундагы дипломатиялык мамилелер 1992-жылдын 26-январында түзүлгөн. 2003-жылдын январында Бишкекте Жапониянын элчилиги, 2004-жылдын апрель айында Токиодо - Кыргыз Республикасынын Жапониядагы элчилиги түзүлгөн.

2022-жылдын 28-октябрында Жапониянын КР Атайын Ыйгарым укуктуу Элчиси Гога Хидеки Бишкекте аккредитациядан өттү.

Өлкөнүн телефон коду - +81.

Улуттук валютасы – жапон иени (аббр. JPY – англ. *the Japanese Yen*).

САЯСИЙ ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

Жапониядагы башкаруу формасы - өкүлчүлүктүү демократия. Аткаруу бийлиги премьер-министрге таандык, ал парламент тарабынан шайланат жана министрлер кабинетин, анын ичинде парламенттин мүчөлөрүн дайындайт.

1947-жылдын 3-майында күчүнө кирген Конституцияга ылайык, Жапониянын императору - «мамлекеттин жана элдин биримдигинин символу» болуп саналат жана ал бардык өкмөттүк

¹ Жапониянын статистика бюросунун официалдуу маалыматтары. <https://www.stat.go.jp/english/data/jisui/tsuki/index.html>

дайындоолорду жана чечимдерди Министрлер Кабинетинин сунушу боюнча кабыл алат жана алар үчүн жоопкерчилик тартат. Дипломатиялык жолугушууларда мамлекет башчысынын ролун аткарат. 2019-жылдан бери Нарухито Жапониянын императору жана анын ордуна ханзаада Фумихито келет.

Японияда жалпысынан 465 орундуу Өкүлдөр палатасынан (төмөнкү палата) жана 245 мүчөсү бар Кеңешчилер палатасынан (жогорку палата) турган эки палаталуу парламент бар. Жогорку сот, башкы сот жетектеген, майда соттордун системасын башкарат.

Улуттук шайлоо мезгил-мезгили менен 4 жылда бир өткөрүлөт, бирок мөөнөтүнөн мурда таркатылгандан кийин жаңы шайлоолор эрте дайындалышы мүмкүн. Төмөнкү палатага акыркы шайлоо 2021-жылдын октябрында, ал эми жогорку палатага 2022-жылдын июлунда өткөн.

Жапониянын саясий сахнасы стабилдүү, үстөмдүк кылуучу күч бийликти консервативдик Либералдык-демократиялык партия (ЛДП) кармап турат. Премьер-министр Кисида Фумио 2021-жылы кызматка киришти жана ЛДПны парламенттин эки палатасына болгон шайлоолордо катары менен жеңишке жеткирди. Негизги оппозициялык партия, борбордук солчул Конституциялык Демократиялык партия (КДП) ар кандай факторлордон улам өзүнүн шайлоо алдындагы апелляциясынын төмөндөшүнө күбө болду. Жапониянын Коммунисттик партиясы жана оңчул либертариандык «Ниппон Исин Но Кай» (Ишин) партиясы да саясий ландшафтта маанилүү роль ойнойт.

Кисида мырза 2023-жылдын сентябрына чейин мөөнөтүнөн мурда шайлоону дайындап, анын пландарын, анын ичинде коргонуу салыктарын жана Социалдык камсыздоону колдоону коомчулук тарабынан колдоого алуусу күтүлүүдө. *The Economist Intelligence Unit* болжолдойт, ЛДП-Комейто коалициясы Кисида мырзанын жетекчилиги астында саясий туруктуулукту жана саясаттын ырааттуулугун камсыз кылып, үчтөн экиден ашык көпчүлүккө ээ болбой туруп, парламенттик орундардын үлүшүн көбөйтөт ².

2023-жылы Жапония Экономикалык эркиндик индексинде 31-орунду ээлеген ³, бул өлкөнү "орточо эркин" өлкөлөрдүн тобуна жана Азия-Тынч океан аймагында алтынчы орунду ээлеген. Мыйзамдын үстөмдүгүнүн негиздери, өзгөчө "соттун натыйжалуулугу" индексте эң жогорку упайларды алып, жеке секторду өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү мыйзамдардын жана ченемдик укуктук актылардын натыйжалуу ишке ашырылышын баса белгилейт.

2022-жылы Жапония Коррупцияны кабыл алуу индекси боюнча 18-орунду ээлеп ⁴, коррупция өлкө үчүн чоң көйгөй эмес экенин көрсөтүп, анын жоктугу бизнеске кошумча тоскоолдуктарсыз иштөөгө мүмкүндүк берет, мисалы, пара алуу, бул алардын чыгымдарын көбөйтөт. Массалык маалымат каражаттары коррупцияга каршы натыйжалуу күрөш жүргүзүп, бул маселеге активдүү чагылдыруу аркылуу көңүл бурушат, ал эми коррупцияга каршы мыйзамдар көп учурда мамлекеттик кызматкерлерди тоскоол болуп турган кылмыштуу соттолгондор менен жыйынтыкталат.

² Экономикалык эркиндик индекси Heritage Foundation тарабынан иштелип чыккан жана төрт категорияга бөлүнгөн 12 фактордун негизинде экономикалык эркиндикти өлчөйт: мыйзамдын үстөмдүгү, өкмөттүн көлөмү, жөнгө салуу эффективдүүлүгү жана ачык рыноктор.

³ 1995-жылы Transparency International уюму тарабынан түзүлгөн Коррупцияны кабыл алуу индекси ар кайсы өлкөлөрдө мамлекеттик сектордогу коррупцияны кабыл алууну өлчөйт. Индексин методологиясы акыркы жыйырма жылдын ичинде такталган, анын ичинде 2012-жылдагы маанилүү өзгөрүүлөр убакыттын өтүшү менен салыштырууга мүмкүндүк берет.

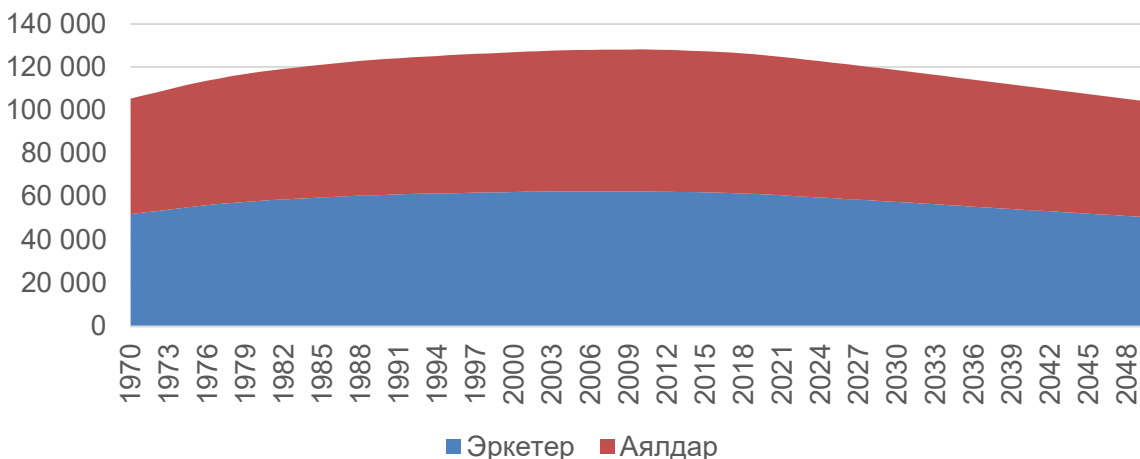
⁴ Economist Intelligence Unit – «The Economist» маалыматтык агенттигинин аналитикалык бөлүмү.

СОЦИАЛДЫК-ДЕМОГРАФИЯЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

2023-жылдын 1-февралына карата Жапониянын калкынын саны 124,631 млн адамды түзгөн. Акыркы 10 жылда калктын саны 2,7%га кыскарган. БУУнун болжолдоосу боюнча, узак мөөнөттүү келечекте калктын саны 0,5-0,7% азайып, 2050-жылга карата 103,8 млн адамга жетет. Жапониянын калкы тездик менен карыган сайын кыскарууда. 2060-жылга карата калктын саны үчтөн бирине азайып, 127 миллиондон 87 миллионго чейин кыскарышы мүмкүн. 65 жаштан жогорку калктын үлүшү бүгүнкү күндөн 27%дан 2060-жылга чейин 40%ке чейин өсөт. Жапон өкмөтү жана бизнес коомчулугу бул демографиялык төмөндөөнүн экономикалык өсүшкө жана мамлекеттик ресурстарга тийгизген таасирин жоюуга аракет кылууда, бирок Жапониянын улгайып бараткан калкы бүт экономикада суроо-талапты жана мүмкүнчүлүктөрдү түзөт.

Жапонияда калктын жыштыгы бир чарчы километрге 331 адамды түзөт жана 2050-жылга чейин бир чарчы километрге 275 адамга чейин көбөйөөрү күтүлүүдө. Ошол эле учурда дүйнө боюнча орточо маани 60 адамды түзөт.

1-сүрөт. Жапония калкынын динамикасы жана 2050-жылга чейинки болжолу, млн адам

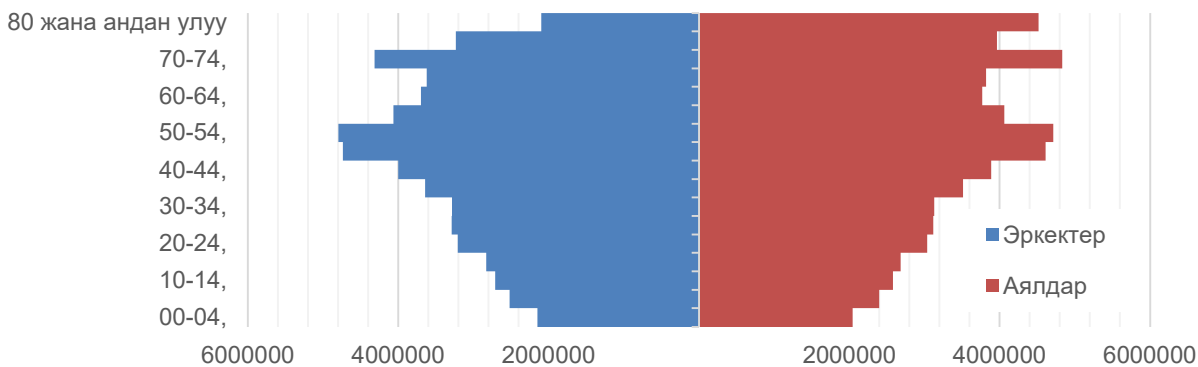
Булак: БУУнун калк боюнча бөлүмү

Жапония дүйнөдөгү эң улгайган калкка ээ, Япониянын калкынын жарымынан азы (49%) 15–54 жашта⁵ жана 2023-жылы тургундардын орточо жашы 49 жашты түзгөн. Ал эми 2050-жылга карата орточо жаш курагы 53,6 жашка жетип, Жапония дүйнөдөгү эң кары мамлекет болуп кала берет деп күтүлүүдө. Демографиялык жактан аялдар бир аз басымдуулук кылат (2-сүрөт).

Экспорттоочулар үчүн экспорттук стратегияларды жана Жапония рыногунда эң көп суроо-талапка ээ болушу мүмкүн болгон продукцияларды иштеп чыгууда жынысын, жашын жана уланып жаткан карылыкты эске алуу маанилүү.

⁵ Statista аналитикалык себеби <https://www.statista.com/statistics/297597/uae-age-structure/>

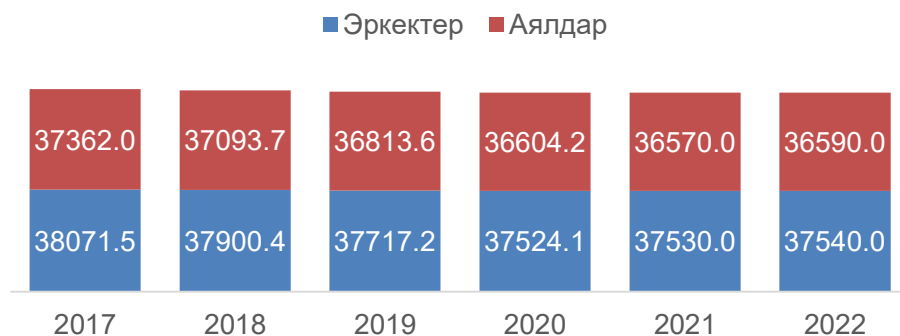
2-сүрөт. Жапониянын калкын жынысы жана курагы боюнча бөлүштүрүү (2023-ж.)

Булак: Жапониянын статистикалык бюросу

Жапониянын калкы менен бирге, эмгек рыногун жана туризм секторун түшүнүү маанилүү аспект болуп саналат, ал ошондой эле товарларды жана кызматтарды керектөө көлөмүнө салым кошот. Акыркы 6 жылдын ичинде иштеген эркектер менен аялдардын саны 1,6 млн кыскаргандыгын билүү да экспорттоочулар үчүн маанилүү.

3-сүрөт. Жапониянын жумушчу күчүнүн статистикасы (15 жаштан жогору), миң адам

Булак: Эмгек боюнча эл аралык уюм

Продукцияны экспортко чыгарууну илгелиретүү үчүн өтө маанилүү сектор болуп туризм саналат. Ошондуктан, экспорттоочулар үчүн, өзгөчө Хорека сегментине багытталган экспорттоочулар үчүн туристтик сектор боюнча статистикага көз салуу маанилүү ⁶.

Жапон өкмөтү тарабынан COVID-19 узакка созулган таасиринен жана саякатка катуу тыюу салынгандыктан, туризм жай калыбына келе баштады. Кирүүчү туризм 2022-жылы олуттуу чектелген жана ошол жылдын июнь айына чейин Жапония эс алуу саякаттары үчүн чек араларын ача баштаган, ал эми COVID-19 коркунучу төмөн өлкөлөрдөн келген топтук турларга кирүүчү саякаттарды чектөөдөн баштаган. Бул этият мамиле Жапониядагы кирүүчү туризмдин калыбына келиши жай жүрүшү мүмкүн экенин жана COVID-19 абалы мындан ары жакшырмайынча сактык чаралары сакталаарын көрсөтүп турат.

Келечекте, чектөөлөр алынып салынгандан кийин, туристтердин социалдык-маданий курамы жөнүндө түшүнүккө ээ болуу жана Horeca сегментиндеги продукцияны керектөөчүлөрдү түшүнүү зарыл. 2019-жылы туристтердин саны жылына 31,881 млн адамга

⁶ Хорека (англ. HoReCa Hotels, Restaurants, Catering) – мейманканалар, ресторандар жана кейтеринг рыногунун сегменти.

көбөйгөн. Белгилей кетсек, Чыгыш Азия жана Океаниядан келген туристтердин саны салыштырмалуу түрдө 2014-жылдагы 17%дан 2019-жылы 25%га чейин көбөйгөн. Бирок, пандемияга чейинки деңгээлге калыбына келүү азырынча күтүлбөйт.

1-таблица. Жапонияга келген туристтер (аймактар боюнча)

Аймактар	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Баардыгы	13 413	19 737	24 039	28 691	31 191	31 881	4 116	246
Африка	24	27	29	30	33	49	7	6
Америка	1 169	1 385	1 648	1 849	2 045	2 299	303	31
Чыгыш Азия жана Тынч океан	10 962	16 835	20 647	24 962	27 035	27 140	3 489	120
Европа	1 083	1 285	1 470	1 578	1 780	2 055	246	54
Жакынкы Чыгыш	24	27	30	31	33	41	5	3
Түштүк Азия	151	178	214	240	266	298	66	32
Башкалар	1	1	1	1	1	1	0,1	..

Булак: БУУнун Бүткүл дүйнөлүк туристтик уюму

Чет элдиктердин 3%дан ашпаганы Жапонияда жашашат, ал эми эң чоң топтору Чыгыш Азия өлкөлөрүнүн жарандары (4-сүрөт).

4-сүрөт. Жапониянын калкынын улуттук курамы (2020-жыл), млн адам

Булак: 2020-жылдагы эл каттоонун жыйынтыгы (Жапониянын статистикалык бюросу)

Мамлекеттин моноэтникалык мүнөзүн, ошондой эле салттуу жана заманбап керектөөчүлөрдүн артыкчылыктарын эске алуу менен экспорттоочулар продукцияны керектөөдө маданий жана социалдык аспектилерди изилдөөлөрү зарыл. Экспортту пландаштырууда товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү керектөө менен байланышкан технологиялык аспектилерди эске алуу маанилүү, алар кийинки бөлүмдө каралат.

ТЕХНОЛОГИЯЛЫК ТЕНДЕНЦИЯЛАР

Санариптик технологиядагы алдыңкы өлкөлөрдүн бири катары Жапонияда COVID-19 пандемиясы санариптик трансформация үчүн негизги учурга айланды. Респонденттердин жарымынан көбү (56%) күнүмдүк жашоосун жакшыртуу үчүн технологияны жигердүү колдонорун моюнга алышат, ал эми 53% үчүн Интернет алардын жашоосунун ажырагыс бөлүгү болуп калды. Z муунунун 28% келечекте жашоосунун көбү интернетте өтөт деп ишенет.

Мобилдик түзмөктөр биринчи жапондор жашоолорун уюштуруу, финансылык операцияларды жүргүзүү жана өндүрүмдүүлүктү жогорулатуу үчүн колдонмолорду кеңири колдонушат. Бирок, жаш муундар менен улуу муундардын ортосунда байкаларлык ажырым бар: жаштар мессенджерлерди (38%) жана социалдык тармактарды (71%) жигердүү колдонушат, ал эми бэби-бумерлер азыраак (тиешелүү түрдө 7% жана 28%).

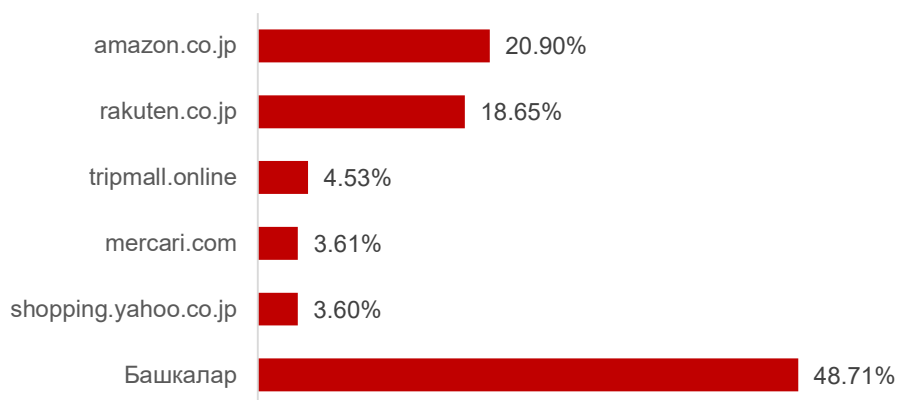
Миллениалдар (26%) онлайн-банкинг, ден-соолук жана фитнес колдонмолорун көбүнчө колдонушат (22%)⁷.

Таң калыштуусу, Жапония санариптик атаандаштыкта боюнча артта калып, 2022-жылы 29-орунду алып⁸, ал эми электрондук коммерция, мобилдик банкинг жана санариптик мамлекеттик кызматтарды колдонуу чектелүү. Дүйнөдөгү 500дөн ашык бир мүйүздүү стартаптын 5и гана Жапониядан келет, бул анын потенциалынан алыс.

Жапония кеңири темир жол тармагына ээ, анын ичинде дүйнөдөгү эң ылдам жүрүүчү поезд, жер титирөөгө туруктуу имараттар жогорку технологиялык долбоордук чечимдер менен, 5G тармактары, бардык жерде кең тилкелүү камтуу жана жогорку интернет ылдамдыгы. Жапония дүйнөдөгү эң мыкты коомдук инфраструктурага ээ.

Жапон шаарлары коопсуздук жана жашоо деңгээли боюнча дүйнөдө биринчи орунда турат. *Global Finance* уюмунун 2022-жылдын⁹ мыкты шаарлары рейтингинде Токио жашоонун сапаты боюнча дүйнөдө экинчи орунда турат, Осака жана Фукуока сыяктуу жапон шаарлары да дүйнөнүн эң мыкты 50 шаарынын катарына кирет.

5-сүрөт. Жапониядагы E-commerce кызматтарынын ортосунда трафиктин бөлүштүрүлүшү (2023-жылдын май-июль айлары)

Булак: *Similarweb.com*

2020-жылы жалпы чекене чыгымдардын болжол менен 9% электрондук коммерция (E-commerce) аркылуу жасалган деп болжолдонууда. Жапониянын электрондук коммерция тармагында 10 000дөн ашык веб-сайттар бар. Бирок, он ири электрондук коммерциялык веб-сайттар трафиктин болжол менен 63% түзөт жана жалпысынан айына 1,5 млрд адам келет. Коноктордун трафиги 60% мобилдик түзүлүштөрдөн жана 40% иш тактасынан түзүлөт, бул трафиктин канчалык өзгөргөнүн көрсөтүп турат, анткени көп колдонуучулар телефондорун өздөрүнө керектүү өнүмдөрдү сатып алуу үчүн колдонушат. Электрондук коммерциянын алдыңкы оюнчуларына B2C¹⁰ компаниялары *Amazon* жана *Rakuten*, ошондой эле *Mercari* сыяктуу керектөөчүдөн керектөөчүгө (C2C¹¹) оюнчулар кирет.

⁷ Euromonitor International изилдөө "Жапониядагы Megatrends". Август, 2023-жыл.

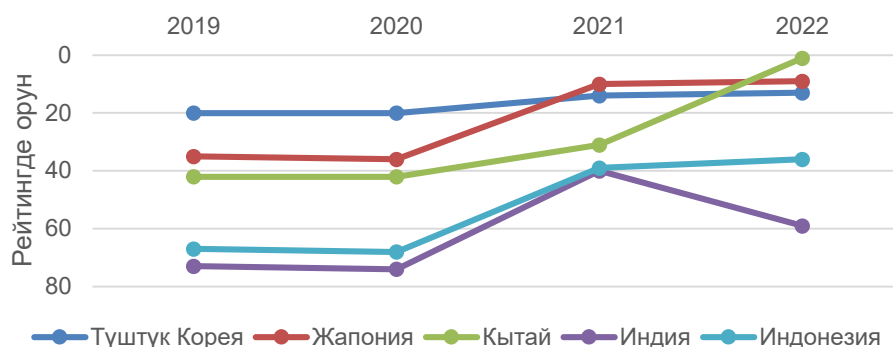
⁸ «Дүйнөлүк санариптик атаандаштык индексинин» рейтинг. Эл аралык Менеджменттин Өнүктүрүү Институтунун (IMD) алдындагы Бүткүл дүйнөлүк атаандаштыкка жөндөмдүүлүк борбору, 2022-ж.

⁹ Global Finance журналындагы макала "Дүйнөдөгү жашоо үчүн эң жакшы жерлер". Март, 2022-ж.

¹⁰ B2C (англ. business-to-consumer, "бизнес керектөөчүгө") - соода, анын натыйжасында бизнес товарларды же кызматтарды жеке адамдарга түздөн-түз сатат.

¹¹ C2C (англ. consumer-to-consumer, "керектөөчү үчүн керектөөчү") - соода, анын натыйжасында ишкерлер эмес, карапайым адамдар бири-бирине товарларды же кызматтарды сатышат..

6-сүрөт. «Технологияга жетүү» индикатору боюнча тармактын даярдыгынын индекси

Булак: *Networkreadinessindex.org*

Керектөөчүлөрдүн көз карашынан алганда, Жапония 3G жана 4G тармактарынын жогорку кирүү ылдамдыгына жетишүү боюнча мурунку тажрыйбасын эске алганда, 5G кеңири масштабда кабыл алган биринчи өлкөлөрдүн бири болушу күтүлүүдө. Керектөөчүлөр атайын функцияларды же баа стимулдарын талап кылбастан жаңы тармакты тез кабыл алышы күтүлүүдө. Мындан тышкары, мобилдик виртуалдык тармак операторлору арзаныраак мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылып, ошону менен керектөөчүлөрдүн кеңири чөйрөсүн тейлешет. Акыр-аягы, күчтүү жапон радио жабдууларын берүүчүлөрдүн болушу тармактын жайылышына таасир этүүчү геосаясий белгисиздиктин коркунучун жок кылат ¹².

КР экспорттоочулары үчүн санариптештирүүнүн өсүп жаткан тенденцияларын түшүнүү, ошондой эле кайсы жаңы оюнчулар рынокто кыйла жогору үлүштөрдү ээлегендигин да түшүнүү маанилүү.

ЛОГИСТИКАНЫН СЕРЕБИ

Дүйнөлүк банк тарабынан иштелип чыккан *Logistics Performance Index (LPI)* ар кайсы өлкөлөрдө логистикалык системалардын ыңгайлуулук деңгээлине баа берет. Акыркы 5 жылда Жапония бул рейтингде позициясын начарлатып, 2018-жылга салыштырмалуу 8 позицияга төмөндөп, 13-орунга ээ болду.

7-сүрөт. 2023-жылы Логистиканын натыйжалуулугу индексиндеги Жапониянын көрсөткүчтөрү

Булак: Бүткүл дүйнөлүк банк

¹² Сайт <https://www.digitaljapan2030.com> («Санариптик Жапония 2030»).

Бүгүнкү күнү Кыргызстандын көптөгөн экспорттоочулары өз продукциясын Жапонияга ар кандай маршруттар менен жөнөтө алышат.

Мультимодалдуу транспорт

Россия менен Жапониянын ортосундагы геосаясий кырдаалды жана логистикалык татаалдыктарды, ошондой эле Кытай аркылуу өтүүчү транзиттин татаалдыгын эске алып, экспорттоочулар жүк ташуу жана транзиттик статусун текшерип, логистикалык кызмат көрсөтүүчүлөр менен кылдаттык менен пландаштырышы керек. Төмөндө индикатордук жолдор бар. Логистиканын баасы 7 миң АКШ долл чейин өзгөрүшү мүмкүн (жүк ташуучу унаа 20 тонна, тент). Болжолдуу ташуу убактысы 30-40 күн.

2-таблица. Мультимодалдык транспорттук маршруту Кыргызстан – Жапония

Транспорт опциясы	Транспорттун түрү	Багыттар	Мөөнөтү (күндөр)
Бишкек – Владивосток – Токио	Автомобилдик	Бишкек – Владивосток (Россия)	20-25
	Деңиз	Владивосток (Россия) деңиз порту – Токио (Жапония) деңиз порту	10–15 (логистикалык компаниялар менен текшерүү)
Бишкек – Урумчи – Шанхай – Токио	Автомобилдик	Бишкек – Урумчи (Кытай) – Шанхай (Кытай)	20-25
	Деңиз	Шанхай деңиз порту (Кытай) – Токио (Жапония) деңиз порту	10–15 (логистикалык компаниялар менен текшерүү)

Авиаташуулар

Жүк кадимки авиакомпаниялар же авиаунааны пайдалануу менен жүк ташычуу чартер аркылуу жеткирилиши мүмкүн. Кыргызстандан Токиого түз каттамдар жок, бирок бир нече авиакомпаниялар туташтыруучу каттамдарды аткарышат, төмөнкүлөрдү белгилей кетүү керек ¹³.

3-таблица. КР менен Жапониянын ортосундагы үзгүлтүксүз авиакаттамдардын тизмеси

Авиакомпания	Рейстердин багыты	Рейстердин жыштыгы
Turkish Airlines	Бишкек – Стамбул (Туркия) – Токио (Нарита жана Ханэда аэропорту) жана артка	Күн сайын
T-Way Air	Бишкек – Инчхон (Түштүк Корея) – Токио жана артка	Регулярдуу эмес каттамдар (авиакомпания менен текшерүү)

¹³ Манас эл аралык аэропортунун сайты <http://www.airport.kg/>

Жапонияга логистикалык жүктөрдү авиаташуулар аркылуу баасы товарлардын түрүнө жараша өзгөрүп турат. Авиаташуулар үчүн минималдуу баалар 6 АКШ долл/кг тартып башталат. Ташуунун ылдамдыгы түшүрүүнү жана бажылык жол-жоболоштурууну эске алуу менен 3-4 күн түзөт.

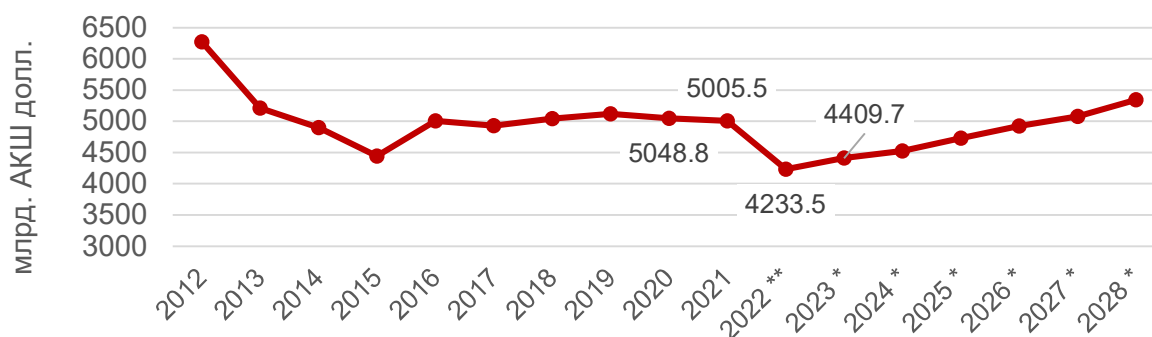
ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАГДАЙДЫН СЕРЕБИ

Улуттук экономиканын өсүшүнүн көрсөткүчтөрү

2021-жылы Жапониянын ИДПсы 4,937 млрд АКШ долл чегине жеткен. Экономика 2022-жылы аралаш жыйынтыктарды көрсөттү: ички суроо-талап, анын ичинде керектөө чыгымдары жана инвестиция, өсүштү колдогону менен, Украинадагы согуш жана жеткирүү чынжырынын үзгүлтүккө учурашы сыяктуу глобалдык факторлор экспортко таасирин тийгизди. Бул 2022-жылы ИДПнын 1,0% жылдык орточо өсүшүнө алып келди. Калыбына келтирүү 2023-жылы ылдамдашы күтүлүүдө, бирок өсүү 1,2% деңгээлинде орточо бойдон калат. Жакынкы жылдарда, 2023-жылдан 2027-жылга чейин, төмөнкү жылдык ИДПнын өсүшү Азия-Тынч океан аймагындагы орточо 4,4%га салыштырмалуу болгону 0,8%ды түзөрү болжолдонууда.

COVID-19 пандемиясына чейин, Абэномика¹⁴ алкагында ишке ашырылган экономикалык саясаттар финансылык туруктуулукту жакшыртууда, дефляциялык циклди бузууда жана жумушчу күчүнүн катышуусун жогорулатууда роль ойногон. Бирок бул чаралар өндүрүмдүүлүктү жогорулатуу жана туруктуу экономикалык өсүшкө жетишүү үчүн зарыл болгон фундаменталдуу реформаларды толук чече алган жок. Жапониянын экономикасы учурда экономикалык төмөндөөнүн кесепеттерин натыйжалуу жумшарткан олуттуу саясий жардамдын аркасында пандемиядан айыгып жатат. Белгилей кетсек, Жапония башка көптөгөн өнүккөн экономикаларга салыштырмалуу COVID менен байланышкан инфекциялардын жана өлүмдөрдүн бир кыйла төмөн көрсөткүчүнө ээ.

8-сүрөт. Жапониянын ИДПсы учурдагы баалар боюнча, млрд АКШ долл

* - болжолдоо маанилери

** - улуттук статистиканын маалыматы

Булак: Эл аралык Валюталык Фонд

Өлкөнүн экономикалык абалын чагылдырган көрсөткүчтөрдүн бири – жан башына ИДП. Бул көрсөткүч калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн кыйыр түрдө көрсөтүп, экспортторлор үчүн колдонмо болуп саналат. Жапонияда 2021-жылы бул көрсөткүч 39 340 АКШ долл түзгөн, бул дүйнөлүк орточо көрсөткүчтөн 4 эсе көп. Ал эми калктын жан башына ИДПга карата

¹⁴ Абэномика 2012-жылдын декабрындагы жалпы шайлоодон кийин Либералдык-демократиялык партия жетектеген Жапон өкмөтү ишке ашырган экономикалык саясатты билдирет. Алар 2012-жылдан 2020-жылга чейин Жапониянын премьер-министри катары экинчи мөөнөткө иштеген Синдзо Абэнин урматына аталган.

сатып алуу жөндөмдүүлүгү паритетинде ¹⁵ (СЖП) ушул эле мезгилде 45 224 АКШ долл түздү. 2028-жылга чейин орто мөөнөттүү келечекте бул көрсөткүчтүн жакшырышы болжолдонууда, СЖП шартында тиешелүүлүгүнө жараша 44 000 АКШ долл жана 60 222 АКШ долл күтүлөт.

9-сүрөт. 2021-жылдагы экономика сектору боюнча ИДП (учурдагы баалар боюнча)

Булак: Жапониянын статистикалык бюросу

Жапониянын экспорттук базасы ар түрдүү, бул глобалдык циклдик өзгөрүүлөрдүн таасирине кабылбайт. Бир дагы экспорттук категория товарлардын жалпы экспорттун жарымынан ашпайт. 2022-жылы "машиналар жана электр жабдуулары" жалпы экспорттун үчтөн биринен азын түздү. Ошентип, жапон экономикасы дүйнөлүк олку-солкулуктардан кандайдыр бир деңгээлде корголгон, ал эми анын тышкы сектору чийки зат бааларынын дүйнөлүк өзгөрүшүнө таасирин тийгизбейт.

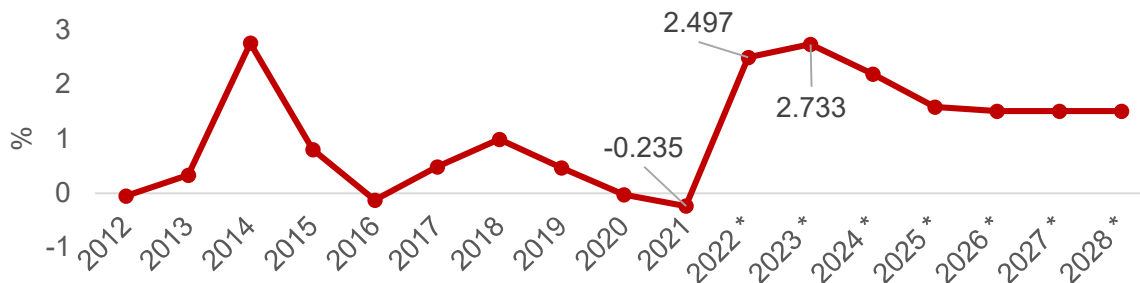
Акча-насыя саясатынын көрсөткүчтөрү

ИНФЛЯЦИЯНЫН ДЕҢГЭЭЛИ

Жапониянын инфляция деңгээли дүйнөлүк стандарттарга караганда жөнөкөй болгону менен, баалар кырк жылда көрбөгөн темпте өсүп жатат. Жылдык инфляциянын деңгээли 2023-жылдын январында валютанын арзандашы жана Украинадагы согуштун натыйжасында 4,3%га көтөрүлдү, бул дүйнө жүзү боюнча негизги товарлардын кымбатташына алып келди. Ошондон бери инфляциянын деңгээли төмөндөп, 2023-жылдын июнь айында 3,3% түздү. Иендин алсыздыгы да импорттук инфляцияга алып келди, анткени чийки заттын кымбаттыгы товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн баасын көтөрдү. Бирок, эмгек акынын өсүшү инфляциядан төмөн бойдон калууда, бул Жапониянын банкы акча-кредит саясатынын аккомодативдик позициясын сактап калат дегенди билдирет.

¹⁵ СЖП жан башына ИДП – сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн паритетинде жан башына ички дүң продуктунун көрсөткүчү.

10-сүрөт. 2012-2021-жылдардагы Жапониядагы инфляциясы жана анын 2028-жылга чейинки болжолу

Булак: Эл аралык Валюталык Фонд

Жапония банкынын менеджери Кадзуо Уэда чыгашага түрткөн инфляция күчтүү ички суроо-талаптан жана эмгек акынын өсүшүнөн улам инфляцияга айланганга чейин өтө бош саясатты сактоо зарылдыгын белгиледи ¹⁶.

Жапонияда эмгек акы май айында 1,8%га өстү, бул 28 жылдагы эң ылдам темп. Ага карабастан, инфляциядан улам сатып алуу жөндөмдүүлүгү төмөндөп кетти. Валютанын алсызданышына жана негизги товарларга баанын өсүшүнө байланыштуу Жапонияда инфляция бир жылдан ашык убакыттан бери өсүп жатат. Негизги керектөө бааларынын май айында өткөн жылга салыштырмалуу 3,2%га өстү. Бул нааразылык акцияларын жана айлык акыны жогорулатуу талаптарын жаратты. Кээ бир ири компаниялар, анын ичинде *Fast Retailing*, *Toyota* жана *Honda*, кызматкерлердин айлык акысын жогорулата турганын айтышты. Бул Жапониянын экономикасындагы символикалык өзгөрүү болуп эсептелет жана келечекте эмгек акыга туруктуу басым жасай алат ¹⁷.

УЛУТТУК ВАЛЮТАНЫН КУРСУ

Жапон өкмөтү кагаз акчаларды Мэйдзи мезгилинин башында (1868–1912 жылдырда) чыгара баштаган. Бирок 1877-жылы Сейнанда жарандык согуштун тутанышы жана согушту каржылоо үчүн чыгарылган кагаз акчалардын ташкыны гиперинфляцияга түрткү болгон. Кырдаалдан чыгуу үчүн өкмөт эски кагаз акчаларды жүгүртүүдөн чыгарып, жаңы, жогорку ишенимге ээ банкноттордун жалгыз эмитенти катары борбордук банкты түзүүнү чечти. Банк 1882-жылы жарыяланган Жапония Банкынын мыйзамына ылайык түзүлүп, 1882-жылдын 10-октябрында коммерциялык ишин баштаган. Бул Мыйзам 1998-жылдын апрелинде күчүнө кирген 1997-жылдагы Жапония Банкынын мыйзамын түзүү үчүн толугу менен кайра каралып чыккан. Банк учурда төрт номиналдагы банкнотторду чыгарат: 10 000, 5 000, 2 000 жана 1 000 иен.

Жапония менен башка өлкөлөрдүн ортосундагы акча-кредит саясатынын айырмачылыктары иендин олуттуу төмөндөшүнө өбөлгө болуп, 1998-жылдан бери биринчи жолу иенди колдоо үчүн валюталык интервенция (FXI) түрткү болду. Сентябрьдын ортосуна карата, АКШнын Федералдык резерв системасы 2022-жылдын мартында тендерди ставкаларды көтөрө баштагандан бери иен АКШ долларына карата дээрлик 27%га төмөндөдү. Иендин ашыкча туруксуздугу Жапониянын экономикасына зыян келтириши мүмкүн деп тынчсызданган бийликтер иенди колдоо үчүн интервенция жасады: (i) 22-сентябрда дээрлик 20 млрд АКШ долл өлчөмүндөгү биринчи интервенция ишке ашырылды; (ii) октябрда болжол менен 43 млрд АКШ долл кошумча интервенциялар ишке ашырылган.

¹⁶ Reuters макаласы "Жапониянын негизги инфляциясы төмөндөп, Жапония Банкынын саясаты өзгөрүүсүз бойдон кала берет", 2023-жыл, август. <https://www.reuters.com/markets/asia/japan-core-inflation-eases-price-pressure-remains-2023-08-18/>

¹⁷ BBC макаласы "Жашоо наркы: жапон жумушчулары акыр-аягында айлык акынын жогорулашын көрүштү", 2023-жыл, июль. <https://www.bbc.com/news/business-66129788>.

Бул августтун аягындагы валюталык резервдердин 5%га барабар, ал эми валюталык резервдер октябрдын аягында 1,08 триллион АКШ долл чейин азайган ¹⁸.

11-сүрөт. Акыркы 5 жылдагы жапон иенасынын АКШ долларына карата динамикасы

Булак: tradingview.com

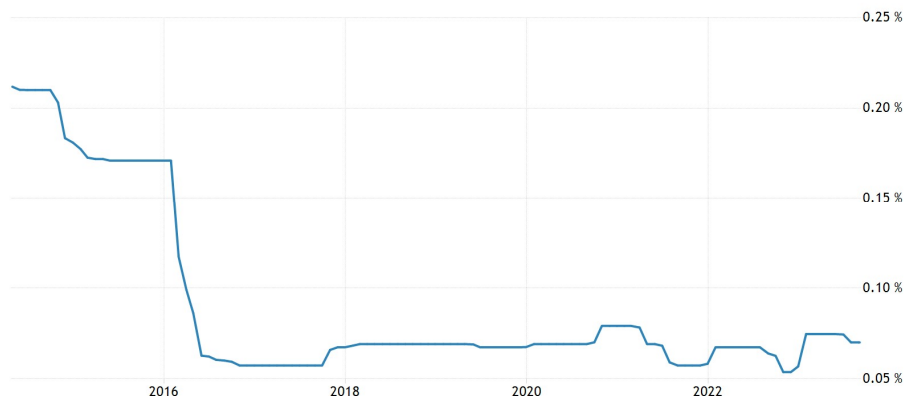
ПАЙЫЗДЫК КОЮМДАРДЫН ДЕНГЭЭЛИ

Жапония ички суроо-талаптын жай калыбына келүүсүнүн натыйжасында 2021-жылы дефляцияга (терс инфляция) туш болот. Керектөөчү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топторунун ичинен 2021-жылы баалардын эң көп төмөндөшү байланыш, тиричилик товарлары жана кызмат көрсөтүүлөр, ошондой эле турак жай тармагында болгон. Күчтүү ички суроо-талаптын, алсыз иендин жана чийки затка баанын өсүшүнүн негизинде инфляциянын өсүшү жана 2022-жылы оң жагына айланат деп болжолдонууда. Бирок, инфляциянын басымы башка ири экономикаларга салыштырмалуу басаңдай берет. Жапониянын инфляциясы кийинки беш жылдын ичинде болжол менен 1% деңгээлинде турукташат деп болжолдонууда, бул борбордук банктын 2% максаттуу көрсөткүчүнөн кыйла төмөн.

Жапон Банки насыялык чыгымдарды төмөн кармап туруу жана экономиканы калыбына келтирүүгө көмөктөшүү үчүн өтө эркин акча-кредит саясатын жүргүзөт. 2021-жылы Жапония Банкынын кыска мөөнөттүү пайыздык чен -0,1% өзгөрүүсүз калган. Бир жылдын ичинде Борбордук банк пандемиядан жапа чеккен ишканаларга финансылык колдоо көрсөтүү чараларын 2022-жылдын мартына чейин узартууну чечти. Ал ошондой эле климаттын өзгөрүшүнө каршы долбоорлорду же компанияларды каржылоону камсыз кылган каржы институттарына пайызсыз насыяларды сунуштаган жаңы климаттык кредит берүү программасын ишке киргизди. Борбордук банк бул схеманы жок дегенде 2031-жылга чейин колдонууну пландаштырууда. Жапонияда жалпы акча сунушу жыл сайын реалдуу түрдө 5,2%га өскөндүктөн, жан башына жүгүртүүдөгү акчанын көлөмү 2021-жылы Азия-Тынч региону орточо 5,350 АКШ долл салыштырмалуу реалдуу түрдө 71,981 АКШ долл түздү.

¹⁸ ЭВФтин өлкө боюнча отчету №23/127 "Жапония", 2023-жыл, март.

12-сүрөт. TIBOR¹⁹ банктар аралык пайыздык чендин динамикасы (10 жыл)

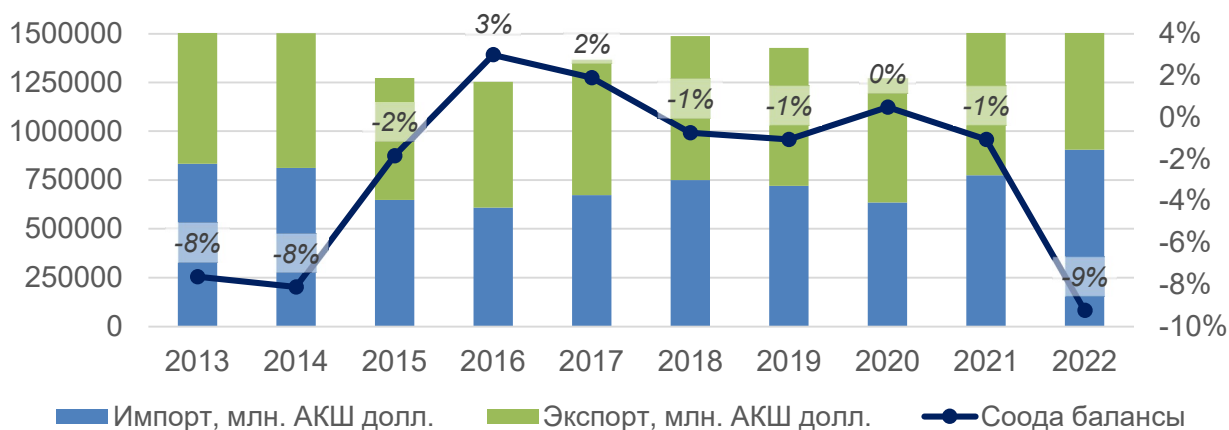

Булак: tradingeconomics.com

Тышкы сооданын көрсөткүчтөрү

2022-жылы соода жүгүртүү 8,2%га өстү, бул негизинен импорттун 17%га өсүшүнүн эсебинен.

13-сүрөт. 2013–2022-жылдардагы Жапониянын тышкы соода жүгүртүүсүнүн көрсөткүчтөрү

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

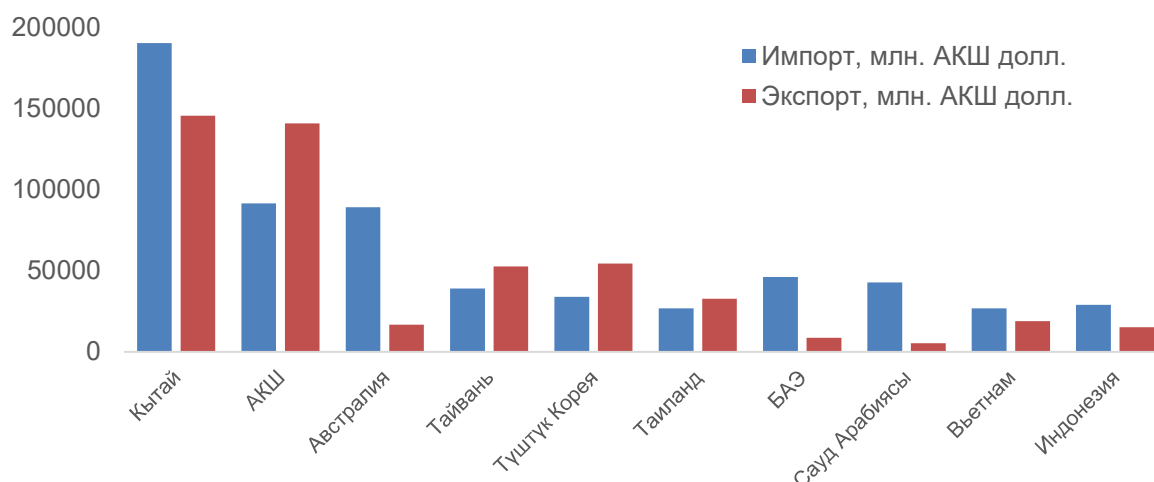
Акыркы 5 жылдын ичинде Жапониянын тышкы соодасы Украинага басып кирүүдөн жана 2021-2022-жылдардагы импорттук чыгымдардын өсүшүнөн кийин олуттуу өстү, натыйжада терс соода балансы пайда болду.

НЕГИЗГИ СООДА ӨНӨКТӨШТӨРҮ

Жапония үчүн эң мыкты 10 соода өнөктөш Кытай, Австралия, Тайвань, Түштүк Корея, Таиланд, Вьетнам жана Индонезия сыяктуу Азия-Тынч океан чөлкөмүндөгү өлкөлөр, ошондой эле АКШ жана мунай берүүчү БАЭ жана Сауд Арабия. Жогоруда белгиленген өлкөлөр Жапониянын жалпы тышкы соода жүгүртүүсүнүн 67%ын түзөт.

¹⁹ TIBOR (аббр. – *Tokyo Interbank Offered Rate*) – бул Жапониянын Банкирлер Ассоциациясы тарабынан ар бир иш күнү саат 11:00 боюнча жарыяланган Токио банктар аралык сунуш ставкасы. TIBOR - Жапониянын банктар аралык рыногунда банктар башка банктарга насыя берүү учурунда алган пайыздык ставкаларынан алынган күнүмдүк эталондук чен.

14-сүрөт. 2022-жылдагы Жапониянын соода өнөктөштүрүнүн Топ-10

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Жапониянын географиялык импортунун жана экспортунун талдоосу концентрациянын жогору даражасын көрсөтөт.

2022-жылы Жапониянын импортунун 68% 10 экспорттоочу-өлкөлөргө туура келген. Жапонияга импорттолгон негизги көрсөткүчтөр жана продукциялар 5-таблицада көрсөтүлгөн. Кытай 2021-жылга салыштырмалуу 2%га көбөйүп, 190,2 млрд АКШ долл өлчөмүндөгү импорт менен алдыңкы орунда турат. Кытайдан кийинки орунда 91,3 млрд АКШ долл импорт жана өткөн жылы 10% өсүү менен АКШ турат. Акыркы 5 жылда алдыңкы 10 өлкөдөн импорттун басымдуу бөлүгү оң бойдон калды. Акыркы жылдагы импорттун эң чоң өсүшүн чийки зат берүүчү Австралия (70%), БАЭ (70%) жана Сауд Арабиясы (55%) көрсөттү.

2022-жылы Жапониянын экспортунун 71%и 10 импорттоочу-өлкөлөргө келген. 4-таблицада Жапониядан экспорттолгон негизги көрсөткүчтөр жана продукциялар келтирилген.

Экспорттун абсолюттук көлөмү боюнча лидерлер 145 жана 140 млрд АКШ долл менен Кытай жана АКШ болгон. Ошол эле учурда, 2022-жылы Кытайга экспорт 11%га кыскарып, АКШга 3%га өскөн. Жапониядан экспорт дагы Тайванга, Гонконгго жана Таиландга түштү.

ТЫШКЫ СООДАНЫН ТОВАРДЫК ТҮЗҮМҮ

2022-жылы 10 товардык позиция Жапониянын экспорт көлөмүнүн 81% түзгөн. Эң чоң үлүштү жабдуулар жана приборлор (интегралдык микросхемаларды кошкондо) (19%), автомобиль транспорту жана автомобиль тетиктери (18%), электроника (15%) ээлеген. Алдыңкы тармактардын ичинен 2018-жылдан 2022-жылга чейин төмөнкү позициялар оң динамикасын көрсөттү: электроника 2% өсүш, кара металлдар 6%, пластмасса жана алардан жасалган буюмдар 3%, мунай продуктулары 3%, алтын 10%.

4-таблица. Жапониянын ТОП 10 экспорттук тармагы, млрд АКШ долл

Товардын аталышы	2018	2019	2020	2021	2022
Ядролук реакторлор, казандар, жабдуулар жана механикалык түзүлүштөр; алардын бөлүктөрү	147,9	137,1	121,7	147,4	142,8
Темир жол же трамвайдын кыймылдуу курамынан башка жердеги транспорт каражаттары	154,1	148,9	122,5	137,9	136,7

Электр машиналары жана жабдуулары, алардын тетиктери; үн жаздыруучу жана үн чыгаруучу жабдуулар	109,4	103,0	102,5	119,0	114,2
Товарлар (эч жерде көрсөтүлгөн эмес)	45,6	44,9	41,1	50,4	57,3
Оптикалык, фотографиялык, кинематографиялык, өлчөөчү, башкаруучу приборлор жана аппараттар	41,3	39,1	37,4	43,1	39,1
Кара металлдар	29,9	26,1	22,8	34,8	35,2
Пластмассалар жана алардан жасалган буюмдар	26,1	25,2	25,6	30,4	27,1
Минералдык отун, мунай жана мунай өнүмдөрү; битуминоздук заттар; минералдык мом	13,4	14,0	7,6	10,2	18,4
Табигый же маданий берметтер, асыл же жарым асыл таштар, асыл металлдар	12,0	11,5	13,3	14,3	17,5
Органикалык химиялык кошулмалар	18,9	17,9	14,9	18,3	17,3

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы 10 товардык позиция Жапониянын импорт көлөмүнүн 69% түзгөн. Эң чоң үлүштү мунай жана газ өнөр жайынын продукциясы (28%), электроника жана эсептөө техникасы (13%), компьютердик техника (8%) ээлеген.

2018-2022-жылдар аралыгында импорттун жалпы өсүшү негизинен дүйнөлүк инфляциянын таасири астында калган алдыңкы товарлардын импортунун көбөйүшү менен шартталган.

5-таблица. Жапониянын ТОП 10 импорттук тармагы, млрд АКШ долл

Товардын аталышы	2018	2019	2020	2021	2022
Минералдык отун, мунай жана мунай өнүмдөрү; битуминоздук заттар; минералдык мом	174,8	155,7	105,6	155,2	256,5
Электр машиналары жана жабдуулары, алардын тетиктери; үн жаздыруучу жана үн чыгаруучу жабдуулар	101,2	98,8	96,7	113,5	121,0
Ядролук реакторлор, казандар, жабдуулар жана механикалык түзүлүштөр; алардын бөлүктөрү	72,9	70,5	67,1	71,2	72,3
Фармацевтикалык продуктулар	25,5	27,2	28,6	37,5	39,3
Рудалар, шлактар жана күл	22,4	22,2	21,2	34,5	31,7
Оптикалык, фотографиялык, кинематографиялык, өлчөөчү, башкаруучу приборлор жана аппараттар	27,6	28,2	25,9	28,3	28,1
Темир жол же трамвайдын кыймылдуу курамынан башка жердеги транспорт каражаттары	24,6	23,8	19,8	23,1	22,3
Табигый же маданий берметтер, асыл же жарым асыл таштар, асыл металлдар	12,5	12,8	15,9	24,1	20,5
Органикалык химиялык кошулмалар	18,2	16,1	15,8	16,9	18,4
Пластмассалар жана алардан жасалган буюмдар	16,9	16,2	15,0	17,4	18,3

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2-БӨЛҮМ: ИМПОРТТУ ТЫШКЫ СООДАЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ

ЖАПОНИЯНЫН СООДА РЕЖИМИНИН СЫПАТТАМАСЫ

1995-жылдан тартып Жапония ДСУнун мүчөсү жана КР карата абдан жагымдуу мамиле кылуу режими болуп саналган соода режимин колдонот. Ошол эле учурда Жапонияда КР карата колдонулуучу бир тараптуу преференциялык соода келишими – Жалпы преференциялар системасы (ЖПС) бар ²⁰.

²⁰ Жапониянын ТИМ веб-сайты «Жапондук ЖПСнын түшүндүрмөлөрү». <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/gsp/explain.html>

Соода саясатын жалпы координациялоо Министрлер Кабинети тарабынан ишке ашырылат. **Экономика, соода жана өнөр жай министрлиги** (МЕТІ) жана **Тышкы иштер министрлиги** (ТИМ) соода саясатын иштеп чыгууну жана ишке ашырууну улантууда. Бир катар башка министрликтер менен расмий ведомстволордун соода саясатына байланыштуу милдеттери бар. Мыйзам чыгаруу органынын ар кандай комитеттеринин ыйгарым укуктарына соода кирет (анын ичинде экономика, соода жана өнөр жай; Финансылык иштер; Токой жана балык чарбасы; жана Негизги улуттук саясат боюнча комитеттер). Министрликтер жана ведомстволор соода саясатына тиешелүү маселелер боюнча жеке сектордон маалыматты, атап айтканда, жеке уюмдар менен пикир алмашуу жана алардан кайрылууларды алуу жолу менен алышат.

Жапония эрежелерге негизделген соода маселелерин жана эл аралык экономикалык талаш-тартыштарды чечүүгө багытталган "эрежелерге негизделген" соода саясатын жүргүзөт²¹.

МЕТІ Соода саясаты бюросу тарабынан 2023-жылдын июнь айында даярдалган «Эл аралык экономика жана соода боюнча Ак китепке»²² ылайык, глобалдык экономиканын басаңдашы жана глобалдык экономикадагы функцияларды калыбына келтирүү үчүн учурдагы көйгөйлөрдү эске алуу менен, Жапония эрежелерге негизделген эл аралык экономиканы калыбына келтирүүгө аракет кылат жана соода тартиби өнүгүп келе жаткан өлкөлөр менен координациялоону күчөтүү үчүн иштеп жатканда, пикирлеш өлкөлөр менен ишенимдүү жеткирүү чынжырларын түзүүгө умтулат²³.

Соода саясатынын көз карашынан алганда, Жапония ачыктык эрежелерди иштеп чыгуу (атап айтканда, көп тараптуу (плюрилатералдуу) процесс) жана соода талаш-тартыштарын чечүү механизмдери боюнча ДСУ системасын реформалоого басым жасайт. ДСУдагы демилгелерден тышкары Жапония төмөнкү багыттарды ишке ашырат:

- экономикалык мажбурлоо жана рынокту бурмалоо чараларына жооп берүү (Евробиримдикке окшош),
- көп тараптуу ортодогу кайрылуу арбитраждык механизми (ДСУнун 20 мүчөсү, анын ичинде Евробиримдик, Кытай, Жапония ж.б. өлкөлөр тарабынан демилгеленген),
- жоопсуз кайрылууларга каршы чаралар (Евробиримдик жана Бразилия),
- экономикалык өнөктөштүк келишимдери аркылуу жаңы эрежелерди иштеп чыгуу (Жапония, Евробиримдик ж.б.).

Жапония көп тараптуу сооданы активдүү колдойт жана ДСУ сүйлөшүүлөрүнө катышат. Жапония ошондой эле аймактык жана эки тараптуу келишимдерди активдүү иштеп чыгууда, мисалы, 2018-жылдын аягында ал эркин соода келишими жана экономикалык интеграция келишими болгон Транс-Тынч океан өнөктөштүк боюнча комплекстүү жана прогрессивдүү макулдашуунун катышуучусу болуп калды.

²¹ ДСУнун Апелляциялык органынын иштебей калышына карата саясаттын жооптору боюнча Атайын максаттуу топтун убактылуу отчету. МЕТІ, 2022-жыл, июнь.

²² «Эл аралык экономика жана соода боюнча Ак китеп» МЕТІ тарабынан иштелип чыккан документ жана милдеттүү эмес расмий документ болуп саналат. МЕТІнин төрт башка расмий документтери болуп - «Жапониядагы чакан жана орто ишканалар боюнча Ак Китеп», «Жапониядагы чакан ишкана боюнча Ак китеп», «Өндүрүш өнөр жайы боюнча Ак китеп» (Монодзукури), «Энергетика боюнча жылдык отчет» саналат. Башка кошумча расмий документтерге Жапониянын экономикасы жана мамлекеттик каржысы жөнүндө жылдык отчет же «Экономикалык жана каржылык Ак китеп» кирет.

²³ Индия, АСЕАН, Африка өлкөлөрү.

6-таблица. Жапониянын соода макулдашуулары

Аталышы	Күчүнө кирген жыл	Катышуучу-өлкөлөр
Жапониянын жалпы преференциялардын системасы	1971	126 өлкө жана 4 аймак ²⁴
Жапония менен Сингапурдун жаңы доордогу экономикалык өнөктөштүк келишими	2002	Жапония жана Сингапур
Жапония менен Мексиканын ортосундагы экономикалык өнөктөштүктү чыңдоо жөнүндөгү келишими	2005	Жапония жана Мексика
Жапония менен Малайзиянын экономикалык өнөктөштүк келишими	2006	Жапония жана Малайзия
Жапония менен Чилинин стратегиялык экономикалык өнөктөштүк жөнүндө келишими	2007	Жапония жана Чили
Жапония менен Таиланддын экономикалык өнөктөштүк келишими	2007	Жапония жана Таиланд
Жапония менен Туштук-Чыгыш Азия мамлекеттеринин ассоциациясына мүчө болгон мамлекеттердин ортосундагы комплекстүү экономикалык шериктештиги жөнүндө келишими	2008	Бруней-Даруссалам, Мьянма, Камбоджа, Индонезия, Лаос, Малайзия, Филиппин, Сингапур, Вьетнам, Таиланд, Жапония
Жапония менен Бруней-Даруссаламдын экономикалык өнөктөштүк келишими	2008	Жапония жана Бруней-Даруссалам
Жапония менен Индонезиянын экономикалык өнөктөштүк келишими	2008	Жапония жана Индонезией
Жапония менен Филиппиндин экономикалык өнөктөштүк келишими	2008	Жапония жана Филиппин
Жапония менен Швейцариянын ортосундагы эркин соода жана экономикалык өнөктөштүк жөнүндө келишими	2009	Жапония жана Швейцария
Жапония менен Вьетнамдын экономикалык өнөктөштүк келишими	2009	Жапония жана Вьетнам
Жапония менен Индиянын ар тараптуу экономикалык шериктештиги жөнүндө келишими	2011	Жапония жана Индия
Жапония менен Перунун экономикалык өнөктөштүк келишими	2012	Жапония жана Перу
Жапония менен Австралиянын экономикалык өнөктөштүк келишими	2015	Жапония жана Австралия
Жапония менен Монголиянын экономикалык өнөктөштүк келишими	2016	Жапония жана Монголия
Транс-Тынч океан өнөктөштүгү боюнча ар тараптуу жана прогрессивдүү макулдашуу	2018	Австралия, Бруней-Даруссалам, Канада, Чили, Жапония, Малайзия, Мексика, Жаңы Зеландия, Перу, Сингапур, Вьетнам
Жапония менен Евробиримдиктин ортосундагы экономикалык өнөктөштүк келишими	2019	Жапония жана Евробиримдиктин мүчө өлкөлөр
АКШ менен Жапониянын ортосундагы соода келишими	2020	Жапония жана АКШ
Жапония менен Улуу Британиянын ар тараптуу экономикалык өнөктөштүк келишими	2021	Жапония жана Улуу Британия

Булак: ДСУ

Жапония сооданы жана инвестицияны жеңилдетүү үчүн чөйрөнү өнүктүрүүнү колдойт. МЕТІ жапон компанияларынын чет өлкөлүк бизнесин жана Жапонияга тике чет өлкөлүк инвестицияларды өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүүгө өзгөчө көңүл бурат, бир катар саясаттар аркылуу алардын ичинен: эл аралык арбитраж, "Жапонияга инвестициялоо", экспортту жана инвестицияны камсыздандыруу жана чет элдик туристтер үчүн COVID-19 тестирлөө борбору иштешин ишке ашыруу.

²⁴ Жапониянын Тышкы иштер министрлигинин веб-сайтынан "Жапон ЖПСтин түшүндүрмө жазуулар" караңыз. <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/gsp/explain.html>

ЭСИҢИЗДЕРДЕ БОЛСУН:

Ушул басылма экспортко чейинки даярдануу этабында экспорттоону пландаштырууда жардам берүү үчүн кызмат кылат, бирок ал тышкы соода операцияларын ишке ашыруу үчүн колдонмо катары кызмат кылбайт.

Зарыл документацияны жана продукцияны жүктөп жөнөтүүнү унаалык, брокердик жана бажылык уюмдар менен жүргүзүлгөн консультациялардын негизинде даярдоо сунушталат.

Экспорттоочулар өздөрүнүн чет өлкөлүк кардарлары менен импорттук талаптардын толук топтомун текшерип чыгышы зарыл, алар мындай маселелерди жергиликтүү органдар менен товарларды жөнөтүүгө чейин тактай алышат.

ИМПОРТТУ БАЖЫЛЫК ЖӨНГӨ САЛУУ ЖАНА САЛЫК САЛУУ

Жапониянын Бажы жана тарифтик бюросу бажы төлөмдөрүн, салыктарды жана эл аралык сооданы жөнгө салуу, бажы зоналарын көзөмөлдөө, бажы брокерлерин жана адистерин көзөмөлдөө, жүктөрдү автоматташтырылган консолидация тутуму аркылуу жүктөрдү кайра иштетүү, ошондой эле бажы алымдарын, салыктарды жана эл аралык сооданы жөнгө салуу боюнча иш-чаралардын кеңири чөйрөсүнө жооптуу жана Жапония порттору, соода статистикасын жүргүзүү, бажы кызматкерлерин окутуу жана окутуу, ошондой эле бажы, тарифтер, валюталык жана башка операциялар боюнча кеңештин тарифтик бөлүмүнө жалпы колдоо көрсөтүү.

2019-жылы Жапонияда орточо эң жактырылган эл (РНБ) тарифинин ставкасы 4,3% түздү. 2019-жылы Жапонияда орточо колдонулган РНБ тарифтик ставкасы айыл чарба азыктары үчүн 15,5% жана айыл чарба эмес товарлар үчүн 2,5% түздү. Жапония ДСУнун тарифтик линияларынын 99,7%ын байлап алды, ал эми ДСУга кирген орточо тариф ставкасы 4,7%ды түзөт²⁵.

Жапония тарифтик алымдарды CIF²⁶ наркына жараша адвалордук нарк боюнча же белгилүү бир ставкалар боюнча баалайт, ал эми кээ бир учурларда экөөнү тең төлөйт.

Жапонияда ошондой эле 200 000 иенге (болжол менен 1 887 АКШ долл) аз баалуу жүктөргө, мисалы, чакан посылкаларга жөнөкөйлөштүрүлгөн тариф системасы бар, бул тарифтик ставкаларды аныктоону жеңилдетет. Бул система товарды жана анын так наркын классификациялоо үчүн талап кылынган убакытты жок кылат, ошондой эле бажы брокеринин чыгымдарын азайтат. Импорттоочулар кадимки тарифти же жөнөкөй тарифти тандай алышат, ал товарга жараша жогору же төмөн болушу мүмкүн.

Жапониянын тарифтик таблицасы тарифтердин беш түрүнөн турат:

1. Жалпы тариф
2. Убактылуу тариф
3. ДСУ тарифи
4. ЖПС тарифи - айрым өнүгүп келе жаткан өлкөлөр үчүн преференцияланган ставкасы
5. Азыраак өнүккөн өлкөлөрдүн тарифи, ал ошондой эле бир өлкөгө тиешелүү экономикалык өнөктөштүк келишимдерин камтыйт.

Жапон бажы тарифи боюнча кененирээк маалыматты шилтеме аркылуу таба аласыз:

<https://www.customs.go.jp/english/tariff/index.htm>

²⁵ 2021-жылдагы тышкы соода тоскоолдуктарын баалоо боюнча улуттук отчет. АКШ Соода Өкүлдөрүнүн кеңсеси 2021-жыл.

²⁶ CIF (англ. Cost, Insurance and Freight) — (наркы, камсыздандыруу жана фрахт) — эл аралык коммерциялык соода термини, товарды кемеге жүктөө, ташуу жана анын көздөгөн жерине чейин камсыздандыруу наркын сатуучунун эсебинен төлөөнү камтыган буюмдун баасын белгилөө.

Жапонияда бажылык жол-жоболору жөнүндө көбүрөөк маалымат алуу үчүн шилтемени басыңыз:

<https://www.customs.go.jp/english/summary/import.htm>

Жапониянын керектөө салыгы (кошумча нарк салыгы же КНС) ишкердик ишкана Жапонияга товарларды өткөрүп бергенде, кызмат көрсөткөндө же товарларды импорттогондо алынат. Жалпы чен 10% түзөт, бирок тамак-ашка жана суусундуктарга (ресторан сатып алууларды жана алкогольдук ичимдиктерди кошпогондо) жана квалификациялуу гезиттерге жазылуу үчүн 8% төмөн чен колдонулат.

Керектөө салыгы, ошондой эле санариптик кызматтарды (мисалы, электрондук китептер, музыка жана жарнак) чет өлкөлүк кызмат көрсөтүүчүлөр тарабынан трансчек аралык көрсөтүүдөн алынаарын эске алыңыз. Ушуга байланыштуу, тескери төлөм механизмдери «бизнестен-бизнеске» (B2B) транзакциялар үчүн колдонулат жана чет өлкөлүк кызмат көрсөтүүчүлөр «бизнестен-керектөөчүгө» (B2C) транзакцияларга карата керектөө салыгы үчүн каттоодон өтүшү керек болушу мүмкүн.

Акциздик салыктар бензинге, авиа күйүүчү майга, тамекиге жана алкогольдук ичимдиктерге киргизилет.

КНС боюнча кошумча маалыматты төмөнкү даректен тапса болот:

https://www.nta.go.jp/english/taxes/consumption_tax/01.htm#c01

ЖӨНГӨ САЛУУНУН ТАРИФТИК ЭМЕС ЧАРАЛАРЫ

Техникалык жөнгө салуу жана стандарттар

Жапониянын ТИМ Эл аралык соода бөлүмү ДСУнун Соодадагы техникалык тоскоолдуктар жөнүндө макулдашуусуна (СТТ макулдашуу) ылайык билдирүүлөрдү жөнөтөт. 2017-жылдан 2019-жылдын сентябрына чейин Жапония ДСУнун СТТ комитетине 93 үзгүлтүксүз билдирүү жөнөткөн, анын ичинде 69 техникалык регламент жана 1 шайкештикти баалоо процедурасы. Мындан тышкары, Жапония керектөөчүлөрдүн укугун коргоо жана адамдын ден соолугуна байланыштуу 13 шашылыш техникалык регламентти кабарлады.

Жапония бир нече эл аралык уюмдардын мүчөсү болуп саналат, анын ичинде ISO ²⁷, Эл аралык электр байланыш союзу, IEC ²⁸, ошондой эле аймактык стандартташтыруу жана аккредитациялоо органдары менен кызматташат. Жапония ошондой эле стандарттарды, техникалык регламенттерди жана шайкештикти баалоону өз ара таануу боюнча ар кандай өлкөлөр жана аймактар, анын ичинде Евробиримдик, АКШ жана башкалар менен келишимдерге ээ.

Ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар техникалык жөнгө салуу маселелери боюнча **Экономика, соода жана өнөр жай министрлиги (METI), Ички иштер жана коммуникациялар министрлиги** (байланыш боюнча); **Айыл, токой жана балык чарба министрлиги** (тамак-аш азыктары, айыл чарба азыктары, токой жана балык чарбасы боюнча); **Саламаттыкты сактоо, эмгек жана социалдык коргоо министрлиги** (дары-дармек жана медициналык жабдуулар үчүн); **Керектөөчүлөрдүн иштери боюнча агенттик** (маркалоо үчүн) жана **Айлана-чөйрөнү коргоо министрлиги** (чөйрө үчүн).

²⁷ ISO (англ. International Standardization Organization) - Стандартташтыруу боюнча эл аралык уюм.

²⁸ IEC (англ. International Electrotechnical Commission) - Эл аралык электротехникалык комиссия.

6-таблица. Жапониядагы техникалык жөнгө салуу жана стандартташтыруу жаатындагы негизги мыйзамдар

Юридикалык акт ыйгарым укуктар жана	Максат жана милдеттер	
1949-жылдагы/METI өнөр жай стандартташтыруу мыйзамы	Дары-дармектерден башка бардык продукцияларга тиешелүү, айыл чарба химикаттарга жана жер семирткичтерге, жибек жипке, тамак-ашка, айыл чарбага жана токой чарба продукцияларга; маалыматтар; кызмат көрсөтүүлөр; жана башкаруу системалар. Мыйзам Жапониянын Өнөр жай стандарттары боюнча комитетин (JIS) жана JIS маркалоо системасын түзөт жана стандарттарды, сертификациялоону жана сертификаттоо боюнча органдарды жана лабораторияларды аккредитациялоо үчүн укуктук негизди түзөт.	
1973-жылдагы/METI керектөө продуктуларынын коопсуздугу жөнүндө мыйзам	Төмөнкүлөргө карата талаптарды белгилейт: (i) техникалык талаптарга жооп бериши керек болгон көрсөтүлгөн продукциянын тар ассортименти; жана (ii) техникалык тейлөө боюнча маалымат берилүүгө тийиш болгон айрым техникалык тейлөө буюмдары (турмуш-тиричилик суу жылыткычтарынын жана приборлорунун айрым түрлөрү). Ал ошондой эле керектөөчү товарларга байланыштуу кырсыктар тууралуу билдирүү үчүн укуктук негизди түзөт.	
1960-жылдагы/MHLW продукциялардын натыйжалуулугу коопсуздугу, анын ичинде Фармацевтика жана медициналык жабдуулар жөнүндө мыйзам	Дары-дармек каражаттарын, медициналык буюмдарды, регенеративдик жана клеткалык терапия продукцияларын, ген терапиясынын продуктуларын жана косметикалык каражаттарды өндүрүү, импорттоо жана сатууну жөнгө салат.	
1950-жылдагы/MAFF Жапониянын айыл чарба стандарттардын актысы	Алкоголдук ичимдиктерди, дары-дармектерди, косметикалык каражаттарды жана калыбына келтирүүчү медициналык буюмдарды кошпогондо, тамак-аш азыктарына, суусундуктарга, майларга жана тоң майларга, ошондой эле айыл чарба, токой чарбасы, мал чарбасы жана балык чарба продукцияларына жана алардан жасалган азыктарга карата колдонулат. Ал Жапониянын айыл чарба стандарттарынын укуктук негизин жана стандарттарды кабыл алуу критерийлерин, сапат классификациясын, сертификациялоону жана тастыктоочу органдарды, лабораторияларды жана инспекторлорду аккредитациялоону камсыз кылат.	
1950-жылдагы Курулуш стандарттары мыйзамы / Жер, инфраструктура, транспорт жана туризм министрлиги	Имараттарга жана алардын конструкцияларына тиешелүү. Ал имараттарды куруу стандарттарын, анын ичинде өрткө каршы коргоо жана текшерүү процедураларын, имараттарды сертификациялоону жана тибин бекитүүнү камсыз кылат.	
1961-жылдагы/METI электр буюмдарынын материалдарынын коопсуздугу жөнүндө мыйзам	Электр приборлоруна жана материалдарына тиешелүү. Мыйзам электр шаймандарын өндүрүүнү жана сатууну жөнгө салат жана бул шаймандарды өндүрүүчүлөр жана импорттоочулар Экономика жана соода министрлигинен каттоодон өтүп, техникалык талаптардын сакталышын камсыздоону талап кылат.	
1992-жылдагы мыйзам/METI	өлчөө	Жапонияда өлчөө бирдиктери катары Эл аралык бирдиктер тутумун (ISU) түзөт жана аларды колдонуу, текшерүү жана өлчөө үчүн түзүлүштөрдү сертификаттоо үчүн укуктук негизди камсыздайт.
2013-жылдагы тамак-аш азыктарын маркалоо мыйзамы./ Керектөөчүлөрдүн иштери боюнча агенттик	Стандарттарды белгилөө жана сатууга арналган тамак-аш азыктарын маркалоо байланыштуу башка зарыл маалыматтарды көрсөтүү менен тамак-аш азыктарын маркалоонун бирдиктүү системасын камсыз кылат.	

Булак: Жапониянын соода саясатына сереп салуу (ДСУ)

Стандартизация

Жапонияда стандарттардын эки түрү бар: **JIS** (Japan Industrial Standard - Жапониянын өнөр жай стандарты) жана **JAS** (Japan Agricultural Standard - Жапониянын айыл чарба стандарты).

JIS компетенттүү министрлик тарабынан ыйгарым укук берилген кызыкдар тараптар же өнөр жай бирикмелери тарабынан иштелип чыгат. Долбоор Жапониянын Өнөр жай стандарттары боюнча комитетине 60-күндүк коомдук сын-пикирлерди камтыган талкуу жана консультация үчүн берилет. Бул процесс аяктагандан кийин, долбоор компетенттүү министр тарабынан кабыл алынат жана Расмий Вестникте билдирилген JIS стандартына айланат.

Ар бир JIS стандарты ар бир беш жылда кайра каралып турат, бул эскирген стандарттарды алып салууга алып келиши мүмкүн. 2019-жылдын март айынын аягында Жапонияда 10 773 JIS стандарт эсептелген. Алардын 6062ге жакыны эл аралык стандарттарга туура келет, калгандары (4711) ички рынок үчүн иштелип чыккан жана эл аралык аналогу жок. Көпчүлүк JIS стандарттары (97%) ISO же IEC эл аралык стандарттары менен шайкештирилген же өзгөртүлгөн ²⁹.

JAS стандарты MAFF же жеке сектор тарабынан иштелип чыгат. JAS долбооруна техникалык регламенттер үчүн 60-күндүк комментарий берүү мөөнөтү жана милдеттүү эмес JAS үчүн 30-күндүк мөөнөтү белгиленет. Андан кийин долбоор акыркы чечим үчүн JAS Кеңешине берилет. JAS стандарттары Жапониянын Айыл чарба стандарттары мыйзамына ылайык коомдук эскертүү катары берилет.

2019-жылдын март айына карата 73 JAS болгон. JAS стандарттарынын болжол менен 78% эл аралык стандарттарга туура келет. Консерваланган спаржа жана жемиш ширелери гармониялуу эмес деп эсептелет. Органикалык азыктардан башка бардык JAS стандарттары ыктыярдуу. JAS мыйзамы үчүнчү жактарга операторлорду сертификаттоого мүмкүндүк берет жана катталган тестирилөөчү компаниялардын системасы түзүлгөн. Закон о 2019-жылдын март айына карата JAS сертификациялоо боюнча 22 чет өлкөлүк жана 79 ата-мекендик орган жана 3000ге жакын чет өлкөлүк жана 8000 ата-мекендик сертификатталган операторлор болгон³⁰.

Техникалык регламенттер

Техникалык регламенттерди жана JAS милдеттүү стандарттарын иштеп чыгуу процесси төмөнкү кадамдарды камтыйт: жооптуу агенттик долбоорду түзөт, кызыкдар тараптардын пикирлерин угат жана ар кайсы секторлордун өкүлдөрүн камтыган консультативдик кеңешти түзөт. Алынган сын-пикирлер эске алынат, андан кийин отчет түзүлөт жана долбоор Расмий Вестникте бекитүү жана жарыялоо үчүн компетенттүү министрге берилет. Техникалык регламенттерди кайра карап чыгуу жана жокко чыгаруу тартиби аларды түзүү процессине окшош.

Жапония транспорт коопсуздугун жана айлана-чөйрөнү коргоону камсыз кылуу үчүн өзүнүн улуттук эрежелерине эл аралык эрежелерди кабыл алат. Жапония да БУУнун Европалык экономикалык комиссиясынын 20 техникалык регламентинин 16сын кабыл алган.

Үч милдеттүү JAS стандарттары бар:

- органикалык өсүмдүктөр үчүн JAS (2017-жылы кайра каралган),
- органикалык кайра иштетилген продуктулар үчүн JAS (2017 жана 2018-жылдарда кайра каралган),
- 2018-жылы техникалык регламентке айланган органикалык мал жана жаныбарлардан алынган азыктар үчүн JAS.

Маркалоого карата талаптар

Жапон азыктарын маркировкалоо стандарттарына САА тарабынан 2017-жылдагы түзөтүү Жапонияда өндүрүлгөн кайра иштетилген тамак-аш азыктарынын негизги

²⁹ Жапониянын соода саясатына сереп салуу. ДСУ, 2019-жыл.

³⁰ Жапониянын соода саясатына сереп салуу. ДСУ, 2019-жыл.

ингредиенттеринин келип чыккан өлкөсүн аныктоону талап кылат. Бул импорттук продуктыларга тиешелүү эмес, бирок жапон азыктарына импорттук ингредиенттерди колдонууга таасир этиши мүмкүн. Кээ бир учурларда, бул өнүмдөрдүн туура эмес маркалоо алып келиши мүмкүн, анткени өндүрүүчүлөр ингредиенттердин болжолдуу булагын көрсөтүүсү мүмкүн, ал дайыма эле так эмес.

Маанилүү учурлар:

Керектөөчүлөргө сатылган бардык тамак-аш азыктары Азык-түлүк маркалоо мыйзамына ылайык, Азык-түлүк маркалоо стандарттарында (жапон тилинде гана) белгиленген маркалоо талаптарына жооп бериши керек. Жапон импорттоочулары жапон тилиндеги этикеткаларды атайын тамак-ашты маркалоо стандарттарына ылайык иштеп чыгуу үчүн гана жооптуу. Чет элдик маркалоо кабыл алынбайт. Көбүрөөк маалыматты САА сайтынан тапса болот https://www.caa.go.jp/en/policy/food_labeling

Азык-түлүк азыктарынын маркалоо стандарттары жаңы тамак-ашты иштетилбеген тамак-аш катары аныктайт. Жаңы тамак-аш азыктарынын этикеткаларында продукциянын жалпы аталышы жана чыгарылган өлкө камтылууга тийиш. Кошумча маркировка талаптары төмөнкү продуктулар үчүн бар:

- Күрүч
- Шиитаке козу карындары
- Цитрус жемиштери, таш жемиштер, киви, банан, алма, алмурут жана башка жемиштер
- Эт
- Сүт
- Кабыгы бар жумуртка
- Курамында цианид бар буурчак
- Фермердик деңиз азыктары
- Тоңдурулган деңиз азыктары
- Муздатылган деңиз азыктары
- Жаңы устрицалар менен фугу балыктарына өзүнчө маркалоо талаптары бар.

Жапониянын азык-түлүк маркалоо мыйзамы импорттолгон кайра иштетилген тамак-аш азыктарынын чекене таңгагынын этикеткасында жапон тилинде төмөнкү маалыматтар камтылышын талап кылат:

- Жалпы продукт аталышы
- Даяр продукция чыгарылган өлкө
- Импорттоочунун аты жана дареги
- Кошумчаларды кошпогондо, ингредиенттер, массалык пайыздын азаюу тартибинде.
 - Аллергенди маркалоо: ингредиенттердин тизмеси MHLW тарабынан маанилүү аллергиялар катары классификацияланган тамактарды камтышы керек (мисалы, чабак, краб, буудай, гречка, жумуртка, сүт азыктары, жержаңгак). MHLW төмөнкү кошумча аллергияларды ингредиенттердин тизмесине киргизүүнү катуу сунуштайт: бадам, деңиз кулак (ушко), кальмар, лосось икрасы, апельсин, кешью, киви, уй эти, жаңгак, кунжут, лосось, скумбрия, соя буурчактары, тоок эти, банан, чочконун эти, мацутаке козу карындар, шабдалы, тоо таттуу картошка, алма жана желатин.
 - Кээ бир генетикалык жактан өзгөртүлгөн (GM) ингредиенттерди "GM" же "GM-бөлүнбөгөн" «GM-несегрегированный» деп белгилөө.
 - Негизги ингредиенттердин келип чыккан өлкөсүн белгилөө: САА өлкөдө өндүрүлгөн бардык кайра иштетилген продуктулар үчүн салмагы боюнча негизги ингредиенттин келип чыккан өлкөсүн маркалоону талап кылат. Бул импорттук кайра иштетилген тамак-аш үчүн талап кылынбайт.
- Тамак-аш кошулмалар башка ингредиенттерден өзүнчө сапта салмагынын азаюу тартибинде көрсөтүлүшү керек.

- Таза салмак (вес нетто) метрикалык бирдиктерде гана көрсөтүлөт. Упаковкаларын же жеке товарлардын таза салмагына орточо салмактык системасы Ченөө жөнүндө мыйзам менен белгиленет.
- Жарактуулук мөөнөтү.
- Сактоо көрсөтмөлөрү.
- Азыктык баалуулугунун маркалоо: Тамак-аш баалуугу үчүн маркалоо талап кылынат 1) калория (килокалория); 2) белок (грамм); 3) май (грамм); 4) углеводдор (грамм); и 5) натрий (туз эквивалентинде грамм менен). САА сунуш кылат ыктыярдуу түрдө этикеткага каныккан майдын жана тамак-аш булалардын санын көрсөтүү. Май кислоталары, холестерин, кант, минералдар жана витаминдер сыяктуу башка тамак-аш компоненттеринин маркалоо ыктыярдуу. Эгерде продуктунун таңгагында белгилүү бир азыктык ингредиент жарнак болсо, анда ал азыктык ингредиент этикеткада көрсөтүлүшү керек. Тамак-аш баалуугу маалымат панели жапон форматына ылайык келиши керек.

Тамак-аш кошулмаларын жана органикалык азыктарды маркалоо боюнча да талаптар бар; генетикалык жактан өзгөртүлгөн продукция үчүн; ден соолук талаптары бар продукцияга жана атайын колдонуу үчүн продукцияга; өсүмдүк тектүү эт жана сүт азыктары.

Толук маалыматты шилтемеден тапса болот: https://www.caa.go.jp/en/policy/food_labeling

Таңгактоо талаптары

Тамак-аштын санитардык мыйзамы уулуу же зыяндуу заттарды камтыган аппараттарды, идиштерди жана таңгактарды сатууга, өндүрүүгө же импорттоого тыюу салат. Ал айнек, керамика, эмаль же резинадан жасалган синтетикалык чайырлар, металл банкалар жана контейнерлер/пакеттер үчүн спецификацияларды белгилейт. Кененирээк маалымат тамак-аштын санитардык мыйзамдарын ишке ашыруу боюнча жоболордо, ошондой эле синтетикалык чайырлар, металл банкалар, аппараттар жана контейнерлер үчүн материалдык стандарттарда, техникалык шарттарда берилген.

2020-жылдын июнь айынан баштап MHLW беш жылдык өткөөл мезгили менен тамак-аш таңгактоочу материалдар үчүн оң тизме системасын киргизди. Оң тизмеге Жапонияда тамак-аш контейнерлерин өндүрүүдө колдонулган синтетикалык чайырлар, ошондой эле импорттук тамак-аш азыктары үчүн колдонулган контейнерлер кирет.

ТАҢГАКТЫН ТУРУКТУУЛУГУ БОЮНЧА ЧАРАЛАР

Таштандыларды азайтуу жана контейнерлерди жана таңгактарды кайра колдонууну стимулдаштыруу үчүн Контейнерлердин таңгагын кайра иштетүү мыйзамы ишканалардан айнек, пластик жана кагаз идиштерди жана таңгактарды, ошондой эле ПЭТ бөтөлкөлөрдү кайра иштетүүнү талап кылат. Мыйзам ошондой эле тамак-аш өндүрүүчүлөрдөн жана сатуучулардан тамак-аш жана суусундук азыктарынын чекене таңгагында жана таңгагында кайра иштетүүнү аныктоочу төмөнкү логотиптерди көрсөтүүнү талап кылат. Импортчулар биринчи кезекте импорттук продукцияны маркалоого жооптуу.

15-сүрөт. Жапонияда таңгактарды кайра иштетүү маркалоо

Санитардык жана фитосанитардык чаралар

2017-жылдын январынан 2019-жылдын сентябрына чейин Жапония Дүйнөлүк соода уюмунун Санитардык жана фитосанитардык чаралар боюнча комитетине 187 үзгүлтүксүз билдирүү жөнөткөн. Үчөө шашылыш билдирүүлөр болгон. Бардык айтылган чаралар эл аралык стандарттарга, колдонмолорго же сунуштарга байланыштуу.

Жапонияда СФС чаралары жалпысынан тиешелүү эл аралык стандарттарга же, эгерде чаралар аларга ылайык келбесе, тобокелдикти илимий баалоого негизделген. Жапониянын тамак-аш азыктарынын коопсуздугу боюнча комиссиясы (FSCJ) тарабынан жүргүзүлгөн тобокелдиктерди баалоо анын сайтында жеткиликтүү <https://www.fsc.go.jp/english/evaluationreports> .

7-таблица. СФС чаралары үчүн жооптуу негизги органдар

Орган	Жоопкерчилик чөйрөсү
MAFF тамак-аш коопсуздугу жана керектөөчүлөрдүн иштери боюнча бюро	Мал азыгына, жаныбарларга, өсүмдүктөргө, ветеринардык дарыларга жана башкаларга карата СФС чаралары үчүн жооптуу.
Фармацевтикалык коопсуздук жана айлана-чөйрөнүн абалы боюнча MHLW-нын бюросу	Тамак-аш азыктарынын коопсуздугун, анын ичинде тамак-аш спецификацияларын жана стандарттарын, тамак-аш кошулмаларын, пестициддердин калдыктарын, жаныбарлардын дары калдыктарын, радиоактивдүү материалдарды, ГМ тамак-аш азыктарын, тамак-аш контейнерлерин, текшерүү жана тамак-аш коопсуздугун камсыз кылуу үчүн жооптуу.
Министрлер Кабинети – тамак-аш азыктарынын коопсуздугу боюнча Комиссия (FSCJ)	Азык-түлүк тобокелдигине баа берүү жана тиешелүү министрликтерге сунуштарды берүү. керектөөчүлөр жана бизнес-операторлор. Тамак-аш менен байланышкан кырсыктарга жана өзгөчө кырдаалдарга жооп берүү.
Айлана-чөйрөнү коргоо министрлиги	Импорт менен байланышкан айлана-чөйрөнү тобокелдиктерди, анын ичинде инвазиялык келгин түрлөрдөн келип чыккан коркунучтарды башкаруу үчүн жооптуу.
MAFF жана MHLW	Балык жана балык продуктулары боюнча СФС чаралары үчүн жооптуу (MAFF жаныбарлардын (анын ичинде сууда жашагандардын) ден соолугу үчүн жооптуу). MHLW тамак-аш азыктарынын коопсуздугу үчүн жооп берет (анын ичинде тамак-аш азыктары үчүн критерийлерди же стандарттарды белгилөө жана мониторинг, ошондой эле Жапонияда таратылган тамак-аш азыктарына, анын ичинде импорттолуучу тамак-аш азыктарына жетекчилик).

Булак: ДСУ

Импорттолуучу тамак-аш азыктарынын коопсуздугуна байланыштуу Жапония чет өлкөлүк өкмөттөр тарабынан чет өлкөлүк мамлекеттик органдар тарабынан кандайдыр бир көзөмөлгө алынган жана эл аралык деңгээлде жарактуу текшерүү тактыгына ээ болгон инспекциялык агенттиктердин текшерүү жыйынтыктарын кабыл алат. Деңиз же аба аркылуу ташуу учурунда санитардык шарттары өзгөрүшү мүмкүн болгон заттар (мисалы, бактериялар жана микотоксиндер) кирбейт.

8-таблица. Жапонияда тамак-аш жана айыл чарба продуктыларын жөнгө салуу жаатындагы негизги мыйзамдар

Ченемдик акт	укуктук	Максат жана милдеттер
Тамак-аш азыктарынын коопсуздугу жөнүндө негизги мыйзам		Тамак-аш азыктарынын коопсуздугу режимин иштеп чыгуунун принциптерин аныктайт жана тамак-аш менен байланышкан тобокелдиктерди баалоочу орган болгон тамак-аш азыктарынын коопсуздугу боюнча комиссиянын (FSC) ролун аныктайт.
Тамак-аштын санитардык мыйзамы		Тамак-аш жана суусундуктардын коопсуздугун жана санитардык шарттарын камсыз кылуу аркылуу калктын ден соолугун коргоого багытталган. Ал тамак-аш жана суусундуктар, тамак-аш жабдуулары, тамак-аш контейнерлери жана таңгактары, тамак-аш кошумчалар, булгоочу заттар жана агрохимиялык калдыктар үчүн спецификацияларды жана стандарттарды белгилейт; ошондой эле зыяндуу заттарды камтыган тамак-аштарды жана суусундуктарды сатууга жана импорттоого тыюу салат. Мыйзам ата мекендик жана импорттолуучу тамак-аш жана суусундуктар, ошондой эле ашкана идиштери, ашкана идиштери жана башкалар үчүн көрсөтмөлөрдү, пландарды жана контролдоону (анын ичинде текшерүүлөрдү аткарбагандыгы үчүн штрафтар) белгилейт. Мыйзам MHLW, Жапониянын тамак-аш азыктарынын органы тарабынан башкарылат.
Тамак-ашты маркалоо мыйзамы		Тамак-аш азыктарын маркалоо стандарттарын (жапон тилинде гана) белгилейт (мисалы, келип чыккан өлкөнү маркалоо талаптары, аллергияларды маркалоо, жарактуулук мөөнөтүн маркалоо, функционалдык дооматтары бар продукция, биотехнология ж.б.) ошондой эле бузулган учурда штрафтар төлөнөт. Керектөөчүлөрдүн иштери боюнча агенттик (CAA) мыйзамды башкарат.
Өсүмдүктөрдү коргоо мыйзамы		Жапонияда өсүмдүктөрдүн зыянкечтеринин жана илдеттеринин пайда болушун же жайылышын алдын алууга багытталган. Жапониянын өсүмдүктөрдү коргоо боюнча мыйзамды улуттук орган MAFF ишке ашырат. Бул мыйзамга ылайык, учурда АКШда өрүк, болгар калемпири, баклажан, алмурут жана таттуу картошка сыяктуу жаңы жемиштерди жана жашылчаларды импорттоого тыюу салынган.
Үй жаныбарларынын жугуштуу ооруларын көзөмөлдөө мыйзамы		Жапонияда жаныбарлардын жугуштуу ооруларынын пайда болушун же жайылышын алдын алууга багытталган. Бул Жапониянын улуттук жаныбарлардын саламаттыгы органы катары MAFF тарабынан башкарылат.
Ден соолукту чыңдоо мыйзамы		Тамактанууну башкарууну кошкондо, колдонмолорду жана чараларды белгилөө аркылуу коомдук ден соолукту жакшыртууга багытталган. Ал белгилүү бир топторго, анын ичинде ымыркайларга, балдарга, кош бойлуу аялдарга жана оорулууларга "Атайын диеталык тамак-аш азыктары" маркалоо системасын түзөт. Бул MHLW тарабынан башкарылат.
Жапониянын айыл чарба стандарт мыйзамы (JAS)		Тамак-аш азыктарынын, алкогольсуз суусундуктардын жана токой продукциясынын сапатын камсыз кылуунун ыктыярдуу системасын түзөт. Тамак-аш жана токой азыктарын ыктыярдуу маркалоо системасы соодагерлерге берилген продукт категориясы үчүн JAS критерийлерине жооп берген продукцияны аныктоого мүмкүндүк берет. Этикеткалар өндүрүш, иштетүү жана сыноо ыкмалары үчүн бекитилген. Жеке компаниялар жаңы JAS стандарттарын сунуш кылышы мүмкүн. MAFF мыйзам тарабынан башкарылат.

Булак: АКШнын Мамлекеттик айыл чарба департаменти

Өнүмгө карата талаптар

ТАМАК-АШ КОШУЛМАЛАРЫ

Тамак-аш санитардык мыйзамы тамак-аш кошулмаларын (i) "тамак-аш өндүрүүдө же тамак-аш колдонулган заттар" же (ii) "тамак-ашты кайра иштетүү же консервалоо максатында колдонулган заттар" катары аныктайт. "Тамак-аш кошумчаларынын" MHLW аныктамасы кайра иштетүүчү каражаттар катары колдонулган кошулмаларды (мисалы, өтүүчү агенттер) же микробго каршы кайра иштетүү үчүн витаминдерди, минералдарды жана аминокислоталарды, түшүм жыйноодон кийинки фунгициддерди жана ароматизаторлорду камтыйт. MHLW колдонуудан мурун тамак-аш кошулмалары катары классификацияланган заттардын макулдугун талап кылат. Тамак-аш санитардык мыйзамы уруксатсыз тамак-аш кошулмаларын камтыган азыктарды сатууга тыюу салат.

MHLW тамак-аш кошулмаларын төрт категорияга бөлөт: (i) белгиленген кошумчалар, (ii) учурдагы тамак-аш кошулмалары, (iii) табигый даамдар жана (iv) тамак-аш кошулмалары катары колдонулган кадимки азыктар.

Бул кошумчалар үчүн бекитилген колдонуунун жана уруксаттардын тизмеси веб-сайтта жеткиликтүү:

https://www.mhlw.go.jp/stf/seisakunitsuite/bunya/kenkou_iryoushokuhin/syokuten/index_00012.html

MHLW импорттук текшерүүлөрдү жеңилдетүү үчүн импорттоочулар импорттоо учурунда порт инспекторлоруна төмөнкү маалыматтарга ээ болушу керек:

1. Химиялык заттардын аталыштары жана бардык белгиленген кошумчалардын курамы миллион (ppm) бөлүктөрүндө, ошондой эле Жапонияда ар бир химиялык зат үчүн белгиленген максималдуу уруксат берилген деңгээлдери;
2. Жогоруда сүрөттөлгөн үч кошумча категориядагы бардык тамак-аш кошулмалардын аталыштары;
3. Химиялык аталышы жана эл аралык түс индекси боюнча аныкталган жасалма түстөр. Табигый түс сүрөттөлүшү, ошондой эле белгилүү бир импорттук продукт үчүн жапон эрежелерине шайкештигин аныктоо үчүн берилиши керек;
4. Жапонияда бекитилген кошумчалардын тизмесинде саналган химиялык аталышы менен аныкталган жасалма даамдар.

ПЕСТИЦИДДЕРДИН КАЛДЫКТАРЫН ЖАНА БАШКА БУЛГООЧУЛАРДЫ ЖӨНГӨ САЛУУ

Жапония химиялык жана товардык айкалыштыруу үчүн максималдуу калдык чегин (MRL³¹) белгилөө менен, тамак-аштагы айыл чарба химикаттары үчүн оң калдык тизмеси системасын колдонот. Бардыгы болуп 75 MRL жок алынып салынган заттар жана нөлгө чыдамдуу 21 тыюу салынган химиялык заттар бар. Белгиленген MRLсиз комбинациялар үчүн MHLW нөлдүк толеранттуулук саясаты колдонулган антибиотиктерди кошпогондо, 0,01 бөлүк миллионго стандартын колдонот.

Жапония MHLW өзүнүн MRLs түзмөйүнчө, импорттук продуктулар үчүн Кодекстин максималдуу калдыктарын кабыл албайт. MHLW акыркы продуктуларга ингредиенттердин салыштырмалуу үлүшүн эсептөө аркылуу кайра иштетилген продуктулардагы айыл чарба химиялык калдыктарын сынайт жана импорттолгон продукциянын жапон эрежелерине шайкештигин көзөмөлдөйт.

³¹ MRL (Maximum Residual Level) – максималдуу жол берилген калдык деңгээл.

MHLW, MRL бузулган учурда, Жапонияга өнүмдөрдү импорттоого тыюу салат жана бул экспорттоочу өлкө үчүн күчөтүлгөн көзөмөлдү (30% чейин) киргизиши мүмкүн. Жүк бажыдан текшерүүнүн жыйынтыгын күтпөстөн, күчөтүлгөн көзөмөл астында өтө алат. Күчөтүлгөн көзөмөл 60 квалификациялык тесттен өткөндөн кийин же бир жылдан кийин бузууларсыз алынып салынышы мүмкүн.

Эгерде бир өлкөдөн эки MRL бузуу бар болсо, ал продуктун бардык импорту "текшерүү буйругу" деп аталган 100% камоого жана текшерүүгө дуушар болушу мүмкүн. Бул көзөмөлдү алып салуу үчүн өлкө бир жыл ичинде 300 тиешелүү сыноодон өтүшү керек. MHLW да эки жыл ичинде эч кандай мыйзам бузуулар болбосо, көзөмөлдү жокко чыгара алат. MHLW өзүнүн веб-сайтында бузуулар жана контролдоо боюнча маалыматтарды жарыялайт.

Жапон инспекторлору экспорттоочу өлкөдөн бардык импортту токтоосуз текшерүүгө алып келиши мүмкүн болгон тамак-аш азыктарынан төмөнкү элементтерди издешет:

1. Татымалдардагы, дарак жаңгактагы, жержаңгактагы жана кээ бир дандагы афлатоксин.
2. Уй этинде жана жаныбарлардан алынган азыктардагы энтерогеморрагиялык ичеги таякчасы термикалык иштетүүсүз. Норовирус в сырых моллюсках.
3. Чийки моллюскаларда гепатит А вирусу.
4. Сымап балыкта жана моллюскаларда.
5. Эттеги жана балыктагы полихлор дифенилдер (ПХБ).
6. Балыктын уусу.
7. Моллюскалардын уусу.
8. Буурчактагы цианоген.
9. Алкоголдук ичимдиктердеги жана шараптардагы метанол.
10. Пахтанын уруктарында госсипол.
11. Чийки эттеги сальмонелла.
12. Табигый эжигейде жана чийки эттеги листерия.
13. Аңчылык канаттуулардагы трихина ж.б.
14. Радиоактивдүү заттар.
15. Чириген же бузулган тамак-аш.

Бул элементтердин кайсынысын болбосун бир жолу бузуу экспорттоочу-өлкөдөн товардын бардык импортун дароо текшерүүгө алып келиши мүмкүн.

Интеллектуалдык менчик укуктарын коргоо

Товардык белгилерди эл аралык каттоого Жапонияда Мадрид протоколуна ылайык уруксат берилген.

КОРГООЛГОН ГЕОГРАФИЯЛЫК КӨРСӨТКҮЧТӨР

"Айрым айыл чарба, токой жана балык чарба продукцияларынын жана тамак-аш азыктарынын аталыштарын коргоо жөнүндө мыйзам" (Географиялык көрсөткүчтөр жөнүндө мыйзам (GI)) айрым айыл чарба, токой чарба жана балык чарба продукцияларынын аталыштарын интеллектуалдык менчик катары коргойт жана чет өлкөлүк продукцияны Жапонияда коргоо үчүн каттоого мүмкүндүк берет.

АЙМАКТЫК КОЛЛЕКТИВДҮҮ СООДА БЕЛГИЛЕРИ

2006-жылдан бери айрым бирикмелердин мүчөлөрү "аймактын аталышы" жана "товарлардын же кызмат көрсөтүүлөрдүн жалпы аталышынан" турган аймактык жамааттык товардык белгилерге ээ боло алышат. 2022-жылдын сентябрына карата айыл чарба, токой чарбасы жана балык чарба продукциялары үчүн 456 аймактык жамааттык товардык белги катталган (анын ичинде Цейлон чайы жана Парма прошутто сыяктуу үч чет элдик товар).

Аймактык жамааттык товардык белгилер GI өзгөчө ээлери бар экендиги менен айырмаланат, ал эми GI продуктылары аймактын жалпы менчигине айланат.

ИМПОРТ ПРОЦЕДУРАЛАРЫ

Тамак-аш азыктарын, тамак-аш кошулмаларын жана тиешелүү буюмдарды импорттоону каалаган ишканалар MHLW карантиндик станцияларына импорттук билдирүүнү тапшырышы керек. Текшерүү үчүн тандалып алынган продукциялар атайын бажы кампаларында текшерилет. Жапон стандарттарына шайкештигин тастыктагандан кийин продукцияны өлкөгө алып кирүүгө уруксат берилет.

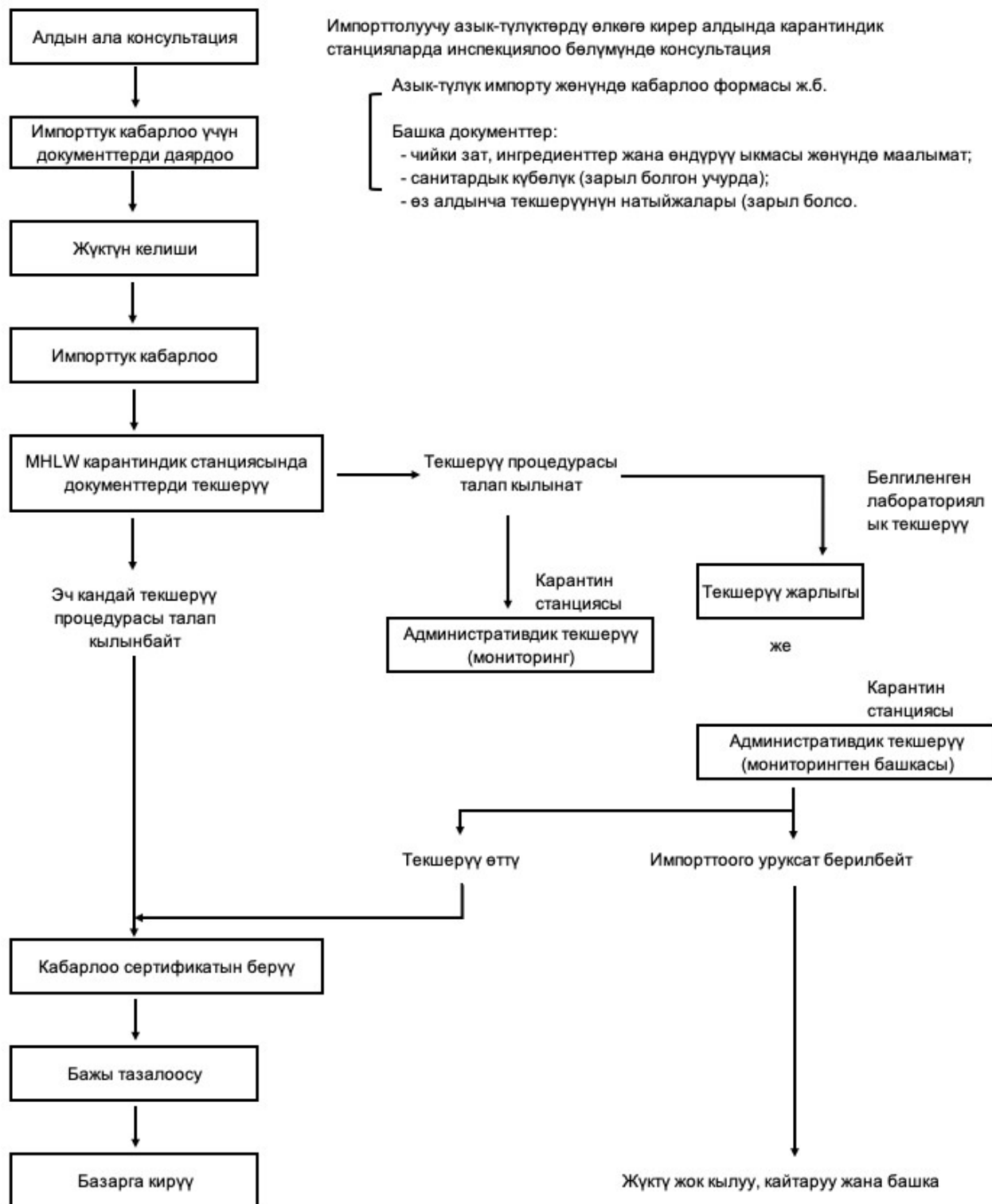
Керектүү импорттук документтерге төмөнкүлөр кирет:

- импорттук билдирүү;
- экспорттук сертификаттар (зарыл болсо);
- ингредиенттерди жана өндүрүш процессин сүрөттөгөн документтер;
- тесттин натыйжалары (зарыл болсо).

Тамак-аш санитардык мыйзамына ылайык келбеген жүктөр реэкспорттолушу, жок кылынышы же тамак-аш эмес колдонуу үчүн башка жакка бурулушу мүмкүн. Өсүмдүк жана жаныбарлардан алынган азыктарга биологиялык коопсуздук боюнча текшерүүлөр да жүргүзүлөт. Жапонияда импортко уруксат берүү системасы жок, бирок фитосанитардык жана ветеринардык санитардык талаптар сакталышы керек. Импортчулар биологиялык коопсуздук боюнча текшерүүлөрдү жүргүзүүнүн алдында тиешелүү органдарга билдирүүлөрдү жана сертификаттарды бериши керек.

MHLW коммерциялык продукциянын үлгүлөрү үчүн эскертүү формасын талап кылбайт, бирок кээде продукт компаниянын ички муктаждыктары үчүн гана колдонулаарын тастыктоочу документ талап кылынышы мүмкүн. Көргөзмө үчүн арналган продукциялар үчүн импорттун нормалдуу жол-жоболору, анын ичинде продукциянын жалпы коомчулукка таркатылышы жөнүндө кабарлоо сакталышы керек. Жаныбарлардын ден соолугун же фитосанитардык сертификацияны талап кылган продуктылар үлгү катары алынып келинсе дагы, бар болушу керек. Чек арада мүмкүн болгон кечигүүлөрдү болтурбоо үчүн импорттоочулар жана MHLW карантиндик станциялары менен алдын ала кеңешүү максатка ылайык.

16-сүрөт. Тамак-аш азыктарын импорттоо жол-жоболорун сүрөттөгөн блок-схемасы

Булак: Жапониянын Саламаттыкты сактоо министрлиги

3-БӨЛҮМ: НЕГИЗГИ ЭКСПОРТТУК СЕКТОРЛОРДУ ТАЛДОО

Экспортту көбөйтүү боюнча өлкөнүн артыкчылыктарына ылайык келүүнү камсыз кылуу үчүн ушул жол көрсөткүчтүн алкагында төмөнкүдөй товардык топтор үчүн потенциал талданып чыгат:

- Эт продукциясы – ТЭИ ТН 02-бөлүгү.
- Балык продукциясы – раздел ТЭИ ТН 03-бөлүгү.
- Балды кошуп, сүт продукциясы – ТЭИ ТН 04-бөлүгү.
- Жаңы жана кайра иштетилген өсүмдүк продукциясы – ТЭИ ТН 07 жана 08-бөлүктөрү.
- Алкоголсуз суусундуктар – ТЭИ ТН 02-бөлүктөрүнөн 20 жана 22-бөлүктөрүнөн өзүнчө товардык позициялар.
- Текстиль жана тигүү продукциясы – ТЭИ ТН 50 жана 67-бөлүктөрү.

2022-жылы Жапония соода жүгүртүүнүн көлөмү боюнча КРнын өнөктөш-мамлекеттеринин ичинен 12-орунга ээ болгон – 93,3 млн АКШ долл. Былтыркы жылдын көрсөткүчтөрүнөн 397% көбөйгөн. Өз ара сооданын өсүшү экспорттун 73 эсеге жана импорттун дээрлик 6 эсеге көбөйүшүнүн эсебинен болгон.

9- таблица. КРнын тышкы соода жүгүртүүсү, миң АКШ долл

Өнөктөш-өлкөлөр	Товар жүгүртүүсү	Экспорт	Импорт	Сальдо
Кытай	4 130 269	60 800	4 069 468	-4 008 668
Россия	3 234 563	963 624	2 270 939	-1 307 315
Казакстан	1 188 042	438 179	749 863	-311 684
Туркия	628 926	140 674	488 252	-347 577
Өзбекстан	599 254	236 647	362 608	-125 961
АКШ	246 834	4 820	242 014	-237 193
Германия	180 424	15 797	164 627	-148 830
Корея Республикасы	157 598	1 059	156 538	-155 479
БАЭ	125 739	101 003	24 736	76 267
Индия	117 869	10 478	107 390	-96 912
Жапония	93 324	1 278	92 046	-90 768

Булак: КРнын Улутстаткомуну

Жогорку өсүү темптерине карабастан, салттуу рынокторго экспортко салыштырмалуу экспорттун төмөн деңгээлин эске алуу керек.

КЫРГЫЗСТАНДАН ЖАПОНИЯГА ЭКСПОРТТООНУН ПОТЕНЦИАЛДУУ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ

Азыркы учурда Жапония КРсы үчүн салттуу рынок болуп саналбайт, жана экспорт майда партиялуу болуп саналат, же болбосо туруктуу эмес мүнөздө болот (мисалы, көргөзмөлөргө үлгүлөрдү жөнөтүү). Бул рынок КРнын экспорттоочулары тарабынан деталдуу изилденүү үчүн келечектүү рынок катары каралат. Талдоо үчүн бир нече критерийлер колдонулган:

- 5 жылдык мезгил ичинде КРнан Жапонияга экспорттун бар болушу;
- 5 жылдык мезгил ичинде КРнын экспортунун абсолюттук көлөмдөрү;
- Салыштырмалуу атаандаштык артыкчылыгынын көрсөткүчү (RCA ³²) 0,50 көп;
- 2022-жыл үчүн Жапониянын ипортунун өсүшүнүн көрсөткүчтөрү;

³² RCA (англ. Revealed Comparative Advantage) – салыштырмалуу атаандаштык артыкчылык.

- Акыркы жыл үчүн Жапониянын ипортунын өсүшүнүн көрсөткүчтөрү (анткени пандемия үчүн 5 жыл үчүн статистика төмөндөтүлгөн болушу мүмкүн).

10-таблица. Жапонияга экспорттоо үчүн потенциалдуу товардык позициялардын талдоосу

ТЭИ ТН коду	Товардын аталышы	2018-2022- жж. Жапонияга КРнын экспорту	2018- 2022 жж. КРнын экспорту (баардыг ы)	2022-ж. Жапония нын импорту (баардыг ы)	RCA (2018- 2022)	2018-2022- жж. үчүн Жапониян ын импортун ун орточо жылдык өсүшү	2022-ж. үчүн Жапония нын импорту нун жылдык өсүшү
0206	Бодо малдын, чочкдордун, койлордун, эчкилердин, жылкылардын, эшектердин, качырлардын субөнүмдөрү, ...	1	1012	3721374	0,25	2%	9%
0409	Накта бал	867	8050	149	7,20	11%	46%
0712	Кургатылган, бүтүн, бөлүктөргө, тилимдерге кесилген, майдаланган же порошок түрүндөгү жашылчалар, бирок ...	7	2278	764019	1,10	1%	3%
0802	Жаңы же кургатылган, кабыгынан тазаланган же тазаланбаган, кабыгы менен же кабыгы жок башка жаңгактар...	3	47727	673354	5,30	-4%	14%
0811	Кайнаган сууга же бууга жылуулук менен иштетилген же иштетилген эмес, ...	0	1774	5183	0,63	6%	-16%
0813	0801-0806 товардык позициялардын жемиштеринен тышкары кургатылган жемиштер; жаңгактардын же кургатылган жемиштердин аралашмалары ...	24	118787	43912	97,13	-3%	2%
2007	Джемдер, жемиш желе, мармеладдар, жемиш же жаңгак пюрелери, жемиш же жаңгак спреддери, ...	10	2842	26595	1,64	5%	29%
2008	Даярдалган же башка ыкма менен консервацияланган жемиштер, жаңгактар жана өсүмдүктөрдүн жегенге жарактуу башка бөлүктөрү, ...	27	2542	155350	0,32	4%	-1%
2009	Жемиш ширелери (анын ичинде жүзүм ширеси) жана жашылча ширелери, ачытылбаган жана кошумчалары жок...	6	1539	2525771	0,21	11%	41%
6109	Майкалар, жеңдери бар фуфайкалар жана машинага же колго токулган трикотаж денеге кийилүүчү башка фуфайкалар	1	17250	26295	0,76	-6%	4%
6201	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	3	5856	835430	0,75	0%	-4%
6207	Майкалар, денеге кийилүүчү башка фуфайкалар, кальсондор, трусылар, уктоочу көйнөктөр, пижамалар, жуунучу халаттар, ...	0	1039	31529	1,63	8%	9%
6211	Спорт, лыжа жана жуунучу костюмдар; башка кийимдер	8	19604	39947	3,01	2%	24%
6306	Брезент, чатыр, тент; кайыктар үчүн парустар, виндсерфинг тактайлары же кургактык транспорту үчүн ...	5	15	5841	0,01	-8%	-15%

6307	Башка даяр буюмдар, анын ичинде кийим үлгүлөрү	326	5432	2816	0,38	11%	40%
6309	Колдонулган кийим жана башка буюмдар	1	1579	103771	0,71	-3%	4%
6405	Башка бут кийим	33	3403	15121	2,10	3%	-11%
6505	Машинага же колго токулган трикотаж шляпалар же башка баш кийимдер, же... жасалган	11	9148	9201	3,10	1%	7%

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Талдоонун негизинде мындан ары талдоо үчүн товардык позициялар тандалып алынган (11-таблицаны караңыз). Тизмеде көрсөтүлгөн товарлардан тышкары, ушул сыяктуу товарлардын категорияларына кирген жаңы продукциянын экспорттук потенциалын карап чыгуу сунушталат. Мисалы, эт азыктарын экспорттоо мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө менен бирге, тоок этин жана субөнүмдөрдү экспорттоону да карап чыгууга болот.

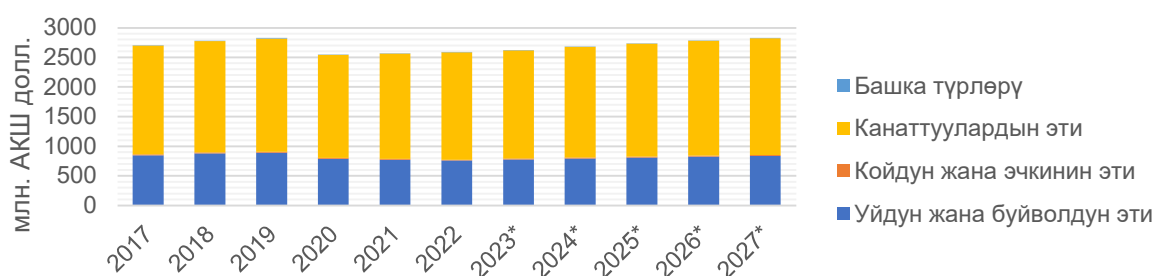
Рынокту талдоо рыноктун көлөмүнүн төмөнкүдөй көрсөткүчтөрүн камтыйт: сатуулардын динамикасын жана болжолун, сатуулардын каналдары боюнча түзүмүн (электрондук коммерциянын серебни кошуп), керектөөчүлөрдүн өзгөчөлүктөрүн жана артыкчылыктарын, таңактоо тенденцияларынын серебни.

ЭТ РЫНОГУН ТАЛДОО

2022-жылы Жапониянын эт рыногундагы сатуулар 0,5%га өсүп, 3921 миң тоннага жеткен. Сатуулардын болжолу 1,6%дык орточо өсүүнү жана 2027-жылы 4239 миң тоннаны көрсөтөт. Эт рыногунда басымдуулук кылган жана туруктуу өсүп жаткан позиция болуп үй канаттууларынын эти саналат, ал сатуулардын физикалык көлөмүнөн 46%ды түзөт, экинчи орунда «чочконун эти» турат – 34% жана үчүнчү орунда «уйдун эти жана буйволдун эти» турат – 19%³³.

Кыргызстан койдун этин экспорттоп жаткандыктан, бул позициянын рыногун түшүнүү зарыл, сатуунун жылдык өсүшү 1,48 миң тоннаны түзүп, 2027-жылга карата 16,3 миң тоннага жетет деп күтүлүүдө.

17-сүрөт. Жапонияда эт сатуунун динамикасы жана болжолу, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Жапониянын эт сатуусу COVID-19 пандемиясынан улам 2020-жылы азайгандан кийин 2022-жылы бир аз өстү. Бул өсүш, негизинен, 2022-жылдын март айында өзгөчө кырдаал режими алынгандан кийин коомдук тамактануу тармагынын жарым-жартылай калыбына келиши менен шартталат.

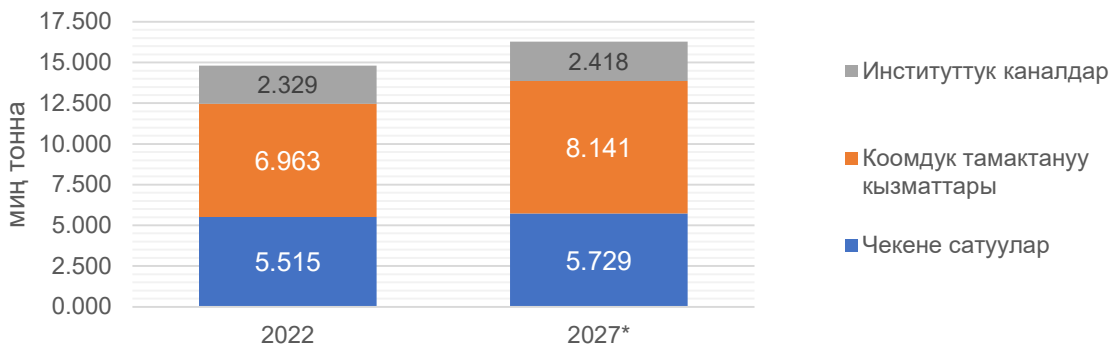
Чекене соода 2022-жылы сатуу көлөмүнүн да, наркынын да бир аз төмөндөшүн байкады, анткени өзгөчө кырдаал жоюлгандан бери үйдө даярдалган азыктарга суроо-талап басаңдады. Бирок, гибридик ишти ишке ашыруу, анын ичинде алыстан да, кеңседе да

³³ Euromonitor International 2023.

болушу чекене сатуунун төмөндөшүн минималдаштырууга жардам берет. Ошентип, 2022-жылы этти чекене сатуу пандемияга чейинкиден жогору бойдон калат.

Эгерде козу жана эчкинин этин сатуу каналдарын карай турган болсок, анда 2022-жылы коомдук тамактануу тармактары 7 миң тоннаны же 47%ды чекене сатуу 5,5 миң тоннаны (37%) жана институттук каналдар 2,3 миң тоннаны (16%) түзөт.

18-сүрөт. Жапонияда козу жана эчкинин этин сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Жапонияда эттин баасы 2022-жылы көтөрүлүп, уй жана торпок эти эң көп кымбаттаган. Мунун себептери катары транспорттук чыгымдардын көбөйүшү, жумушчу күчүнүн жетишсиздиги, жеткирүүчү өлкөлөрдө эт комбинаттарындагы операциялардын кыскарышы жана жапон иенасынын тез арзандашы кирет. Импорттук тоюттун жана тоют чийки затынын кымбатташынан улам ата мекендик эттин баасы да көтөрүлүүдө.

Өндүрүштүн өздүк наркынын жогорулашына байланыштуу өндүрүүчүлөр эттин баасын көтөрүүгө аргасыз болушууда, бул суроо-талаптын азайышына жана чекене сатуунун, өзгөчө уйдун жана торпоктун этин кыскарышына алып келиши мүмкүн.

Керектөөчүлөр сарптоодо этият жана тандалма болуп калышы мүмкүн, бирок, кыязы, этти азыраак өлчөмдө болсо да сатып ала беришет.

Мындан тышкары, керектөөчүлөр арзандатылган өнүмдөрдү артык көрүшү мүмкүн же акцияларды күтүшү мүмкүн, же үй канаттуулары жана чочконун эти сыяктуу арзаныраак альтернативаларды издеши мүмкүн, алар арзаныраак болушу мүмкүн.

11-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Жапониянын эт импорту³⁴

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, АКШ млн. Долл.	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
0203	Чочконун эти, жаңы, муздатылган же тоңдурулган	4240,1	АКШ	25 %
			Канада	23 %
			Испания	18 %
0202	Бодо малдын эти, тоңдурулган	1906,9	Австралия	38 %
			АКШ	33 %
			Канада	11 %
0201	Бодо малдын эти, жаңы же муздатылган	1860,5	АКШ	45 %
			Австралия	25 %
			Канада	10 %
0207	0105 товардык позицияда көрсөтүлгөн үй канаттууларынын эти жана субөнүмдөрү,	1591,5	Бразилия	68 %
			Таиланд	29 %

³⁴ Эскертүү. Талдоо рыноктун эттин түрлөрү боюнча түзүлүшүн түшүнүү үчүн, ТЭИ ТН кодунун 4 цифрасынын негизинде жүргүзүлгөн. Мисалы, субпозицияларга бөлүү жаныбардын этин жиликтеп, баш-шыйрагын ж.б. өзүнчө бөлөт.

	жаңы, муздатылган		АКШ	2 %
0206	Бодо малдын, чочколордун, койлордун, эчкилердин, жылкылардын, эшектердин, качырлардын субөнүмдөрү, ...	1308,6	АКШ	62 %
			Австралия	15 %
			Канада	9 %
			Австралия	70 %
0204	Жаңы союлган койдун же эчкинин эти, муздатылган же тоңдурулган	239,3	Жаңы Зеландия	27 %
			Исландия	1 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы Жапония 11,3 млрд АКШ долл эт импорттогон, анын 4,2 млрд АКШ долл АКШ (25%), Канада (23%) жана Испания (18%) чочко эти келген. Экинчи орунда Австралия (38%), АКШ (33%) жана Канада (11%) импорттогон 1,9 млрд АКШ долл бодо малдын эти. Козу жана эчкинин эти 5-орунда 239,3 млн АКШ долл менен турат, ал эми негизги жеткирүүчүлөрү: Австралия (70%) жана Жаңы Зеландия (27%).

КР экспорттоочулар үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Эт импорту 2018-2022-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүш темпи 5%ды түздү, ал эми 2022-жылга карата олуттуу өсүш 17%ды түздү, бул дүйнөлүк инфляциянын жана эттин баасынын өсүшүнө байланыштуу болушу мүмкүн.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКСПОРТТУК ДАРАМЕТИ

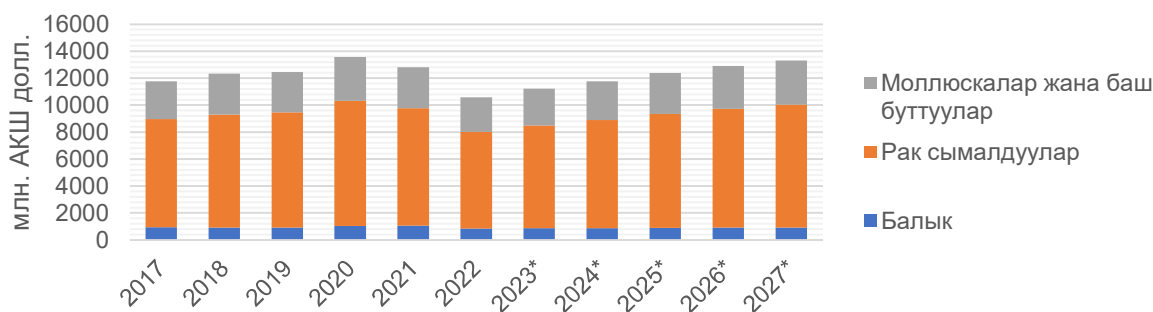
КР экспорттоочулары “Козунун жаңы союлган же муздатылган бүтүн жана жарым эти” субпозициясына көңүл бурушу керек. 2022-жылы Жапонияга импорт 239,3 млн АКШ долл түзгөн. Акыркы 5 жылда импорттун өсүшү 4% түздү, биздин экспорттоочулар экспорттук мүмкүнчүлүктөрдү кылдат изилдеп, муздатылган эт логистикасын өнүктүрүүсү керек. Акыркы 5 жылда Кыргызстандан кой этинин максималдуу жалпы экспорту 822 тоннаны, ал эми 2022-жылы 179 тоннаны түздү.

Жапонияда козу базары жай өсөт жана 2023-2027-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүү темпи 5% га өсөт деп күтүлүүдө. Этке чекене суроо-талап күчтүү бойдон кала берет, анткени жогорку протеиндик диеталар салмакты башкаруу үчүн популярдуу болуп калат.

БАЛЫК ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО

Жапон рынокунда форель импортунун структурасындагы позициянын төмөндүгүнө карабастан, экспорттоочулар Жапония балык азыктарын эң ири керектөөчүлөрдүн бири экенин түшүнүшү керек. Бул талдоо рыноктун мүмкүнчүлүктөрүн жана форель азыктарына кирүү стратегияларын түшүнүүдө пайдалуу болот.

19-сүрөт. Жапониянын балык жана деңиз азыктарын сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

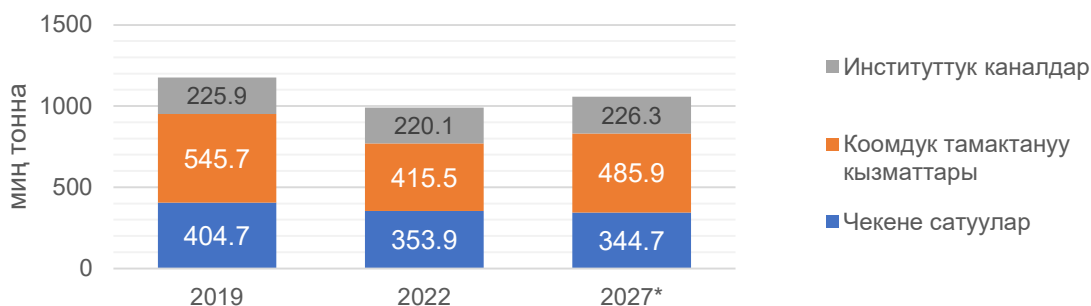
Жапониянын балык жана деңиз азыктары рыногунда сатуу 2022-жылы 20,7% азайып, 10,5 млрд АКШ долл түздү. Сатуу 2027-жылы орточо жылдык өсүү 5,2% же 13,3 млрд АКШ долл өсөт деп болжолдонууда.

Бул сектордо сатуунун 68% ашыгы рак сымалдуулар, 24% моллюскалар жана 8% балыктар³⁵.

2022-жылы бул азыктарга болгон баанын жогорулашынан улам балык жана деңиз азыктарын сатуунун төмөндөшү байкалууда. Мындай өсүштүн себеби ташууга керектүү күйүүчү майдын, ошондой эле ташуу үчүн керектүү пенополистирол сыяктуу таңгактоочу материалдардын кымбатташы болуп саналат. Деңиз азыктарынын баасы да мунайга көз каранды болгондуктан кымбаттады. Бул баалардын өсүшү балык менен деңиз азыктарына гана эмес, башка азыктарга, анын ичинде жаңы азыктарга да таасирин тийгизди.

Буга жооп кылып, Жапониядагы кээ бир керектөөчүлөр үй канаттуулары жана чочконун эти сыяктуу арзан баада тандоолорун кайра карап чыгууда. Жалпы коомдук тамактануу тармагында сатуу COVID-19дан улам 2020-жылы төмөндөгөндөн кийин 2022-жылы калыбына келе баштаганы менен, бул балыктын жана деңиз азыктарын сатуунун жогору баасына байланыштуу төмөндөшүнүн ордун толтурбайт.

20-сүрөт. Жапониянын “Балык” сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы ар кандай балык сатуу каналдары аркылуу сатуу түзүмү боюнча коомдук тамактануу тармактары 415 миң тоннаны же 42%ды, чекене сатууну 354 миң тоннаны (36%) жана мекемелик каналдар 220 миң тоннаны (22%) түзөт.

Коомдук тамактануу тармагында сатуунун көлөмү 2020-жылы төмөндөгөндөн кийин калыбына келүүдө, бирок 2027-жылга чейин пандемияга чейинки сатуу деңгээлине чейин толук калыбына келиши күмөн. Керектөөчүлөр жашоо наркынын жогорулашынан улам чыгашаларын чектеп, гибриддик иштөө тартибинен улам үйдө тамак жасоону артык көрүшөт. Бул тенденция, балыктын жана деңиз азыктарынын жалпы сатуусу жана коомдук тамактануу тармагында сатуу үчүн болжолдонгон мезгил ичинде пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон калат.

12-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана товардык позициялар боюнча Жапониянын балык импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, АКШ млн долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
030487	Тунецтин (тунус тукуму), скипджектин же чаар тунецтин (euthynnus (katsuwonus) pelamis) сулп эти, ...	907	Мальта	18 %
			Кытай	17 %
			Түштүк Корея	12 %
030312	Башка Тынч океандын лососы (oncorhynchus gorbuscha, oncorhynchus)	648	Чили	97 %
			Россия	2 %

³⁵ Euromonitor International 2023.

	keta, oncorhynchus tschawytscha, . . .		АКШ	1 %
030489	Башка балыктын сулп эти, тоңдурулган	568	Норвегия	39 %
			АКШ	15 %
			Кытай	13 %
030499	Балыктын сулп эти жана башка балык эти (анын ичинде фарш), жаңы, муздатылган же тоңдурулган: башка	548	Индия	20 %
			Норвегия	20 %
			Таиланд	12 %
030481	Тынч океан лососунун, атлантика лососунун (salmo salar) жана дунай лососунун (hucho) сулп эти, тоңдурулган	420	Чили	79 %
			Россия	7 %
			Таиланд	6 %
030482	Форельдин сулп эти (salmo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, . . .	300	Чили	62 %
			Перу	13 %
			Туркия	11 %
030314	Форель (salmo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, oncorhynchus	97	Чили	52 %
			Туркия	34 %
			Норвегия	12 %
030543	Форель (salmo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, oncorhynchus . . .	24	Чили	52 %
			Таиланд	15 %
			Кытай	14 %
030442	Форельдин сулп эти (salmo trutta, oncorhynchus mykiss, oncorhynchus clarki, oncorhynchus aguabonita, . . .	16	Норвегия	100%

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы Жапония 11,7 млрд АКШ долл балык жана деңиз азыктарын импорттогон, анын ичинен 7,0 млрд “0302 Жаңы же муздатылган балык”, “0303 Тоңдурулган балык” жана “0304 Балыктын сулп эти жана башка балыктын эти” аталыштарында 7,2 млрд АКШ долл же 62%. Форель жана анын сулп этин негизги берүүчүлөрү Чили, Түркия жана Норвегия.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

КР экспорттоочулары форель балыгынын керектелишине кеңири талдоо жүргүзүүлөрү зарыл.

Ошондой эле рынок өндүрүштүк баанын өсүшүнөн улам кыскарганын жана суроо-талаптын өзгөрүшү мүмкүн экендигин түшүнүү керек.

Жапон форель жана форель сулп эти импортунун товардык түзүмүнө таянсак, бул рынок КР экспорттоочулары үчүн абдан жагымдуу көрүнөт, бирок атаандаштыктын деңгээли да өтө жогору.

СҮТ РЫНОГУН ТАЛДОО

Кыргызстандын экспорттук түзүмүн, ошондой эле БАЭ рыногунун алыстыгын эске алуу менен бул сереп салууда (серепте) сактоо мөөнөтү кыска сүт азыктары каралбайт. Мындай азыктарга сүт, каймак, айран жана йогурт кирет. Бул позициялар боюнча орточо экспорттук аралык, алардын өзгөчөлүктөрүн жана узак убакыт бою ташуу мүмкүн эместигин эске алуу менен, учурда 500-700 км түзөт. Талдоо үчүн "Эжигей жана быштак" жана "ак май" деген 2 позиция каралат.

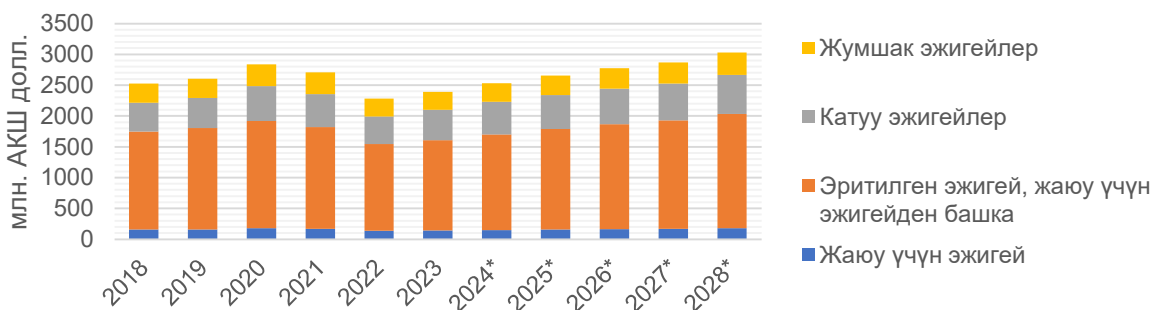
Эжигей рыногу

Жапон эжигей рыногунда чекене сатуу 2023-жылы 5,9% га (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 2,3 млрд АКШ долл жетти. 2028-жылы сатыктын орточо жылдык өсүшү 5,4% же 3 млрд АКШ долл жетери болжолдонууда ³⁶. Сүйкөөчү эжигейлер рыноктун 60%тен ашыгын ээлейт.

³⁶ Euromonitor International 2023.

Эжигей сатуунун физикалык көлөмү 3,5%га азайып, 2023-жылы 232,2 миң тоннага жетип, 2028-жылга карата 249,1 миң тоннага жетиши болжолдонууда.

21-сүрөт. БАЭде эжигей сатуунун динамикасы жана болжолу

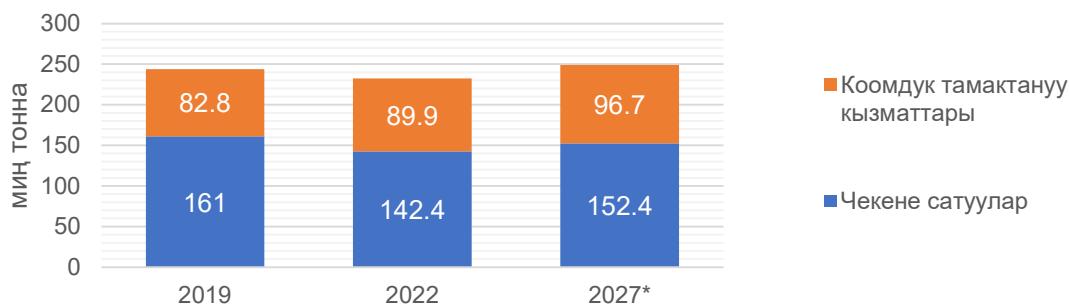

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы Жапонияда жалпы эжигей сатуу наркы боюнча дээрлик 2021-жылдын деңгээлинде болгон, бирок физикалык көлөмдө продукциянын баасынын өсүшүнө байланыштуу төмөндөйт. *Megmilk Snow Brand*, *Rokko Butter* жана *Morinaga Milk Industry* сыяктуу рыноктун алдыңкы оюнчулары чийки заттын жана жеткирүү баасына байланыштуу популярдуу эжигей сортторунун чекене баасын жогорулатты. Бул дээрлик төрт жылдан бери биринчи жолу баанын көтөрүлүшү. 2022-жылы башка көптөгөн тамак-аш азыктарынын баасы дагы кымбаттап, бюджетти туура көргөн керектөөчүлөрдүн эжигейге болгон кызыгуусун азайтты. Айрыкча алардын арасында эжигей люкс деп эсептелет. Ошентип, баанын жогорулашы продукциянын баалуулугун жакшыртканы менен, физикалык сатуунун көлөмү төмөндөп, эжигейдин учурдагы наркы бир аз төмөндөгөн.

Бүгүнкү күндө Кыргызстан эжигейди Жапонияга жөнөтпөйт, экспорттуу ЕАЭБ өлкөлөрүнө гана чектейт. Экспорттук багыттарын диверсификациялоо үчүн өндүрүүчүлөр бул рынокту изилдеши керек. Жапониядагы эжигей рыногу стагнацияда турат, жылдык сатуунун өсүшү болжол менен 128 млн АКШ долл түзөт.

22-сүрөт. Жапониядагы “Эжигейлер” сатуу каналдары, миң тонн

Булак: © Euromonitor International

Ал эми жумшак эжигей, өзгөчө моцарелла популярдуулугун өстүрүүдө. Бул өсүш керектөөчүлөрдүн үйдө өткөргөн убактысынын көбөйүшү жана *Morinaga Milk Industry* сыяктуу өндүрүүчүлөрдүн агрессивдүү жарнамалык иш-чаралары менен шартталган. Мындан тышкары, жумшак эжигейдин баасы жогорулаган жок, бул продуктунун бул категориясына суроо-талаптын көбөйүшүнө шарт түзөт.

2023-жылы эжигей сатуу каналдары боюнча сатуу түзүмүнө ылайык, чекене сатуу 142,4 миң тоннаны же 61%ды түздү, коомдук тамактануу түйүндөрүн 89,9 миң тоннаны (39%) түздү.

Жапонияда эжигей кымбаттаган баанын убактылуу таасирине карабастан, 2022-жылы жана кийинки 5 жылда сатуу көлөмүнүн жана наркынын өсүшүн көрсөтүүдө. Керектөөчүлөр эжигейди өз рационунан көбүрөөк киргизүүдө, ал эми өндүрүүчүлөр аны ар түрдүү колдонууну жигердүү түрдө жайылтып жатышат.

Эжигей сатуунун өсүшүнө COVID-19 пандемиясынан улам күчөгөн үйдө алкоголь ичимдиктерин ичүү тенденциясы да колдоого алынат. Онлайн-ичүү "он-номи" популярдуу болуп калды жана экономикалык белгисиздик бул тенденцияны күчөтөт. Бул алкоголь менен закуска катары эжигей болгон суроо-талапты жогорулатат.

13-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Жапониянын эжигей импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
040690	Башка эжигейлер	916	Жаңы Зеландия	25 %
			АКШ	14 %
			Нидерланд	14 %
040610	Жаңы эжигейлер (жетиле элек), аны менен бирге сары суу-альбумин эжигейлери жана быштак	366	Австралия	42 %
			АКШ	18 %
			Италия	15 %
040620	Бардык сорттогу майдаланган же үбөлөнгөн эжигейлер	48	АКШ	51 %
			Дания	33 %
			Италия	14 %
040630	Эритилген, майдаланбаган жана үбөлөнбөгөн эжигейлер	34	Франция	97 %
			Нидерланды	2 %
			Польша	1 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Кыргызстан экспортоочулары үчүн Жапониянын рыногуна чыгууну пландаштырып жатканда, тармакта болуп жаткан өзгөрүүлөргө көңүл буруу зарыл, COVID-19дан кийин дени сак тамактанууга жана жалпы ден-соолукка керектөөчүлөрдүн кызыгуусу эжигей сатуунун өсүшүнө колдоо көрсөтөт деп күтүлүүдө. Жапония протеинге бай, аз көмүртектүү эжигейди сатууну көбөйтүүчү аз углеводдор, жогорку белок диеталарынын популярдуулугун жогорулатууну көрүп жатат.

Жапониянын улгайган калкы эжигейди дени сак продукт катары сатууну да жогорулатат. Көптөгөн улгайган жапондор ден соолугун сактоо үчүн тамак-ашына эжигейди киргизет. Эжигей сатуунун өсүшү анын ден соолукка тийгизген оң таасири, мисалы, кан тамырлардын ден соолугун чыңдоо, акыл-эстин бузулуу коркунучун азайтуу жана организмди кальций менен бекемдөө сыяктуу ММКларда чагылдырылганына байланыштуу.

2022-жылы Жапония 1,377 млрд АКШ долл эжигейди импорттогон, анын 916 млн АКШ долл башка эжигейлер болгон. Экинчи орунда 366 млн АКШ долл менен жаңы эжигейлер турат.

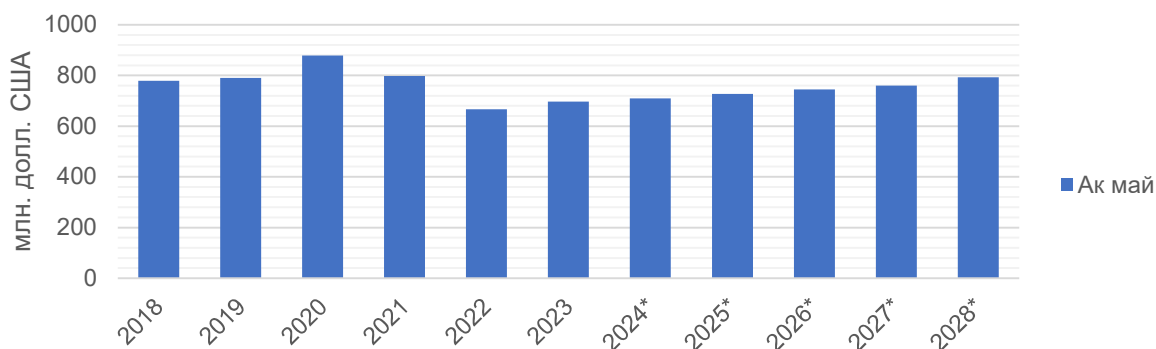
Кыргызстандык экспортоочулар үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун мүнөздөмөлөрүн эске алуу маанилүү. Сыр импорту 2018-2022-жылдар аралыгында орточо жылдык өсүштө 1%га (нарктык мааниде) көбөйүп, 1%га (көлөмдө) азайган, ал эми импорт дагы 2022-жылы 7%га өскөн, бул дүйнөлүк инфляция менен байланыштуу.

Ак май рыногу

Жапониянын ак май рыногунда 2023-жылы сатык 2,3% (АКШ долл менен) өсүп, 311,9 млн АКШ долл жеткен. Сатык болжолу боюнча 2028-жылы жылдык орточо көрсөткүч 5% өсөрү же 389,6 млн АКШ долл жетери болжолдонууда³⁷.

³⁷ Euromonitor International, 2023.

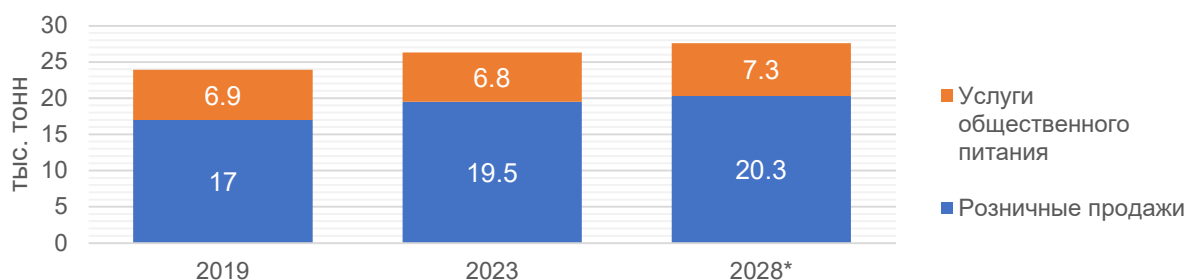
23-сүрөт. Жапониянын ак майды сатуунун динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы ак майды сатуунун физикалык көлөмү 26,3 миң тоннаны түзүп, 2028-жылга карата 27,6 миң тоннага жетиши болжолдонууда. Ак май май жана спред рыногунун 45% ээлейт.

24-сүрөт. Жапониянын “Ак май” сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2023-жылы ак майды сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: чекене сатууга 19,5 миң тонна же 74%, ал эми коомдук тамактануу тармактарына 6,8 миң тонна же (26%) туура келди.

2020-жылы туу чокусунан жеткенден кийин, COVID-19дан улам үйдө өткөргөн убакыттын көбөйүшүнө байланыштуу, Жапонияда ак майдын сатуусу 2022-жылы көлөмү жана наркы боюнча төмөндөөдө. Негизги себеби, кадимки жашоого кайтып келип, мектептердин ачылышы үйдө бышырылган азыктарга суроо-талапты азайтат. Үйдө тамак жасоо үчүн майга суроо-талап азайып баратканы менен, эртең мененки тамакка болгон суроо-талап туруктуу бойдон калууда, анткени көптөр алыстан иштөөдөн улам үйдө эртең мененки тамакты жей беришет. Бул ак майдын баасын пандемияга чейинкиден жогору кармап турууга жардам берет.

Бүгүнкү күндө Кыргызстан ЕАЭБ өлкөлөрүнө ак майды экспорттоп, ал эми Жапонияга экспорттой элек. Жапонияда ак майдын сатуу көлөмү (27,6 миң тонна) жана наркы (389,6 млн АКШ долл) боюнча жакынкы келечекте туруктуу өсүүсү күтүлүүдө. Пандемия учурунда чокусунан жеткенден кийин үйдө тамак жасоого жана нан бышырууга болгон суроо-талаптын төмөндөшү эртең мененки ак майга болгон күчтүү суроо-талап менен жабылат, анткени көптөр алыстан иштегендиктен үйдө эртең мененки тамакты жей беришет. Мындан тышкары, премиум класстагы нандардын популярдуулугу жана ак майдын жаңы азыктарда колдонулушу да сатуунун өсүшүнө түрткү болууда.

2022-жылы Жапония 65,6 млн АКШ долл ак май импорттогон.

14-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын ак май импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
040510	Ак май	65,6	Жаңы Зеландия	58 %
			Франция	27 %
			Бельгия	4 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспорттоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеши керек. Ак майдын импорту 2018-2022-жылдар аралыгында наркы боюнча -13% жана көлөмү боюнча -12% терс болгон, ошону менен бирге 2022-жылы импорт 10%га кескин өскөндүгү байкалган.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Жапониянын эжигей жана ак май импортунун товардык түзүмүнөн улам КР экспорттоочуларын "ак май" жана "башка эжигейлер" субпозициялары кызыктырышы мүмкүн. Башка эжигейлер акыркы 5 жылда оң динамикасын көрсөтүп жатат, ошондуктан биздин экспорттоочулар экспорттук мүмкүнчүлүктөрдү кылдат изилдеп, логистиканы өнүктүрүүсү керек. Кыргызстан башка эжигейлерди 2017-жылы максималдуу 5154 тонна, ал эми 2022-жылы 2385 тонна экспорттогон. 5 жыл ичинде импорттун азайганына карабастан, чекене сатуунун көрсөткүчтөрү өсүүдө. Кыргызстан ак майды 2020-жылы 5 миң тонна экспорттоп, эң чоң көрсөткүчкө жетсе, 2022-жылы 4,7 миң тонна экспорттогон.

Жапонияда эжигей менен ак майдын чекене сатыгы акыркы жылдары (2020-жылды кошпогондо) тынымсыз өсүүдө жана 2023-2027-жылдар аралыгында жылдык орточо өсүш темпи 5% (эжигей) жана 6% (ак май) жетиши күтүлүүдө. Компаниялар керектөөчүлөрдүн кызыгуусун сактоо жана кыскарган калктын суроо-талабын стимулдаштыруу үчүн инновацияларды уланта бериши керек.

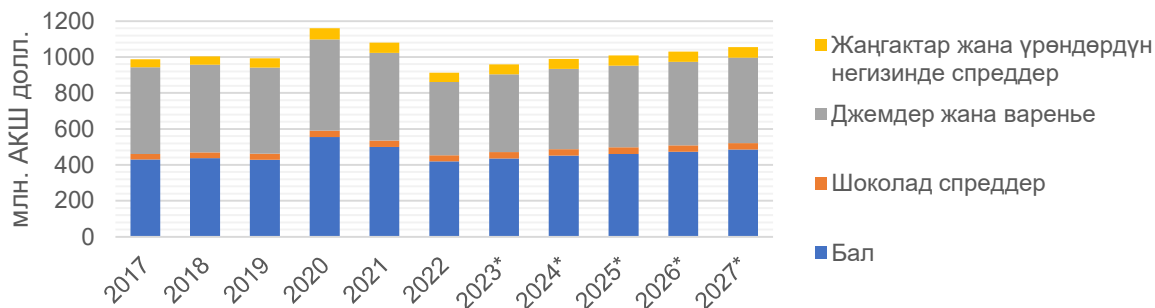
Экспорттоочулар кургактагы транспорттун логистикасын, мүмкүн болгон дистрибуция каналдарын ойлонуштурушу керек, потенциалдуу өнөктөштөр үчүн баалуу сунуштарды даярдап, андан соң экспорттук сатууну пландаштырышы керек.

БАЛ РЫНОГУН ТАЛДОО

Жапон рыногунда балдын чекене сатыгы 2022-жылы 16% (учурдагы баалар боюнча) өсүп, 419,5 млн АКШ долл жеткен. Сатуу болжолу 2027-жылы жылдык орточо өсүш 3,1% же 484,6 млн АКШ долл жетиши болжолдонууда³⁸. Бал таттуу спред рыногунун 46% түзөт.

³⁸ Euromonitor International, 2023.

25-сүрөт. Жапонияда таттуу спреддерди сатуу динамикасы жана болжолу

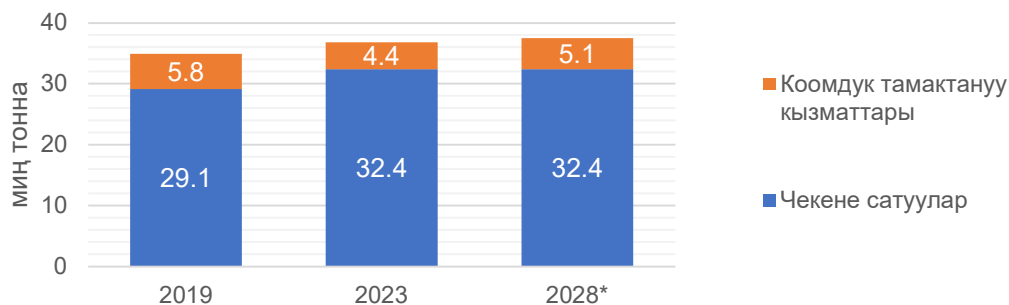
Булак: © Euromonitor International

2022-жылы Жапонияда таттуу спреддерди сатуу көлөмү жана учурдагы нарк жагынан кыскарган. Алар 2020-жылы COVID-19 башталганда дүрбөлөңгө түшкөндөн улам көбөйгөн. Бирок, квази-өзгөчө абалдын жоюлушу жана таттуу спреддердин жана ага байланыштуу азыктардын баасынын өсүшү менен керектөөчүлөр аларды 2021-жылга салыштырмалуу азыраак сатып алууда.

Жашоо образын нормалдаштыруу, ошондой эле үйдө жасалган таттуу спреддерди колдонууну азайтат, анткени кеңсеге көп адамдар кайтып келет. Мындан тышкары, чийки заттын жана логистиканын кымбатташы 2022-жылы таттуу спреддерди сатуунун төмөндөшүнө өбөлгө түзөт. Мисалы, алдыңкы өндүрүшчүлөр быйылкы жылы өз продукциясынын баасын эки эсе жогорулатышкан. Нан менен ак майдын кымбатташы таттуу спредге болгон суроо-талапка да таасирин тийгизүүдө. Бул факторлордун баары керектөөчүлөрдү таттуу спредге сарптоодо этият болууга түрткү берет.

2022-жылы бал сатуунун физикалык көлөмү 36,8 миң тоннаны түздү, анын 88% чекене тармактар аркылуу, 12% коомдук тамактануу тармактары аркылуу сатылган. Божомолдор боюнча, 2027-жылга карата сатуунун көлөмү 37,5 миң тоннага жетиши мүмкүн.

26-сүрөт. Жапониядагы бал сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Жапонияда таттуу спредге суроо-талап жакынкы келечекте күчтүү бойдон калат деп болжолдонууда, муну үйдөн иштөө жана кош кирешелүү жана жалгыз кирешелүү үй чарбаларынын өсүшү колдойт. Ыңгайлуулукка болгон бул суроо-талапка жооп кылып, *Keurpie Corp* кашыктарды тазалоого сарпталган убакытты кыскартуу жана колдонууну жеңилдетүү үчүн кысылган бөтөлкөлөрдөгү джемдердин жаңы асортиментин сунуштады. Бул инновациялык ыкма ыңгайлуулукту баалаган керектөөчүлөрдү тарта алат.

15-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын бал импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү

040900	Табигый бал	168,9	Кытай	39 %
			Канада	15 %
			Жаңы Зеландия	13 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

2022-жылы Жапония 168,9 млн АКШ долл балды импорттогон, анын ичинен Кытайдан (39%), Канададан (15%) жана Жаңы Зеландиядан (13%), Кыргызстандан 161 миң АКШ долл (0,1%).

КР экспорттоочулары үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. 2018-2022-жылдар аралыгында бал импортунун орточо жылдык өсүшү 5% түздү, ал эми 2022-жылы бул көрсөткүч -1% кескин түшүп кеткен, бул пандемиядан кийинки керектөөнүн жана инфляциялык басымдын кыскарышына байланыштуу болушу мүмкүн.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

2022-жылга жапон импортунун терс динамикасына карабастан, бул базар дүйнөлүк бал импорттоочуларынын арасында 3-орунда турат. Ошондой эле, Жапония 127 миң АКШ долл же 17 тонна көлөмү менен балдын 4-экспорттук рыногу болду, ал эми эң көп көлөм 2021-жылы 43 тонна экспорттолгон.

Акыркы жылдары Кыргызстандан балдын жалпы экспортунун максималдуу көлөмү 704 тоннаны (2017-жылы), ал эми 2022-жылы 257 тоннаны түзгөн.

Бал сатууну көбөйтүү үчүн биздин экспорттоочулар жапон керектөөчүлөрүнүн каалоолорун эске алуу менен жаңы маркетинг мүмкүнчүлүктөрүн кылдат изилдеп чыгышы керек. Мисалы, Жапониядагы керектөөчүлөр барган сайын бош эмес болуп калгандыктан, салттуу эртең мененки тамактар тезирээк жана оңой варианттарга орун бошотуп жатат. Ыңгайлуу эртең мененки тамактарды издөө даамдуу спреддердин популярдуулугунун өсүшүнө алып келди. Көптөгөн таттуу продюсер өндүрүүчүлөр өнүм линияларына даамдуу варианттарды киргизишти. Бул тенденция күчөйт деп күтүлүүдө, бирок ошол эле учурда таттуу спреддерди сатууга коркунуч келтириши мүмкүн, анткени даамдуу спреддер алар менен түздөн-түз атаандашат. Экспорттоочулар үчүн вариант ингредиент катары балды кошуу үчүн даамдуу эртең мененки тамакты өндүрүүчүлөр менен мүмкүн болгон кызматташтыкты изилдөө болот.

Жапониядагы бал рыногу стагнацияда турат жана 2023–2027-жылдары жылдык орточо өсүш темпи 3.1% (нарк жагынан) жана 0.8% (көлөм жагынан) жетери күтүлүүдө.

ЖАШЫЛЧА-ЖЕМИШ РЫНОГУН ТАЛДОО

Кыргызстандын экспорттук түзүмүн, ошондой эле Жапония рыногунун алыстыгын эске алуу менен арзан баадагы жана орточо экспорттук аралыгы кыска жашылчалар менен буурчак өсүмдүктөрү бул сереп салууда каралбайт. Бул мүнөздөмөлөрдү эске алуу менен картөшкө талдоодо каралбайт.

Буурчак рыногу

2022-жылы Жапония рыногунда буурчак чекене сатуу 2,9%га (көлөмдүк мааниде) өсүп, 13 миң тоннага же 30,7 млн долларга жеткен. Сатуу болжолу жыл сайын 1,9% өсүш деңгээлинде (көлөмдүк мааниде) бааланат жана 2027-жылга карата 14,5 миң тоннага жетет³⁹. Төө буурчак сатуунун үлүшү 6,9 миң тоннаны (17,8 млн АКШ долл) же төө буурчак сатуунун 53,4%ын түздү.

³⁹ Euromonitor International 2023.

27-сүрөт. Жапонияда буурчак өсүмдүктөрүн сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы төө буурчакты сатуунун физикалык көлөмү 6,9 миң тоннаны түзүп, 2027-жылга карата 7,7 миң тоннага жетиши болжолдонууда.

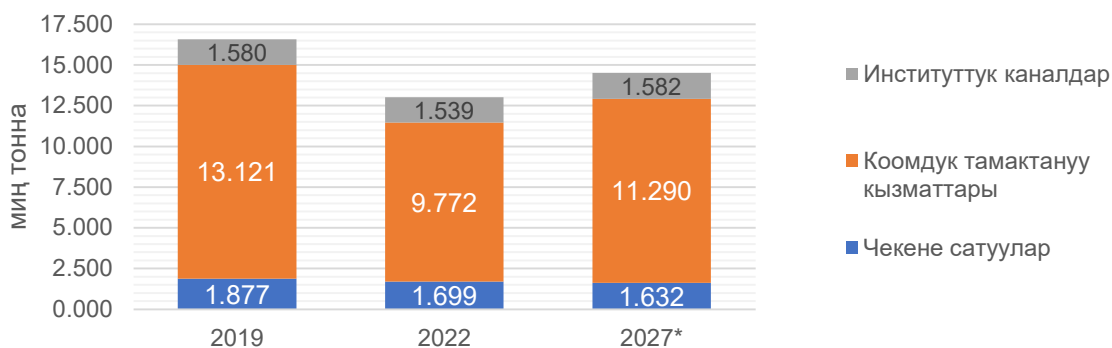
Жапонияда буурчакты сатуу көлөмү 2020-жылы пандемиядан төмөндөгөндөн кийин, 2022-жылы бир аз калыбына келди. Бул 2022-жылдын башында чектөөлөр алынгандан кийин коомдук тамактануу тармагынын калыбына келиши менен байланыштуу. Тамактануу тармагын калыбына келтирүү чекене сатуунун төмөндөшүнө карабастан, буурчактын көлөмүнүн өсүшүнүн негизги фактору болот.

Бүгүнкү күндө Кыргызстан буурчак өсүмдүктөрүн көптөгөн өлкөлөргө экспорттойт, анын ичинде Балкан өлкөлөрү, Түркия, Россия, Жакынкы Чыгыш өлкөлөрү, Афганистан, Кавказ өлкөлөрү, Түштүк Азия өлкөлөрү өзгөчөлөнүп турат. Кыргызстан Жапонияга буурчакты дээрлик экспорттобойт. Жапониянын буурчак рыногу 2022-жылы дүйнөлүк импорттун 1,5%ын (13-орунда) түзгөн кичинекей рынок болуп саналат.

ФАОнун маалыматы боюнча, Жапония 2020-жылы киши башына жылына 0,88 кг төө буурчак керектеп, бул көрсөткүч боюнча 113-орунду ээлейт.

2022-жылы буурчак өсүмдүктөрүн сатуу каналдары аркылуу сатуу түзүмү боюнча, коомдук тамактануу тармактары 9,8 миң тоннаны же 75%ды, чекене сатуу 1,7 миң тоннаны же 13%ды жана институттук каналдар 1,5 миң тоннаны же 12%ды түздү.

28-сүрөт. Жапониядагы “Буурчактар” сатуу каналы, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Жапонияда көпчүлүк буурчак коомдук тамактануу тармактарында колдонулат. Өзгөчө популярдуу адзуки буурчактары салттуу жапон таттууларында колдонулган таттуу буурчак пастасын (анко) өндүрүү үчүн колдонулат. Ал эми буурчак ар кандай кондитердик азыктарга кирет, бирок аларды өндүрүү негизинен коомдук тамактануу жайларында жүргүзүлөт.

16-таблица. 2022-жылы өлкөлөр жана субпозициялар боюнча Жапониянын буурчак импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
071331	Vigna mungo (l.) herperg же vinga radiata(l.) wilczek түрүндөгү кургатылган, кабыгынан ажыратылган, тазаланган төө буурчак	102	Кытай	71 %
			Мьянма	18 %
			Өзбекстан	8 %
071332	Кургатылган, кабыгынан ажыратылган, тазаланган чакан кызыл төө буурчак (адзуки) (phaseolus же vinga angularis)	58	Кытай	51 %
			Канада	41 %
			Аргентина	4 %
071339	Башка төө буурчак (vinga spp., phaseolus spp.), кургатылган, кабыгынан тазаланган же. . .	22	Мьянма	58 %
			Кытай	20 %
			АКШ	13 %
071333	Кадимки төө буурчак, анын ичинде майда уруктуу ак төө буурчак (phaseolus vulgaris), кургатылган	18	Канада	26 %
			АКШ	21 %
			Кытай	14 %
071310	Буурчак (pisum sativum), кургатылган	15	Канада	40 %
			Улуу Британия	24 %
			АКШ	17 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Мындан тышкары, таңгактоо жана транспорттук чыгымдардын көбөйүшүнө байланыштуу бурчак азыктарынын чекене баасы бир аз жогорулашы мүмкүн. Жапониянын керектөөчүлөрү да жакшыраак баасына байланыштуу 250 грамм же андан көп салмактагы чоңураак пакеттерди артык көрүшөт.

2022-жылы Жапония 226,7 млн АКШ долл буурчак өсүмдүктөрүн (0713 товардык позиция) импорттогон, анын ичинен 102,2 млн АКШ долл (45%) “vigna mungo (l.) herperg же vinga radiata(l.) wilczek түрүндөгү төө буурчак” алат. Андан кийин 58 млн АКШ долл менен адзуки буурчактары жана 18 млн АКШ долл жөнөкөй буурчак.

КР экспорттоочулары үчүн өсүү көрсөткүчтөрүн жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн эске алуу маанилүү. Импорттун көрсөткүчтөрү 2018–2022-жылдар үчүн орточо жылдык өсүш 1%ды (нарктык мааниде) жана 5% төмөндөөнү (көлөмдө) түздү, ошондой эле 2022-жылга карата 17% өсүштү.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Жапониядан буурчак өсүмдүктөрүнүн импортунун товардык түзүмүнө таянуу менен КР экспорттоочулары субпозициянын ичинен «кадимки төө буурчак» гана кызыкдар болушу мүмкүн. 2016-жылы Кыргызстан «07133 кадимки төө буурчактын» максималдуу көлөмү 105,5 миң тонна, ал эми 2022-жылы 34,7 миң тоннаны түзгөн.

Жапониянын буурчак сатуусу болжолдонгон мезгилде жай калыбына келиши күтүлүүдө, бирок пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон калууда. Бул бир нече факторлорго байланыштуу. Биринчиден, тамак-аш тармагынын жай калыбына келиши жана керектөөчүлөрдүн COVID-19дан улам коомдук жайларга баруусун чектөө адаты. Экинчиден, туруктуу гибридик ишти ишке ашыруу, ал үйдө өткөргөн убакытты көбөйтөт жана ресторандарга барууну азайтат. Акыр-аягы, инфляция жана иштеген аялдардын жана жалгыз же кош кирешелүү үй чарбаларынын санынын өсүшү азыраак бышыруу убактысын талап кылган ыңгайлуураак тамак-ашка суроо-талапты күчөтөт. Бул кургатылгандардын ордуна кайра иштетилген буурчак өсүмдүктөрүнө өтүүгө түрткү бериши мүмкүн.

Жапонияда төө буурчактын чекене сатыгы орто мөөнөттүү келечекте жай өсүп, 2023-2027-жылдар аралыгында жылдык орточо өсүш 2,3%га жетери күтүлүүдө.

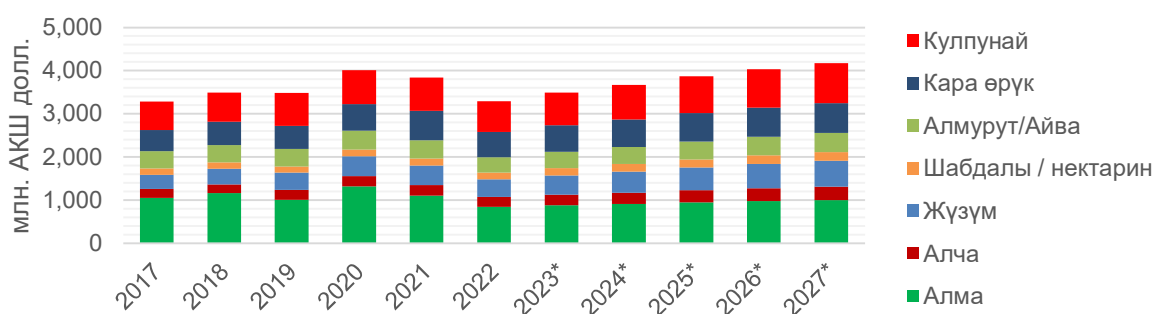
Жаңы жашылча-жемиштер рыногу

Жапон мөмө-жемиш рыногунда⁴⁰ чекене сатуу 2022-жылы 15,7% га (нарктык мааниде, учурдагы баалар боюнча) же -0,9% га (көлөм жагынан) 7,0 млрд АКШ долл чейин төмөндөгөн. Сатуу болжолу боюнча, 2027-жылы орточо жылдык өсүш 4,6% (нарктык мааниде) же 1,4% (көлөм жагынан) 8,9 млрд АКШ долл жетери болжолдонууда.

2022-жылы Жапонияда жогорку баалар жана жагымсыз аба ырайынын шарттарынан улам жалпы мөмө-жемиш сатуу бир аз төмөндөгөн. Киви жана алча сыяктуу импорттук жемиштердин кымбатташы транспорттук чыгымдардын өсүшү жана иендин арзандашы менен байланыштуу. Жаман аба ырайынын кулпунай жана апельсин сыяктуу мөмө-жемиштерине терс таасирлери да белгиленген.

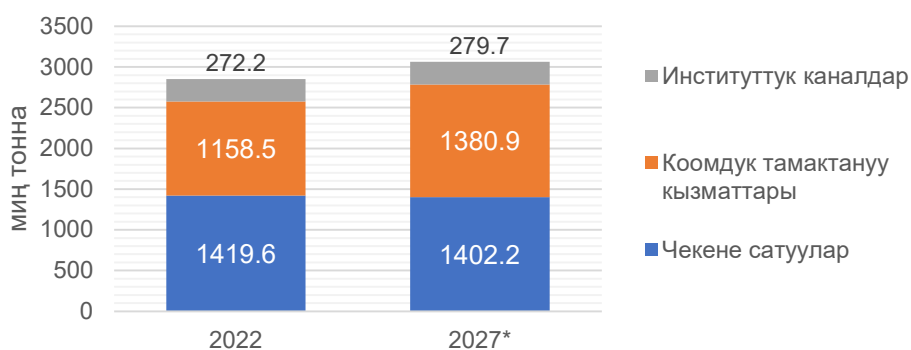
Коомдук тамактануу тармагында жана институттук каналдарында 2022-жылы бардык шаарларда квази-өзгөчө кырдаал жоюлгандан кийин сатуу көлөмүнүн бир аз калыбына келишин көрүүдө. Бирок бул баалардын өсүшүнө байланыштуу чекене сооданын кыскарышынын ордун толтурбайт. Чекене керектөөчүлөр инфляциядан улам этият болуп, мөмө-жемишке сарптоодо көбүрөөк тандалма болушат. Алар сезондук арзандатууларды күтүп, банан, киви сыяктуу арзан жемиштерди тандашы мүмкүн.

29-сүрөт. Жапонияда мөмө-жемиштерди сатуунун динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

30-сүрөт. Жапониядагы мөмө-жемиш сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

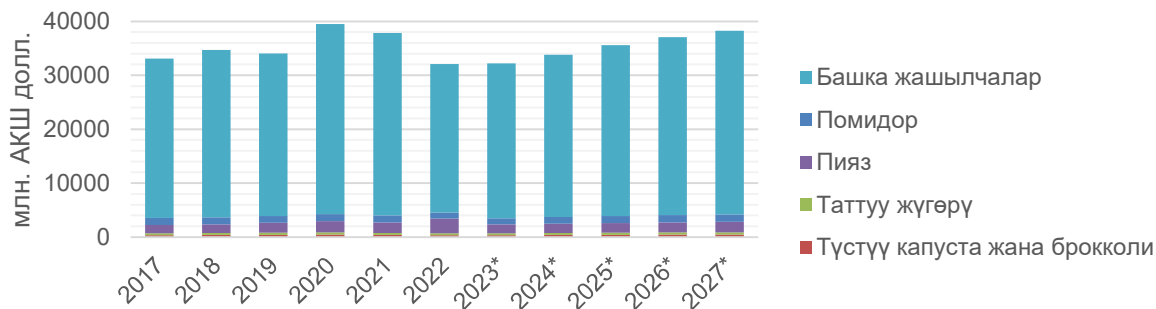
2022-жылы мөмө-жемиш сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүштүрүлгөн: чекене сатуу 1420 миң тонна (50%), коомдук тамактануу тармактарына 1159 миң тонна (41%) жана институттук сатууга 272 миң тонна(9%) туура келет.

⁴⁰ Талдоого КР аймагында өслөгөн тропикалык жемиштер кирген жок.

Жапониянын жашылча рыногунда⁴¹ чекене сатуу 2022-жылы 15,2% (нарктык мааниде, учурдагы баалар боюнча) же -1,1% га (көлөм жагынан) 32,1 млрд АКШ долл чейин төмөндөгөн. Сатуу болжолу 2027-жылы орточо жылдык өсүш 4,4% (нарктык мааниде) же 0,7% (көлөм жагынан) 38,2 млрд АКШ долл жетиши керек.

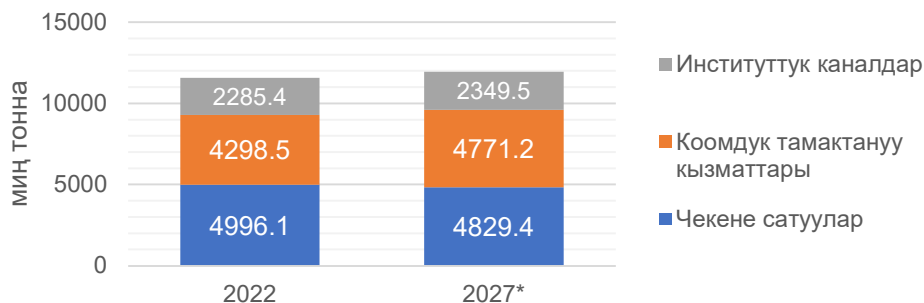
2022-жылдын март айында квази-өзгөчө кырдаал жоюлгандан кийин, үйдө тамак жасоого суроо-талаптын азайышынан улам, 2022-жылы Жапонияда жашылча сатуу бир аз төмөндөдү. Чектөө учурунда керектөөчүлөр үй шартында бышыруу үчүн жашылчага болгон суроо-талаптарын көбөйтүштү. Чектөөлөрдү алып салуу менен, кээ бирлери тамактанууга кайтып келишет, бирок бул үйдө тамак жасоого болгон суроо-талаптын жоголушун толуктай албайт.

31-сүрөт. Жапонияда жашылчаларды сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

32-сүрөт. Жапониядагы жашылча сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы жаңы жашылчаларды сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүштүрүлгөн: чекене сатууга 4996 миң тонна (43%), коомдук тамактануу тармактарына 4299 миң тонна (37%) жана институттук сатууга 2285 миң тонна (20%) туура келет.

Жапониянын жашылча-жемиш сатуусу акырындык менен калыбына келет деп күтүлүүдө, бирок пандемияга чейинки деңгээлге жетпейт. Бош эмес керектөөчүлөр даярдалган салаттар жана жашылча суусундуктары сыяктуу ыңгайлуу тамактарга кайрылышат, бул да калыбына келтирүүнү жайлатат. Чекене соодада жаңы жашылчаларга суроо-талап азаят, анткени керектөөчүлөрдүн көптүгүнөн жана ыңгайлуураак продукцияга артыкчылык берилет. Коомдук тамактануу тармагында сатуунун көлөмү да жай калыбына келет жана пандемияга чейинки деңгээлге жетпей калышы мүмкүн, анткени керектөөчүлөр инфляция жана гибридик жумуштун айынан бюджеттерин катаалдатып, үйдө тамак жасашат.

⁴¹ Талдоого КР аймагында өспөгөн тропикалык жемиштер кирген жок.

17-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын жашылча импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
071080	Башка жашылчалар (чийки же сууга бышырылган же бууга бышырылган), тоңдурулган	631	Кытай	72 %
			Эквадор	14 %
			Перу	3 %
071290	Башка жашылча жана жашылча аралашмалары, кургатылган, бүтүн, бөлүктөргө кесилген, кесимдилер, майдаланган	249	Кытай	99 %
			АКШ	0,5%
			Вьетнам	0,5%
070310	Баш пияз жана шалот пиязы (шалот)	191	Кытай	88 %
			Жаңы Зеландия	6 %
			Австралия	2 %
071029	Башка буурчак өсүмдүктөрү, кабыгы менен же кабыгы тазаланган, чийки же сууга кайнатылган же бууга бышырылган, тоңдурулган	152	Тайвань (Кытай)	43 %
			Кытай	26 %
			Таиланд	25 %
071040	Таттуу жүгөрү, чийки же сууга кайнатылган же бууга бышырылган, тоңдурулган	89	АКШ	65 %
			Таиланд	19 %
			Кытай	6 %
070960	capsicum же pimenta тукумунун мөмөлөрү, жаңы же муздатылган	88	Түштүк Корея	89 %
			Жаңы Зеландия	8 %
			Нидерланд	2 %
071030	Шпинат, Жаңы Зеландиялык шпинат жана гигант шпинат (бакча шпинаты), чийки же сууга кайнатылган. . .	82	Кытай	93 %
			Тайвань (Кытай)	2 %
			Мьянма	2 %
070993	Ашкабактар, цуккини жана ашкабак үй-бүлөнүн башка жашылчалар (cucurbita spp.), жаңы же муздатылган	68	Мексика	52 %
			Жаңы Зеландия	47 %
			Түштүк Корея	1 %
070390	Порей пиязы жана башка пияздуу жашылчалар, жаңы же муздатылган	68	Кытай	98 %
			Нидерланд	1 %
			Тайвань (Кытай)	1 %
071440	Таро (colocasia spp.)	65	Кытай	100 %
070959	Башкалар: козу карындар жана трюфельдер	54	Кытай	56 %
			Италия	22 %
			АКШ	5 %
071090	Аралаш жашылчалар, чийки же сууга кайнатылган же бууга бышырылган, тоңдурулган	53	Кытай	69 %
			АКШ	19 %
			Вьетнам	4 %
070320	Сарымсак, жаңы же муздатылган	52	Кытай	83 %
			Испания	13 %
			АКШ	3 %
071239	Башка козу карындар, кургатылган, бүтүн, бөлүктөргө кесилген, кесилген, майдаланган же порошок түрүндөгү	52	Кытай	95 %
			Италия	3 %
			Гонконг (Кытай)	1 %
071190	Кыска мөөнөткө сактоо үчүн консерваланган башка жашылча жана жашылча аралашмалары	51	Кытай	92 %
			Россия	4 %
			Вьетнам	3 %
070920	Спаржа, жаңы же муздатылган	41	Мексика	85 %
			Австралия	7 %
			Перу	4 %
071010	Картошка чийки же сууга бышырылган же бууга бышырылган, тоңдурулган	37	АКШ	52 %
			Кытай	46 %
			Бельгия	1 %
071220	Кургатылган пияз, бүтүн, бөлүктөргө, тилимдерге,	35	АКШ	60 %
			Кытай	18 %

	майдаланган же порошок түрүндө кесип		Египет	15 %
070610	Сабиз жана шалгам	32	Кытай	94 %
			Австралия	3 %
			Тайвань (Кытай)	1 %
070190	Башка картошка, жаңы же муздатылган	31	АКШ	100%

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

18-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын мөмө-жемиш импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
080610	Жаңы бышкан жүзүм	102	Чили	36 %
			АКШ	31 %
			Австралия	24 %
081110	Кожогат (кулпунай), кант же башка таттуу заттар кошулган же кошулбаган	81	Кытай	32 %
			Чили	21 %
			Египет	16 %
081010	Жаңы бышкан коожогат (кулпунай)	40	АКШ	81 %
			Нидерланд	18 %
			Улуу Британия	1 %
080929	Алча жана башка гилас, жаңы бышкан	33	АКШ	84 %
			Чили	8 %
			Жаңы Зеландия	3 %
080719	Башка жаңы бышкан коондор	19	Австралия	39 %
			Гондурас	19 %
			Мексика	17 %
081120	Малина, тыт (тыт жыгачы), кара бүлдүркөн, логан жер жемиши, карагат жана крыжовник (жаңы...	19	Чили	49 %
			Сербия	23 %
			АКШ	15 %
080810	Жаңы бышкан алма	11	Жаңы Зеландия	100 %
081020	Малина,тыт (тыт жыгачы) жана логан жер жемиши, жаңы	10	АКШ	58 %
			Мексика	42 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспортоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгышы керек. Эгерде 2018–2022-жылдар аралыгындагы импорттун өсүү темптерин салыштыра турган болсок, анда төмөнкү көрсөткүчтөрдү көрөбүз: жашылчалар боюнча импорттун орточо жылдык өсүшү 0%ды, ал эми жемиштер боюнча -1%ды түздү.

Жашылчалардын ичинен акыркы 5 жылдагы нарктык мааниде өсүштү төмөнкү позициялар боюнча белгилей кетүү керек: жаңы жана муздатылган картошка (20%), баш пияз жана шалот пиязы(8%), кайра иштетилген жашылчалар (6%), жаңы сарымсак (5%) , майдаланган пияз (5%), кайра иштетилген картошка (4%), ал эми төмөндөө төмөндөгүдөй байкалган: жаңы же муздатылган спаржа (-11%), жаңы же муздатылган башка жашылчалар (-10%), сабиз жана шалкан (-9%) , калемпир жемиштери (-9%), пияз же башка пияз (-5%), башка иштетилген козу карындар (-4%), консерваланган башка жашылча жана өсүмдүк аралашмалары (-4%).

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Кыргызстан жашылча-жемиштерди ЕАЭБ өлкөлөрүнө, Түркияга, Германияга жана Өзбекстанга экспорттойт. Мөмө-жемиштер⁴² менен жаңы жашылчалар⁴³ акыркы 5 жылда оң динамиканы

⁴² Жаңгактарды камтыбайт.

⁴³ Буурчак жана картошка кошпогондо.

көрсөтүүдө – мөмө-жемиштер боюнча жылдык орточо өсүш 40%, жашылчалар боюнча 57% түздү. Экспорттоочулар экспорттун мүмкүнчүлүктөрүн кылдаттык менен иликтеп чыгып, жаңы терилген продукциянын логистикасын өнүктүрүүсү керек. 2022-жылы Кыргызстандан 54 миң тонна мөмө-жемиш жана 50 миң тонна жаңы терилген жашылча экспорттолгон.

Жапониянын жашылча-жемиш сатуусу акырындык менен калыбына келет деп күтүлүүдө, бирок алар пандемияга чейинки деңгээлге жете албайт. Бул калктын азайышы жана керектөөчүлөрдүн даярдалган салаттар жана тоңдурулган жашылчалар сыяктуу ыңгайлуу альтернативаларга болгон каалоосуна байланыштуу.

Жаңы жашылчаларга чекене суроо-талап жумуштуулуктун көбөйүшүнө байланыштуу төмөндөйт. Керектөөчүлөр жаңы жашылчаларды чекене сатууну азайтуучу ыңгайлуу продукцияларды да артык көрүшөт. Өзгөчө кырдаал жоюлгандан бери коомдук тамактануу тармагында сатуу көлөмү акырындык менен өсүүдө, бирок пандемияга чейинки деңгээлге жетиши күмөн. Керектөөчүлөр жашоонун кымбаттоосунан улам бюджеттерин катаалдатып, гибридик иштөө тартибинен улам үйдө көбүрөөк тамак жасашат. Бул коомдук тамактануу тармагында сатуунун пандемияга чейинки деңгээлден артта калышына алып келет.

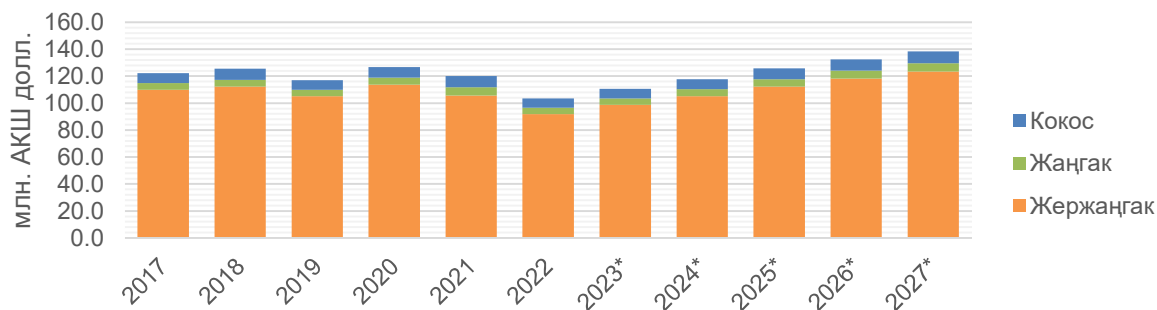
Жаңы кесилген жана тоңдурулган жемиштердин популярдуулугунун өсүшү да калыбына келтирүүгө тоскоол болууда. Чекене соодада керектөөчүлөр жаңы кесилген жемиштер жана тоңдурулган жемиштер сыяктуу ыңгайлуу өнүмдөрдү көздөй жылып жатышат. Коомдук тамактануу тармагы да узак сактоо мөөнөтү жана тамак-аш калдыктары азайгандыктан тоңдурулган жемиштерди көбүрөөк колдонушу мүмкүн.

Жаңгактар жана кургатылган жемиштер рыногу

Жапон жаңгак рыногунда чекене сатуу 2022-жылы -13,9% (учурдагы баада, нарктык мааниде) жана -0,8% (көлөмдө) төмөндөп, 339,8 млн АКШ долл түздү. Сатуу болжолу 2027-жылы жылдык орточо өсүшү 5,0% (нарктык мааниде) же 439,7 млн АКШ доллар талап кылат⁴⁴.

Жапониянын кургатылган жемиштер рыногунда чекене сатуу 2022-жылы -16,4%га (учурдагы баада, нарктык мааниде) төмөндөп, 0,7%га (көлөмдүк мааниде) өсүп, 214,9 млн АКШга жеткен. Сатуу болжолу жылдык орточо өсүшү 3,5% (нарктык мааниде) жана 2027-жылы 255,1 млн АКШ долл түзөт.

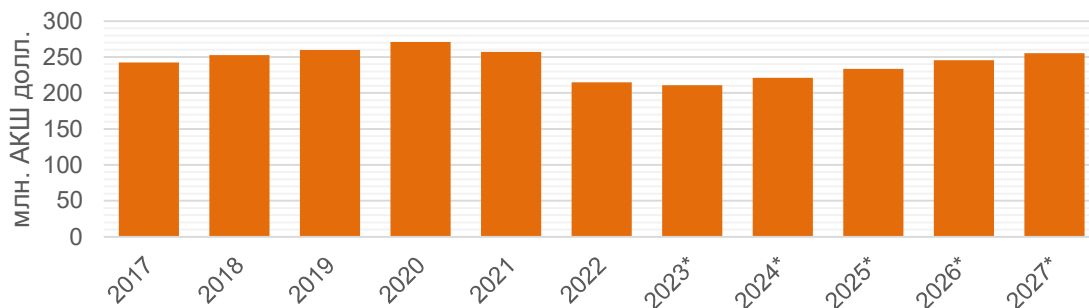
33-сүрөт. Жапонияда жаңгак сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

⁴⁴ Euromonitor International, 2023-жыл. Кыргыз Республикасында өскөн жаңгактар көрсөтүлдү.

34-сүрөт. Жапонияда кургатылган жемиш сатуу динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы жаңгактар COVID-19дан улам 2020–2021-жылдардагы кризистен кийин сатуунун өсүшүн байкайт. Өкмөт чектөөлөрдү киргизип, коомдук тамактануунун көлөмүн кыскартты. 2022-жылы чектөөлөрдү алып салуу үйдө колдонуу үчүн жаңгак сатуунун бир аз төмөндөшүнө алып келет. Коомдук тамактануу тармагы калыбына келтирүү мунун ордун толтурат, бирок жалпы көлөм пандемияга чейинки деңгээлден төмөн бойдон калат.

Жапонияда башка жаңгактар жаңгак сатуунун жарымын түзөт жана күзүндө жана кышында үйдө жасалган десерттерде жана ресторандын закусколарында популярдуу болгон каштанды камтыйт. Өзгөчө «Монблан» премиум тортунда колдонулган *Вагури* каштаны популярдуу болуп калды. Алар тортко жаңы сыгылган каштанды көрүүгө мүмкүнчүлүк берип, аларды социалдык медиага ылайыктуу кылып, кардарлар үчүн кызыктуу тажрыйба сунуштайт. #Вагури хештегинде *Instagram*да 113 000ден ашык билдирүү бар, ал эми популярдуу дүкөндөр да 13 000ден ашуун билдирүүсү бар өз хештегтерин алышкан.

2022-2023-жылдары Жапония бош эмес жашоо образынан улам протеин батончиктерин популярдуулугу жогорулайт. Алар машыгуу алдында же жолдон баратып тамактануу катары популярдуу. Ири бренддер жаңы даамдарды киргизүүдө, бул керектөөчүлөрдүн көңүлүн бурат. Ийгиликтин мисалы *Otsuka Holdings* компаниясынан ваниль менен *Calorie Mate* болду. Протеин, клетчатка же ток алып жүрүүчү заттарды камтыган азыктар да суроо-талапка ээ. Бул таттуулар пайдалуу альтернатива болуп эсептелет жана закуско же жеңил тамак катары ылайыктуу. Көптөр сергек тамактанууга умтулушат, бирок таттуу печеньеелерди жасоо адаты уланып, жаңы тамактануу адаттарынын бир бөлүгү болуп калууда.

19-таблица. 2022-жылы Жапониядан жаңгак жана кургатылган жемиштердин импорту өлкөлөр боюнча

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
080212	Бадам, кабыгынан ажыратылган	242	АКШ	98 %
			Испания	1,2 %
			Австралия	0,6 %
080232	Греция жаңгагы кабыгынан ажыратылган, жаңы же кургатылган	116	АКШ	97,6 %
			Чили	1,4 %
			Кытай	0,8 %
080620	Кургатылган жүзүм	92	АКШ	78 %
			Туркия	15 %
			Австралия	2 %
080132	Кешью жаңгагы, кабыгынан ажыратылган	83	Индия	50 %
			Вьетнам	47 %
			Камбоджа	2,5 %
081320	Кургатылган кара өрүк	33	АКШ	93,5 %
			Чили	4,6 %

			Аргентина	1 %
080252	Мисте, кабыгынан ажыратылган	28	АКШ	83 %
			Иран	8 %
			Италия	6 %
080251	Кабыгы менен мисте	23	АКШ	96 %
			Иран	4 %
081310	Кургатылган өрүк	5	Туркия	65 %
			АКШ	16 %
			Түштүк Африка	13 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Жаңгактар жана кургатылган жемиштердин ичинен 2018-2022-жылдар аралыгында нарктык мааниде өсүштү төмөндөгү позициялар боюнча белгилей кетүү керек: мисте, кабыгынан ажыратылган (34%), кабыгы менен мисте (15%), кургатылган кара өрүк (3%), кургатылган өрүк (1%), ал эми төмөндөө төмөндөгүдөй байкалган: кабыгы алынбаган жаңгак (-6%), кургатылган жүзүм (-6%), кабыгы ажыратылган кешью жаңгагы (-4%), кабыгы ажыратылган бадам (-2%).

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Кыргызстан жашылча-жемиштерди ЕАЭБ өлкөлөрүнө, Түркияга, Германияга жана Өзбекстанга экспорттойт. Кургатылган жемиштер жана жаңгактар акыркы 5 жылда оң динамикасын көрсөттү. Экспортоочулар Жапониянын рыногундагы экспорттук мүмкүнчүлүктөрдү, тобокелдиктерди кылдат изилдеп, логистиканы өнүктүрүүсү керек.

Жапонияда жаңгактар сатуунун көбөйүшүн байкайт, бирок коомдук тамактануу тармагындагы жай калыбына келтирилгендиктен 2027-жылга чейин пандемияга чейинки деңгээлге чейин калыбына келбейт. Жаңгактын көбү коомдук тамактануу жайларында колдонулат, ал жерде алкоголь ичимдиктери менен кошо берилет. Бирок, коомдук тамактануу тармагы экономикалык факторлордон жана COVID-19 жана гибридик жумуш менен байланышкан керектөө активдүүлүгүнүн төмөндөшүнөн улам жай калыбына келүүнү күтүүдө. Ошентип, жаңгак сатуу болжолдонгон мезгилдин аягына чейин 2019-жылдын деңгээлинен төмөн бойдон калат.

Жапония акыркы жылдары бош эмес жашоо образынан улам протеин куймаларынын популярдуулугу өскөн. Алар машыгуу алдында же жолдон баратып тамактануу катары популярдуу. Көптөр сергек тамактанууга умтулушат, бирок таттуу печеньелерди жасоо адаты уланып, бош жашоо образында жаңы тамактануу адаттарынын бир бөлүгү болуп калууда.

Жашылча-жемиштерди чекене сатуунун өсүшүнө карабастан, 5 жылдын ичинде нарктык мааниде импорттун төмөндөшү байкалган, бирок физикалык түрдө импорттун өсүшү байкалган. Бирок, чекене сатуу 2023-2027-жылдар аралыгында жылдык орточо өсүшү 3,5% (кургатылган жемиштер) жана 5,0% (жаңгак) өсөт деп күтүлүүдө.

ДАЯР ТАМАК-АШ ПРОДУКЦИЯСЫНЫН РЫНОГУН ТАЛДОО

Наабайкана продукциянын (выпечка) рыногу

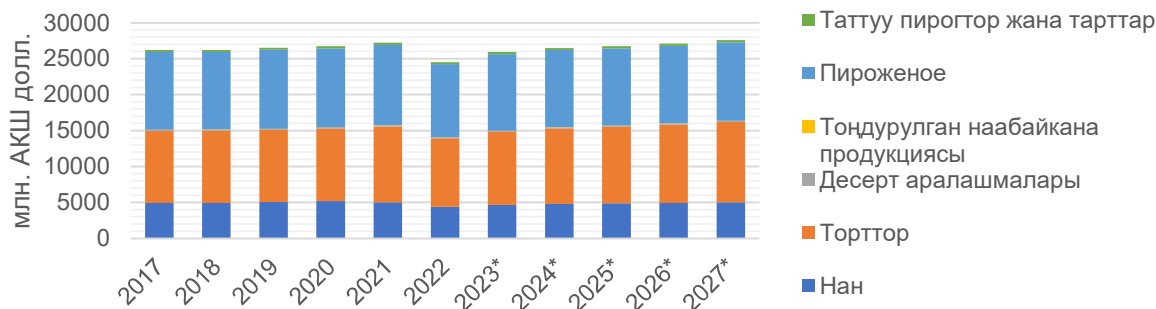
2022-жылы Жапония наабайкана продукциянын рыногунда чекене сатуу 10%га (учурдагы баалар, нарк) жана -0,8% (көлөм) төмөндөп, 24,5 млрд АКШ долл жетти. Сатуу болжолу боюнча, 2027-жылы жылдык орточо өсүш 1,6% же 27,6 млрд АКШ долл жетери болжолдонууда⁴⁵.

Жапонияда наабайкана продукциянын чекене баалары 2022-жылы импорттолгон буудайга болгон баанын жогорулашынан жана энергия менен транспорттук чыгымдардын өсүшүнөн

⁴⁵ Euromonitor International 2023.

улам кымбаттаган. Кондитердик өнөр жай 2020-жылы төмөндөөдөн калыбына келери күтүлүүдө, ал күчтүү жаңы продукцияны иштеп чыгуу менен шартталган. Бирок 2022-жылы окуучулардын мектепке кайтып келиши жана керектөөчүлөрдүн тамак бышыруудан чарчаганына байланыштуу десерт аралашмаларын сатуу азайган.

35-сүрөт. Жапонияда наабайкана продукциянын сатуунун динамикасы жана болжолу

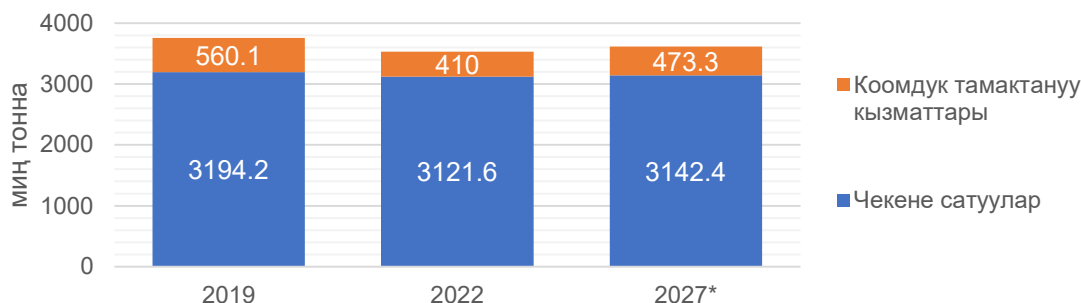

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы торттор Жапонияда ийгиликтүү наабайкана продукциянын категориясы болгон. Буга үйдөн иштеген тамактарга болгон суроо-талаптын уланып жатышы жана тортторго болгон суроо-талаптын белек катары кайтарылышы түрткү берет. Кээ бир компаниялар, мисалы, *Grapestone Co* «Tokyo Banana», өлкө боюнча популярдуу сувенирлерди камсыз кылуу менен бул категорияда өздөрүнүн катышуусун ийгиликтүү кеңейтүүдө.

2022-жылы наабайкана продукция сатуу каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: чекене сатууга 3121,6 миң тонна (88,4%) жана коомдук тамактануу тармактарына 192,7,1 миң тонна (11,6%) туура келди.

36-сүрөт. Жапонияда наабайкана продукция продукциянын сатуу каналдары, миң тонна

Булак: © Euromonitor International

Дени сак тамактанууга болгон кызыгуунун өсүшү Жапонияда COVID-19 пандемиясына чейин жана андан кийин наабайкана продукцияга болгон суроо-талапка таасирин тийгизүүдө. Өндүрүүчүлөр бул тенденцияга азыраак туз жана углеводдор азыктарды сунуштоо менен жооп кайтарууда. Бирок, COVID-19 чаралары жана инфляция керектөөчүлөрдүн сатып алуу жөндөмүн төмөндөтүүдө, андыктан өндүрүүчүлөр продукцияны иштеп чыгууда өз бюджеттерин эске алышы керек.

20-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын наабайкана продукциянын импорту

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
190590	Башка нандар жана ундан жасалган кондитердик азыктар	511,9	Кытай	21 %
			Малайзия	11 %
			АКШ	11 %
190532	Вафли жана вафли облаткалары	20,7	Бельгия	56 %
			Италия	17 %
			Малайзия	6 %
190531	Кургак таттуу печенье	2,2	Франция	54 %
			Италия	19 %
			Бразилия	18 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Экспорттоочулар рыноктун өсүү көрсөткүчтөрүн жана өзгөчөлүктөрүн изилдеши керек. Эгерде 2018–2022-жылдар аралыгындагы импорттун өсүү көрсөткүчтөрүн салыштыра турган болсок, «1905 Нан, ундан жасалган кондитердик азыктар, пирожныйлар, печенье ж.б.» товардык позициясынын импорту жыл сайын орточо 8% (нарктык мааниде) болсо, 2022-жылы бул көрсөткүч 5% (көлөм боюнча) өскөн.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Бүгүнкү күндө Кыргызстан Казакстанга “1905” товардык позициясынын 91% экспорттойт. Бул позициянын экспорту акыркы 5 жылда жыл сайын орто эсеп менен 25%га өсүүдө. Кыргызстан бул товарды Жапонияга экспорттой элек.

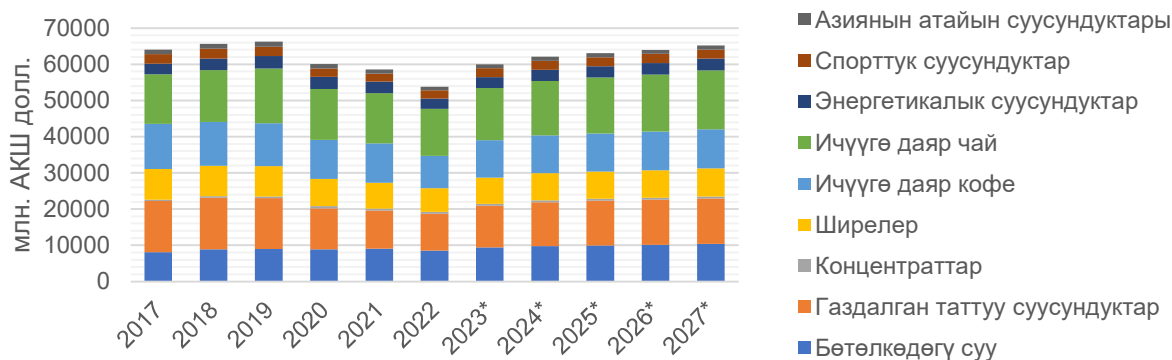
Материалдык жана эмгектик чыгымдардын туруктуулугунан улам Жапонияда наабайкана продукциялары кымбатташы күтүлүүдө. Бирок чекене сатуунун өсүшү калктын улгайып баратканына жана санынын азайышына байланыштуу чектелген. Торттор үйдөн иштөө жана сувенирлерге болгон суроо-талаптын аркасында, өзгөчө чет элдик туристтердин кайтып келиши менен суроо-талапта кала берет.

Тоңдурулган торттор жана десерттер Жапонияда чоң өсүш мүмкүнчүлүгүнө ээ. Пандемиядан бери, алар чекене сатууда популярдуу болуп, көптөгөн компаниялар ушундай өнүмдөрдү камтуу үчүн линияларын кеңейтишти. Мындай өнүмдөрдү ишке киргизүү жакынкы жылдарда өсүшкө алып келет деп күтүлүүдө.

Алкохолсуз суусундуктар рыногун талдоо

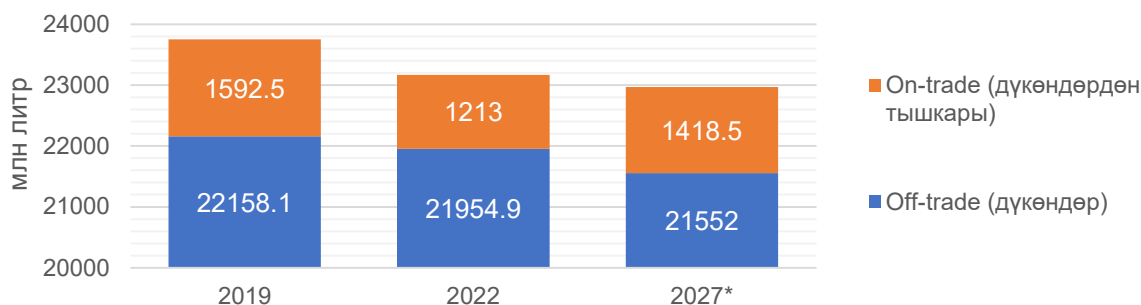
Алкохолсуз суусундуктар рыногу 2022-жылы 53,8 млрд АКШ долл жетип, 22,0 млрд литрди түзгөн. 2022-жылы өткөн жылга салыштырмалуу -8,1% (нарктык мааниде) төмөндөгөн жана 1,8% га (физикалык мааниде) өскөн. Ал эми 2023–2027-жылдарга болжол менен жылдык орточо өсүш 2,1% (нарктык мааниде) жана 0,1% (физикалык мааниде) болору күтүлүүдө.

37-сүрөт. Жапониядагы алкогольсуз суусундуктардын динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

38-сүрөт. Жапонияда алкогольсуз суусундуктарды сатуу каналдары, млн литр

Булак: © Euromonitor International

Жапония 2022-жылы эки негизги тенденцияны көрүп жатат. Биринчиси ден-соолукка болгон камкордукка байланыштуу. Керектөөчүлөр канттан баш тартып, канты аз азыктарды тандап жатышат. *Coca-Cola* жана *ITO EN* сыяктуу компаниялар керектөөчүлөр арасында популярдуу болуп жаткан ден-соолукка байланыштуу талаптары бар өнүмдөрдү чыгарышууда.

Дагы бир тенденция - алкогольдук ичимдиктерди таштоо жана сергек жашоого болгон кызыгуунун өсүшү. *Asahi Soft Drinks* жана *CJ Japan Corp* сыяктуу компаниялар бул суроо-талапты канааттандыруу үчүн алкогольсуз альтернативаларды сунуштап жатышат.

ШИРЕ РЫНОГУ

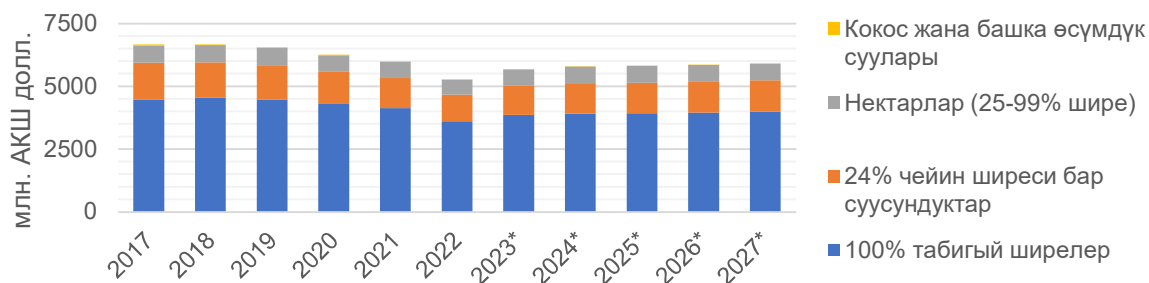
Жапон ширеси рыногунда чекене сатуу 2022-жылы 2,7% (нарк жагынан) жана 0,1% (көлөм жагынан) өсүп, 5,27 млрд АКШ долл жетти. Сатуу болжолу боюнча 2027-жылы жылдык орточо өсүш 1,0% өсүүнү талап кылат (учурдагы баада, нарк жагынан) жана төмөндөйт (-0,8%) (көлөм жагынан) же 5,91 млрд АКШ долл жетери күтүлүүдө⁴⁶.

2022-жылы (off-trade⁴⁷) ширелерди сатуу өсүп жатат, бул COVID-19 чектөөлөрү алынып салынгандыктан, үйдөн алыс болгон убакыттын көбөйүшүнө байланыштуу. Бирок, дүкөндөн тышкаркы көлөм бир аз төмөндөшү мүмкүн, анткени үйдөгү керектөөгө суроо-талаптын төмөндөшү жана суусундукка болгон баалардын жогорку инфляциясы. Бир нече өндүрүүчүлөр да 2022-жылы өз продукциясынын баасын жогорулатты.

⁴⁶ Euromonitor International 2023.

⁴⁷ Дүкөндө сатуу (off-trade) – бул керектөөчү суусундукту башка жерден ичүү үчүн сатып алгандай кылып, сатуу каналдарынын бөлүштүрүлүшү. Буга чекене соода кылган дүкөндөр мисал болот.

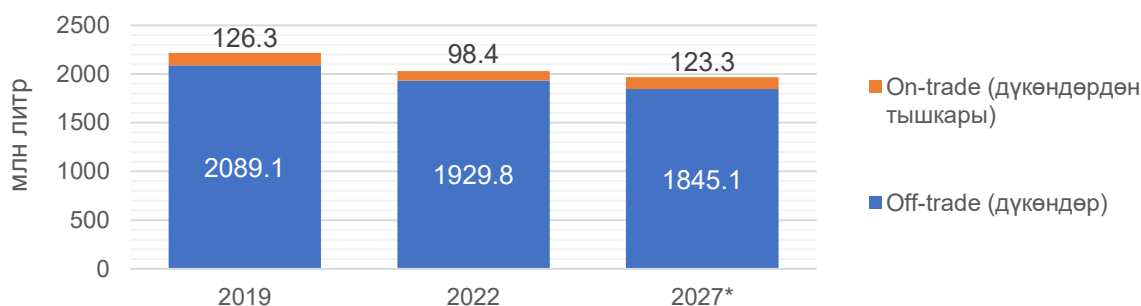
39-сүрөт. Жапониядагы шире рыногунун динамикасы жана болжолу

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы шире каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: дүкөндө сатууга 1929,8 млн литрди (95%) жана дүкөндөн тышкаркы сатууга 98,4 млн литрди (5%) туура келген.

40-сүрөт. Жапониядагы шире сатуу каналдары, млн литр

Булак: © Euromonitor International

Аралаштырылган жашылча ширелери пандемиянын башында популярдуулукка ээ болду, анткени керектөөчүлөр ден-соолукка көбүрөөк көңүл бура башташты. Бирок, 2022-жылы бул суроо-талап төмөндөй баштады жана алдыңкы өндүрүүчү *Kagome Co Ltd* өзүнүн *Yasai Ichinichi Koreippon Plus* продуктуна кан басымын төмөндөтүүгө байланыштуу ден-соолукка байланыштуу жаңы доомат менен жаңылады. Бул жаңыртуу бир эле учурда глюкоза жана кан басымынын деңгээлин көзөмөлдөгүсү келген 50 жаштан ашкан эркектерге кайрылууга багытталган.

ITO EN Ltd компаниясы туруктуулукка жана ден-соолукка басым жасоо менен аралаштырылган жашылча ширелерин жакшыртууга умтулат. 2021-жылдын октябрында алар кайра иштетилген же биомассалык материалдардан жасалган экологиялык таза таңгактарга өтүштү жана чакан үй чарбаларынын муктаждыктарына ылайыктуу таңгактын көлөмүн азайтышты. 2022-жылдын сентябрында алар ден-соолукка жана кантсыз диеталарга тынчсызданган керектөөчүлөрдүн суроо-талабын канааттандыруу үчүн кадимки азыктарга караганда 50% аз кант менен жаңы продукту ишке киргизишти.

21-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын шире импорту⁴⁸

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
200989	Мөмө-жемиштин же жашылчанын бир түрүнүн ширеси, башкалары	151,3	АКШ	28 %
			Кытай	16 %
			Польша	10 %
200969	Башка жүзүм ширеси	124,4	Аргентина	30 %

⁴⁸ Эскертүү. Мында КРде өндүрүлгөн мөмө-жемиш жана жашылча ширелери каралат.

			АКШ	27 %
			Чили	25 %
200979	Башка алма ширелери	108,4	Кытай	44 %
			Чили	17 %
			Австрия	9 %
200990	Ширелердин аралашмалары	39,2	Австралия	23 %
			Жаңы Зеландия	21 %
			АКШ	20 %
200950	Томат ширеси	4,7	АКШ	49 %
			Туркия	30 %
			Испания	17 %
200971	Брикс саны 20дан ашпаган алма ширеси	3,5	АКШ	35 %
			Испания	16 %
			Канада	12 %
200961	Жүзүмдүн ширеси (анын ичинде жүзүмдүн ширеси) 30дан ашпаган брикс менен	2,7	Франция	37 %
			АКШ	26 %
			Австрия	19 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

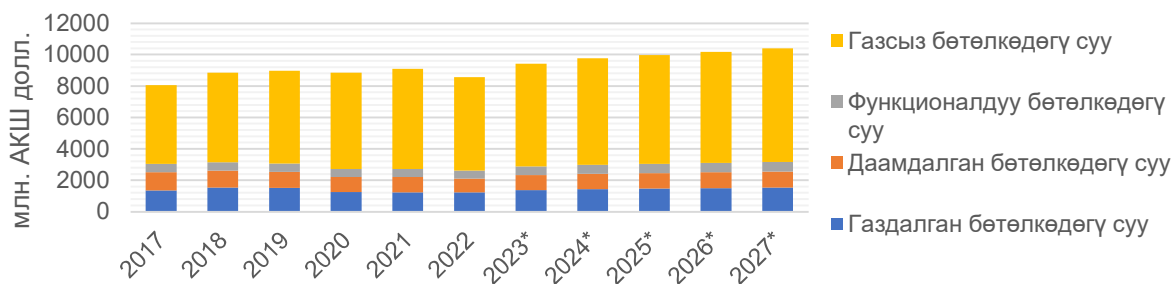
Экспорттоочулар рыноктун өсүү көрсөткүчтөрүн жана өзгөчөлүктөрүн изилдеши керек. Эгерде 2018-2022-жылдар аралыгындагы импорттун өсүү көрсөткүчтөрүн салыштыра турган болсок, “Мөмө-жемиш ширелери жана жашылча ширелери, ачытылбаган жана кошулмалары жок” товардык позициясы боюнча импорт жылына орточо (-4%) азайып жана 2022-жылы 20%га өскөн.

БӨТӨЛКӨГӨ КУЮШТУРУЛГАН СУУ РЫНОГУ

Жапон бөтөлкөгө куюштурулган суу рыногунда чекене сатуу (-6%) төмөндөп, 2022-жылы 1,1% га (көлөм жагынан) өсүп, 8,55 млрд АКШ долл жетти. Сатуу болжолу боюнча, 2027-жылы жылдык орточо өсүш 2,5% (учурдагы баада, нарктык мааниде) жана 0,7% (көлөмдө) же 10,39 млрд АКШ долл жетери күтүлүүдө.⁴⁹

Жапонияда бөтөлкөдөгү сууну сатуу 2022-жылы көлөмү жана наркы боюнча рекорддук деңгээлде өстү, бул тышкы керектөө активдүүлүгүнүн жана жайдын жогорку температурасынын шартында. Кошумчалай кетсек, жумуш чөйрөсүнүн өзгөрүшү, онлайн иштөөгө өтүү жана табигый кырсыктар жөнүндө тынчсыздануулар бөтөлкөдөгү сууга болгон суроо-талапты жана жабдууга болгон муктаждыкты түшүнүүнү колдоду.

41-сүрөт. Жапонияда бөтөлкөгө куюштурулган суу динамикасы жана болжолу

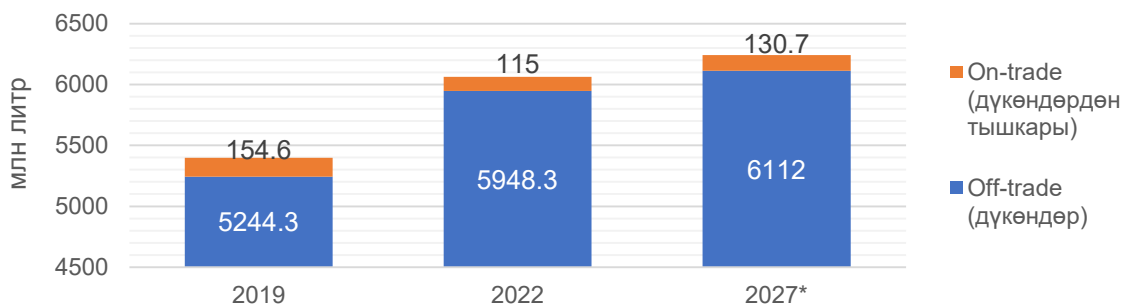
Булак: © Euromonitor International

2022-жылы дүкөндөрдө газдалган бөтөлкөдөгү суунун учурдагы баасы жана сатуу көлөмү өсүүнү уланткан. Продукт керектөөчүлөрдүн көңүлүн бурду, анткени ал эки негизги тенденция менен резонанстуу: жашоо образы ден соолук жана сергитүү. Пандемия башталгандан бери эки тенденция тең тездеди. Бөтөлкөдөгү газдалган суу жан сергитерлик

⁴⁹ Euromonitor International 2023.

суусундукка болгон муктаждыкты кандыра алат, анткени чырылдоо оозго жагымдуу сезим берет.

42-сүрөт. Жапонияда бөтөлкөгө куюштурулган суу сатуунун каналдары

Булак: © Euromonitor International

2022-жылы бөтөлкөгө куюштурулган суу каналдары төмөнкүдөй бөлүндү: дүкөндө сатууга 5948,3 млн литр (98%) жана дүкөндөн тышкары сатууга 115 млн литр (2%) туура келет.

Экспортоочулар өсүү темптерин жана рыноктун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгышы керек. Бөтөлкөдөгү сууну импорттоонун өсүү темпи эки продукт субпозициясында 2018–2022-жылдар үчүн (-0,7%) жана 2022-жылы 1,8% түздү.

22-таблица. 2022-жылы өлкөлөр боюнча Жапониянын бөтөлкөгө куюштурулган суу импорту⁵⁰

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
220299	Алкоголсуз суусундуктар (суудан, мөмө-жемиш жана жашылча ширелеринен, сүттөн жана сырадан башка)	199,5	Швейцария	58 %
			Германия	8 %
			АКШ	7 %
220110	Минералдык жана газдалган суусундуктар	120,2	Франция	45 %
			АКШ	34 %
			Австралия	9 %
220210	Курамында кант же башка таттуу даам бергичи бар суулар, анын ичинде минералдык жана газдалган суулар	30,3	Южная Корея	33 %
			АКШ	22 %
			Италия	12 %
220190	Башка суулар, анын ичинде табигый минералдык же жасалма минералдык газдалган ... кошулмасы жок суулар	13,5	АКШ	96,2 %
			Малайзия	2,5 %
			Испания	0,4 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Акыркы 5 жылда шире экспорту жыл сайын орточо 25%, бөтөлкөгө куюштурулган суу 17% өсүүдө. Кыргызстан Жапонияга алкогольсуз суусундуктарды экспорттобойт.

2022-жылы алкогольсуз суусундуктарды сатуу үзгүлтүксүз өстү, бул on-trade сатуунун калыбына келтирүү жана off-trade импульстүү сатып алуу менен колдоого алынды. Off-trade сатууларга COVID-19 таасирин тийгизди, бирок керектөөчүлөр үйдөн алысыраак убакыт өткөргөндүктөн калыбына келди. Аба ырайынын ысык болушу гидратацияланган суусундуктарга суроо-талапты арттырды.

⁵⁰ Эскертүү. Мында КРде өндүрүлгөн мөмө-жемиш жана жашылча ширелери каралат.

Өндүрүүчүлөр инфляцияга жооп катары бааларды көтөрүштү. Өндүрүүчүлөр сатуу баасын жогорулаткандан кийин дүкөндөрдө сатуу баалары көтөрүлүшү мүмкүн, бирок супермаркеттер жана дарыканалар сыяктуу башка каналдарда өсүү акырындык менен болот.

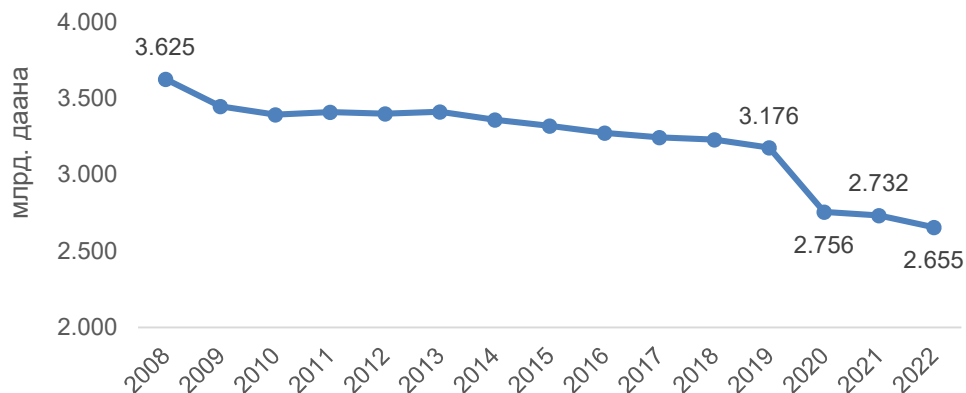
Алкохолсуз суусундуктар рыногунда ар түрдүү тенденциялар жана божомолдор бар, ширелер керектөөнүн бир аз төмөндөшүн көрсөтөт, ал эми бөтөлкөдөгү суу, тескерисинче, бир аз өсүүдө. Атаандаштыктын даражасын, ошондой эле логистиканын татаалдыгын эске алганда, бул рынокко кирүү кыйын.

КИЙИМ РЫНОГУН ТАЛДОО

Жапон кийим рыногу 15 жыл ичинде болжол менен 1 млрд даанага кыскаруу менен, акыркы жылдары орточо жылдык -2,2% га кыскарууда. 2022-жылы чекене сатуу 8,55 млрд АКШ долл жана 2,655 млрд даананы түзгөн. Буга карабастан, жапон кийим рыногу дүйнөдөгү ири базарлардын бири болуп саналат.

2022-жылы, COVID-19 чектөөлөрү алынып салынганды, жапондук керектөөчүлөр сыртка чыгууга, саякаттоого жана иш-чараларга катышууга көбүрөөк мүмкүнчүлүк алышты. Кийим-кече жана бут кийим сатуу бир аз өстү, бирок расмий жана бизнес кийимдер дагы эле токтоп турат. Гибридик жумуштун жана үйдөн окуунун популярдуулугу жаңы кийимдерге жана бут кийимдерге суроо-талапка таасирин тийгизип, сатууну төмөндөттү. Ошол эле учурда, Y2K⁵¹ стили, өзгөчө жаш муундар арасында, айрыкча аялдар арасында джинсы шымдарга болгон суроо-талапты арттырды.

43-сүрөт. Жапонияда кийим сатуу өтө тез төмөндөп кетти

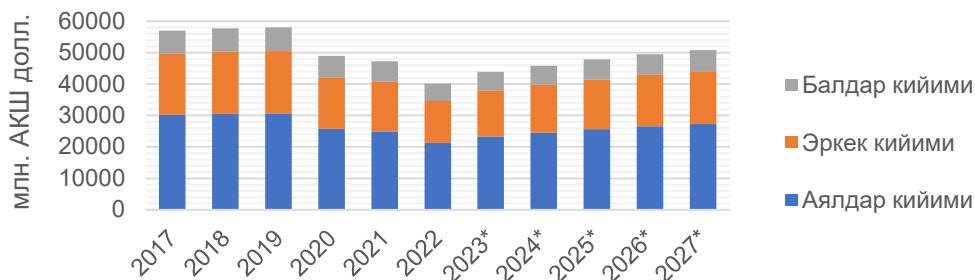
Булак: © Euromonitor International

2022-жылы Жапонияда кийимдердин чекене сатуусу өткөн жылга салыштырмалуу 15,8% га кыскарган, жана 2023–2027-жылдарга болжол менен жылдык орточо өсүш 0,3% (нарктык мааниде), бирок физикалык түрдө сатуу (-0,6) төмөндөйт. Кийим жана бут кийим тармагында 2023-жылы учурдагы нарктын күчтүү өсүшү, андан кийин жайыраак өсүш күтүлөт. *Forever 21*, *American Eagle* жана *Eddie Bauer* Жапония рыногуна кайтып келиши жөнүндөгү жаңылыктар атаандаштыктын күчөгөнүн белгилейт. Бул бренддер *Uniqlo*, ошондой эле *Workman*, *Shimamura* жана *Shein* сыяктуу онлайн сатуучулар менен беттешет. *Adidas*, *Nike* жана *Asics* сыяктуу спорттук бренддер модалуу жана функционалдык өнүмдөрдү бир аз жогору баада сунуштайт. Корпорациялар кийим тигүү тармагында

⁵¹ Мода индустриясында Y2K термини 2000-жылдардагы туу чокусуна кайтып келүүнү билдирет. Бул стразалар менен кооздолгон кийимдер жана аксессуарлар, скинни-джинсы шымдар, төмөн бийик джинсы шымдар, кызыктуу басылмалар менен кроп-топтор, кыскарылган кардигандар, велюр костюмдар, мини юбкалар, кызыктуу чач заколкалар.

туруктуулукка көбүрөөк умтулууда. Жапониянын туруктуу мода альянсы да өсүп, экологиялык демилгелердин үстүндө иштөөнү улантууда.

44-сүрөт. Аялдар, эркектер жана балдар кийимдеринин динамикасы жана болжолу

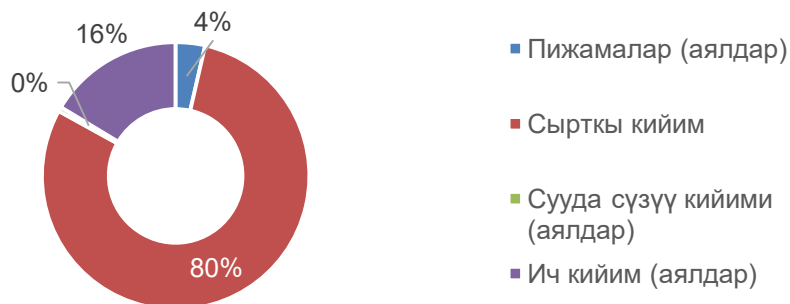
Булак: © Euromonitor International

Аялдар кийиминин рыногу

2022-жылы Жапониянын аялдар кийиминин рыногунда чекене сатуу (-14,8%) (учурдагы баалар боюнча, АКШ долл менен) төмөндөп, 0,5%га (көлөмдө) өсүп, 21,2 млрд АКШ долл жеткен. Сатуу болжолу боюнча, 2027-жылы жылдык орточо өсүш 5.7% (нарктык мааниде) же 27,3 млрд АКШ долл түзөт. Тыш кийимдер сатуу түзүмүнүн 80%ын ээлейт.

Жапонияда COVID-19 таасири 2022-жылы байкалган, бирок жазында өзгөчө кырдаал жоюлгандан кийин, кийим сатуу бир аз көтөрүлө баштаган. Бирок, алыстан иштөө сыяктуу өзгөргөн жашоо образы 2019-жылдын деңгээлинен төмөн бойдон калган аялдардын кийимдерин сатууга таасирин тийгизди.

45-сүрөт. Жапонияда аялдар кийимин сатуунун түзүмү

Булак: © Euromonitor International

Кээ бир кийим бренддери интернет-ритейлерлердин атаандаштыгынан улам дүкөндөрүн жапты. Мисалы, *Bershka* азыр онлайн гана сатылат.

Shimamura, *Uniqlo*, *GU* жана *Shein* сыяктуу бренддер жогорку сапаты менен жеткиликтүү болуп саналат. Ошол эле учурда кымбат баалуу бренддер, анын ичинде *Louis Vuitton*, *Chanel* жана *Burberry* да аялдардын кийимдер рыногундагы үлүшүн көбөйтүүдө, бул поляризацияланган рынокту көрсөтөт.

Тейлөө тармагы COVID-19 чектөөлөрүнөн улам дүкөндөрдүн жабылышына алсыз. Бул тармакта иштегендердин көбү аялдар жана алардын финансылык жактан коопсуздугу аларды арзаныраак продукцияны тандоого мажбурлайт. Бирок, керектөөчүлөр мода өнүмдөрүн тандоодо кошумча наркка көбүрөөк көңүл бурушат жана бул бренддер үчүн маанилүү.

Люкс бренддери сатууга катышпай, өз позициясын сактап кала аларына ишенет жана бул аларды рынокто уникалдуу кылат.

23-сүрөт. Аялдар кийими рыногундагы лидерлер

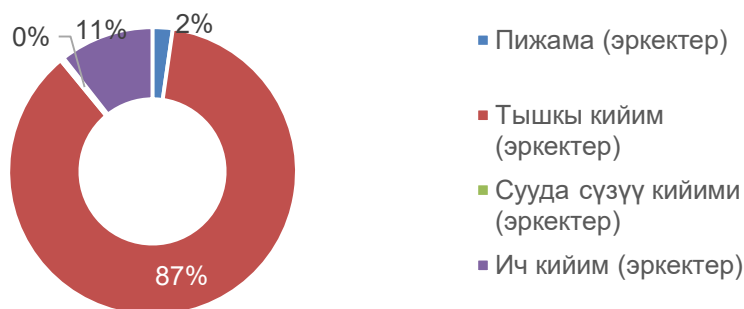
Компаниялар	Рыноктогу үлүшү, %
Fast Retailing Co Ltd	16,1 %
Shimamura Co Ltd	10,0 %
GU Co Ltd	5,3 %
Wacoal Corp	3,9 %
World Co Ltd	3,6 %
Adastria Co Ltd	3,0 %
Cross Plus Inc	2,8 %
Onward Holdings Co Ltd	2,6 %
Itokin Group	2,2 %
Louis Vuitton Japan КК	2,1 %
Остальные компании	48,4 %

Булак: © Euromonitor International

Эркектер кийиминин рыногу

Жапониянын эркектер кийиминин рыногунда чекене сатуу 2022-жылы (учурдагы баалар боюнча, АКШ долл) (-15,4%) кыскарган жана 0,3%га (көлөмдө) өсүп, 13,4 млрд АКШ долл жеткен. Сатуу болжолу боюнча, 2027-жылы жылдык орточо өсүш 5,1% (нарктык мааниде) же 16,8 млрд АКШ долл түзөт. Сатуу түзүмүндө тыш кийимдер 87%ды ээлейт.

46-сүрөт. Жапонияда эркектер кийимдерин сатуу түзүмү

Булак: © Euromonitor International

24-сүрөт. Эркектер кийиминин рыногундагы лидерлер

Компаниялар	Рыноктогу үлүшү, %
Fast Retailing Co Ltd	18,4 %
Mizuno Corp	4,4 %
Shimamura Co Ltd	4,1 %
Aoyama Trading Co Ltd	3,9 %
GU Co Ltd	3,1 %
adidas Japan КК	2,7 %

Gunze Ltd	2,4 %
Aoki Inc	2,2 %
Goldwin Inc	2,2 %
Остальные компании	56,6 %

Булак: © Euromonitor International

Жапонияга COVID-19 2022-жылы таасирин тийгизген, чектөөлөр март айына чейин уланган. Бул социалдык байланыштар кайра жандангандыктан, эркектердин кийимдерин сатуунун, айрыкча бизнес кийимдерин сатуунун бир аз өсүшүнө алып келди. Пандемияга чейин бизнес костюмдарына суроо-талап азайып бараткан, бирок керектөөчүлөрдүн муктаждыктары диверсификацияланган сайын тигилген костюмдар кайра көтөрүлө баштады.

Оверсайз кийимдер жана чоң силуэт моделдер ар кандай курактагы топтордун арасында популярдуу бойдон калууда. Бул адамдар комфортту жана эс алууну көбүрөөк баалаган модага болгон көз караштын өзгөрүшүнө байланыштуу. Ошондой эле, COVID-19дан улам физикалык көнүгүү мүмкүнчүлүгүнүн кыскарышы күнүмдүк кийүүгө ылайыктуу кийимдерге суроо-талапты күчөттү.

25-сүрөт. 2022-жылдагы Жапониянын кийим импорту (61 жана 62-товардык топтор)⁵²

ТЭИ ТН коду	Товардык позиция	Импорттун көлөмү, млн АКШ долл	Жеткирип берүүчү ТОП-3 өлкө	Импорттогу үлүшү
6110	Свитерлер, пуловерлер, кардигандар, жилеттер жана машинага же колго токулган трикотаж кийимдер ...	4730,0	Кытай	59 %
			Вьетнам	18 %
			Бангладеш	5 %
6204	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	2999,7	Кытай	59 %
			Вьетнам	9 %
			Камбоджа	9 %
6203	Костюмдар, комплектилер, пиджактар, блайзерлер, шымдар, боору жана лямкасы бар комбинезондор, бриджилер...	2142,8	Кытай	37 %
			Вьетнам	19 %
			Бангладеш	14 %
6109	Майкалар, жеңи бар фуфайкалар жана машинага же колго токулган трикотаж фуфайкалар	2117,6	Кытай	45 %
			Вьетнам	21 %
			Бангладеш	10 %
6104	Костюмдар, комплектилер, жакеттер, блайзерлер, көйнөктөр, юбкалар, юбка-шымдар, шымдар, боору бар комбинезондор...	1375,6	Кытай	59 %
			Вьетнам	15 %
			Камбоджа	8 %
6202	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	1232,3	Кытай	57 %
			Вьетнам	11 %
			Мьянма	9 %
6201	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плащтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	1052,1	Кытай	47 %
			Вьетнам	19 %
			Мьянма	10 %
6211	Спорт, лыжа жана сууга түшүүчү костюмдар, кийимге тийиштүү башка нерселер	1030,0	Кытай	50 %
			Вьетнам	29 %
			Мьянма	7 %
6115	Колготкилер, чулкилер, гольфалар,	940,0	Кытай	72 %

⁵² Эскертүү. Мындагы талдоо ТЭИ ТН кодунун 4 белгидеги деңгээлинде жүргүзүлөт.

	байпактар, подследниктер жана башка чулки-байпактар, анын ичинде компрессиондугу да бар ...		Вьетнам	10 %
			Таиланд	9 %
6206	Аялдар же кыздар үчүн блузкалар, блузкалар жана блузандор	891,1	Кытай	64 %
			Вьетнам	9 %
			Индия	5 %
6212	Бюстгальтерлер, курлар, корсеттер, курсак тарткычтар, байлагычтар жана ушуга окшогон нерселер, алардын трикотаж бөлүктөрү . . .	857,8	Кытай	34 %
			Вьетнам	21 %
			Бангладеш	10 %
6205	Эркектердин же балдардын көйнөктөрү	674,8	Кытай	51 %
			Вьетнам	10 %
			Италия	10 %
6103	Костюмдар, комплектилер, пиджактар, блайзерлер, шымдар, боору жана лямпасы бар комбинезондор, бриджи . . .	651,5	Кытай	51 %
			Вьетнам	16 %
			Камбоджа	10 %
6108	Комбинациялар, ички юбкалар, трусылар, панталондор, уктоочу көйнөктөр, пижамалар, пеньюарлар, жуунуучу халаттар ...	618,9	Кытай	69 %
			Вьетнам	10 %
			Таиланд	8 %
6210	5602, 5603, 5903, 5906 же 5907 позицияларынын материалдарынан жасалган кийим буюмдары	618,4	Кытай	48 %
			Вьетнам	34 %
			Мьянма	8 %
6106	Аялдар же кыздар үчүн машинада же колго токулган трикотаж блузкалар, блузкалар жана блузандор	514,8	Кытай	65 %
			Вьетнам	12 %
			Бангладеш	8 %
6107	Кальсондор, трусалар, түнкү көйнөктөр, пижамалар, жуунуучу халаттар, үй халаттар жана ушул сыяктуу буюмдар. . .	467,3	Кытай	59 %
			Вьетнам	15 %
			Камбоджа	10 %
6116	Трикотаж мээлейлер, мээлейлер жана кол каптар, машинада же колго токулган	455,3	Кытай	60 %
			Вьетнам	13 %
			Малайзия	10 %
6105	Эркектер же балдар үчүн трикотаж көйнөктөр, машинага же колго токулган	406,9	Кытай	49 %
			Вьетнам	28 %
			Мьянма	7 %
6111	Машина менен же кол менен токулган трикотаж балдар кийимдери жана балдар кийимдери үчүн аксессуарлар	206,4	Кытай	70 %
			Бангладеш	8 %
			Камбоджа	7 %
6214	Шаль, шарф, кашне, мантильи, вуаль жана ушул сыяктуу буюмдар	197,3	Кытай	34 %
			Италия	33 %
			Франция	15 %
6102	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плацтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	176,8	Кытай	60 %
			Мьянма	14 %
			Вьетнам	12 %
6114	Башка машинага же колго токулган трикотаж кийимдер	142,4	Кытай	56 %
			Вьетнам	14 %
			Индонезия	12 %
6101	Пальто, кыска пальто, накидкалар, плацтар, курткалар (анын ичинде лыжа курткалары), шамалдан коргоочулар курткалар, штормовкалар жана ушул сыяктуулар. . .	130,0	Кытай	50 %
			Вьетнам	22 %
			Мьянма	11 %
6208	Майкалар жана башка денеге кийилүүчү фуфайкалар, комбинациялар, ички юбкалар, трусылар, панталондор, уктоочу көйнөктөр, . . .	118,8	Кытай	61 %
			Франция	16 %
			Туркия	7 %
6207	Майкалар жана башка денеге кийилүүчү фуфайкалар, кальсондор, трусылар, уктоочу көйнөктөр, пижамалар, жуунуучу	118,3	Кытай	68 %
			Камбоджа	14 %
			Бангладеш	6 %

	халаттар			
6117	Башка даяр машинага же колго токулган трикотаж кийимдер; кийим бөлүктөрү. . .	117,4	Кытай	81 %
			Вьетнам	4 %
			Италия	4 %

Булак: TradeMap (Эл аралык соода борбору)

Жапониянын кийим импортунун 55%тен ашыгы Кытайдан, 15%ы Вьетнамдан жана 5%ы Бангладештен келет. Кийим импортунун өсүү темпи ар түрдүү: трикотаж буюмдарынын импорту 2% жана трикотаждык эмес тигилген кийимдердин импорту 6%га кыскарган.

Кыргызстандын экспорттук дарамети

Акыркы 5 жылда тигүү секторунун экспорту жыл сайын орточо эсеп менен 57% өссө, трикотаж кийимдеринин экспорту 7% кыскалды. Кыргызстан Жапонияга экспорт кылбайт.

Пандемиядан кийин эркектердин кийимдерин сатуу 2023-жылы көбөйөт деп болжолдонууда, бирок андан кийин туруктуу бойдон калуусу күтүлүүдө, 2027-жылга чейин 2019-жылга чейин калыбына келиши күмөн. Бренддер керектөөчүлөргө дүкөндөрдө жана интернетте өнүмдөрдү көрүүгө, аларды сатып алардан мурун сынап көрүүгө жана социалдык медиадагы сын-пикирлерди окууга мүмкүндүк берген омниканалдык ⁵³ коммерцияны күчөтүү аркылуу атаандаштыкка туруштук бере алат.

Жапониянын кийим рыногунда эл аралык, аймактык же жергиликтүү бренддер үстөмдүк кылгандыктан, КР экспорттоочулары ири оюнчулар үчүн өндүрүүгө активдүү даярдык көрүшү керек. Бул үчүн сорсинг⁵⁴ стратегияларын, алдынкы эл аралык компаниялардын же жергиликтүү бренддердин стратегияларын изилдеп, андан соң өз кызматтарын сунуштоолору керек.

4-БӨЛҮМ: ИШКЕРЛИК КЫЗМАТТАШТЫК ЛАНДШАФТЫНЫН СЕРЕБИ

Жапония достук бизнес чөйрөсүн, туруктуу жана ачык-айкын сот системасын, өнүккөн мобилдүүлүк жана логистикалык инфраструктураны, жогорку квалификациялуу жумушчу күчүн жана күчтүү инновациялык мүмкүнчүлүктөрдү сунуш кылган дүйнөнүн алдыңкы экономикаларынын катарына кирет. Өлкөнүн каржы институттары да күчтүү жана кредиттик шарттар дүйнөлүк башаламандыктын шартында да жагымдуу бойдон калууда. Бирок, калктын улгайып баратканы жана токтоп калган экономикалык өсүш Жапониядагы бизнес үчүн кээ бир кыйынчылыктарды жаратууда.

Жапония жетишкендиктери, инновациялык жана жогорку өнүккөн экономикасы менен 2022-жылдагы Экономикалык Эркиндик Рейтингде бир топ жогору орунда турат. Өлкө идеалдуу эркин рынок мамлекетин түзүп, микроэкономикалык кийлигишүүсүз жогорку баа туруктуулугу менен мактанат. Ошол эле учурда эффективдүү жана адилеттүү сот системасы мыйзамдардын толук аткарылышын жана мыйзам бузуулар болгон учурда тиешелүү мыйзамдуу чаралардын көрүлүшүн камсыздап, өлкөдө иштеп жаткан ишкерлердин сот системасына таянуусуна шарт түзөт. Жапония ири жана туруктуу каржы сектору менен жогорку технологиялуу жана инновациялык экономика болуп саналат. Жапониянын ата мекендик ишканалары чоң жана салыштырмалуу бай керектөө рыногунан пайда көрүшөт.

⁵³ Омниканалдык - компания өз өнүмдөрүн, сунуштарын жана колдоо кызматтарын бардык каналдар, платформалар жана түзмөктөр аркылуу кардарларга же келечектер үчүн жеткиликтүү кылган лидерди түзүү жана колдонуучуларды тартуу ыкмасы.

⁵⁴ Сорсинг стратегиясы (жеткирип берүүчүлөрдү (поставщиктерди) табуу) – бул компаниянын сатып алуу чыгымдарын анын жалпы максаттары менен шайкеш келтирүүгө багытталган иш-чаралардын жыйындысы.

Бизнес эркиндигинин рейтинги 2019-жылы 22-орундан 2022-жылы 29-орунга чейин бир аз начарлады, бул Жапонияда бизнести баштоонун, жүргүзүүнүн жана жабуунун натыйжалуулугунун бир аз начарлаганын көрсөтүп турат. 2019–2022-жылдары ачылган жаңы ишканалардын саны 23,9%га өстү, ал эми жаңы ишканалардын жыштыгы мезгилдин акырына карата 15-64 жаштагы 1000 адамга 0,5 жаңы катталганды түздү. 2022-жылы Жапониянын салык жүгү боюнча рейтинги 149-орунда болгон, бул ишканалар жана жеке адамдар үчүн оор салык жүгүн билдирет. *Heritage Foundation* жогорку жеке жана юридикалык салык ставкалары тиешелүүлүгүнө жараша 40,8% жана 23,2% деп эсептейт. Салык жүгү ИДПга карата 31,4% түзөт.

2022-жылы Жапония соода эркиндигинин индексинде (IEF⁵⁵) 68-орунду ээлеген, бул өлкөнүн орточо соода ачыктыгын көрсөтөт. Толос Фонду тарабынан 2021-жылы жарыяланган Соода тоскоолдуктарынын индексине ылайык, Жапония дүйнөлүк рейтингде 90 өлкөнүн арасында 28-орунда турат, бирок дагы эле чек арадагы жылмакай сооданы чектеген салыштырмалуу катуу тарифтик эмес чаралар менен кээ бир кыйынчылыктарга туш болууда. 2022-жылы Жапониянын экспорту жыл ичинде экспорттолгон товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн жалпы көлөмүнүн үчтөн бирине жакынын түзгөн машиналар жана электрондук жабдуулар менен көрсөтүлөт, ал эми өлкөнүн жалпы соодадан көз карандылыгы орточо, ал эми экспорт Жапониянын ИДПсынын 17,6% ын 2022-жылы түзөт.

Жапониянын инфраструктурасынын артыкчылыктарына эффективдүү жана жыш темир жол тармагы, сапаттуу жол инфраструктурасы, аэропорттордо жана деңиз портторунда эффективдүү транспорт кызматтары жана жакшы өнүккөн коммуналдык инфраструктура кирет. Транспорт жана кампа өнөр жайынын кирешеси 2022-жылы 331 млрд долл жетип, жол жүргүнчү жана жүк ташуу өнөр жайды жетектейт. Өлкөдө 2017-2022-жылдар аралыгында улуттук автомобиль жолдору 25,7%га кеңейген жана Жапониянын жол жыштыгы кеңири аймактагыдан ашып кеткен.

Жапония рыногу абдан атаандаштыкка ээ. Жапон керектөөчүлөрү сапат жана ыңгайлуулук үчүн жогору бааларды кабыл алышса да, ошол эле учурда алар да баалуулукка умтулушат. Керектөөчүлөрдүн азык-түлүк муктаждыктарын канааттандыруу үчүн бир нече варианттары бар; ресторандардан, тез тамактануучу жайлардан, дүкөндөрдөн жана ар кандай чекене дүкөндөрдө. Ири супермаркет тармактары бул суроо-талапты жеке энбелгилерди киргизүү менен жеңип жатышат, ал эми көптөгөн ресторан тармактары бааларды төмөндөтүүдө же атаандаштыкка туруштук берүү үчүн жаңы меню сунуштары жана атайын иш-чаралар менен айырмаланууда.

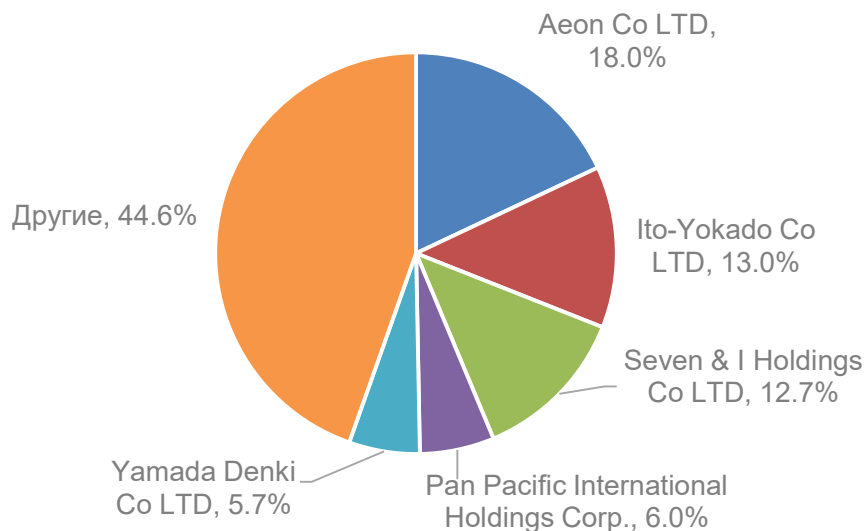
Жапон керектөөчүлөрү ден соолугуна абдан көңүл бурушат. Жапон тамак-аш жана суусундуктар рыногу функционалдык, ден соолукка пайдалуу жана ток алып жүрүүчү азыктарга басым жасоону улантууда. Ден соолукка жана сулуулукка пайдалуу деп эсептелген нерселердин баары көбүрөөк жагымдуу болуп, өзгөчө аялдар арасында популярдуу болуп калат. АКШдагы дени сак тамактануу тенденциялары да таасирин тийгизүүдө, өзгөчө диеталар жана жапон рыногунда көбүнчө популярдуу болгон модалуу «суперфуддор».

Жапониянын чекене соодасы 2021-жылы 2,8%га кыскарып, аны аймактагы экинчи ири соода кылды. 2021-2026-жылдары өнөр жай жүгүртүүсү орто эсеп менен 3% өсөрү болжолдонууда. Бул тармактык отчет өнөр жай жүгүртүүсү, керектөө, тармактык чыгымдар, тармактын кирешелүүлүгү жана атаандаштык чөйрө жөнүндө ар тараптуу маалыматтарды берет. Негизги көрсөткүчтөр региондогу башка өлкөлөр менен салыштырылат.

⁵⁵ Экономикалык эркиндиктин индекси (англ. Index of Economic Freedom) - Экономикалык эркиндиктин индекси экономикалык эркиндик менен ар кандай оң социалдык жана экономикалык максаттардын ортосундагы позитивдүү байланышты документтештирет.

Жапониянын чекене товар жүгүртүүсү Азия-Тынч океан регионунда экинчи орунду ээлейт. Өнөр жай жүгүртүүсү 2020-жылы COVID-19 пандемиясынан толугу менен айыгат жана 2026-жылы үчүнчү орунду ээлейт деп болжолдонууда. Өнөр жай жүгүртүүсүнүн абсолюттук өсүшү боюнча Жапония Азия-Тынч океан аймагында төртүнчү орунду ээлейт деп болжолдонууда. Бул аймактагы башка өлкөлөргө салыштырмалуу жапонияда B2B чекене суроо-талаптын жогору потенциалын көрсөтүп турат.

47-сүрөт. 2021-жылы ири чекене компаниялардын жүгүртүүсү ⁵⁶

Булак: © Euromonitor International

Тармакта иштеген компаниялардын жалпы саны 2021-жылы өсүүнү улантып, 1 081 820 компанияны түздү. Тармакты концентрацияланган деп эсептөөгө болот, анткени беш ири компания 2021-жылы продукциянын наркынын 55,5% түзгөн. Өнөр жайынын концентрациясы жыл ичинде өстү. *Aeon Co Ltd* 2021-жылы продукциянын наркынын 18,0% түзгөн жапон чекене соодасындагы алдыңкы компания бойдон калды.

КЫЗМАТТАШУУНУН ӨКМӨТ АРАЛЫК ПЛАТФОРМАЛАРЫ

КР менен Жапониянын ортосундагы дипломатиялык байланыштар 1992-жылдын 26-январында түзүлгөн. 2003-жылдын январында Бишкекте Жапониянын элчилиги ачылган, 2004-жылдын апрель айында Жапонияда Токио шаарында КР элчилиги ачылган.

2013-жылы КР жана 2015-жылы Жапониянын мамлекет башчыларынын расмий сапарлары эки тараптуу мамилелерди өнөктөштүктүн жаңы деңгээлине чыгарууга негиз түзгөн.

КР менен Жапониянын тышкы иштер министрлеринин 2017-жылдын мартындагы жолугушуусу өнөктөштүктүн деңгээлин жогорулатууга басым жасоо менен эки мамлекеттин мындан аркы жакындашуусуна биргелешкен каалоосун ырастады. Ошол эле учурда иш сапардын жүрүшүндө 46 млн АКШ долл жакын эки гранттык макулдашууга кол коюлду: «Бишкек-Ош унаа жолунда кар көчкүдөн коргоо», «Мурда Жапондук тараптан алынган, жол эксплуатациялоочу техникаларды тейлөө боюнча цехтерди жакшыртуу».

2018-жылдын 21-июнунда Токио шаарында кыргыз тараптын демилгеси менен эки өлкөнүн Тышкы иштер министрликтеринин ортосунда консультациялар болуп өттү, ал эки тараптуу

⁵⁶ Отчет «Жапониянын чекене соодасы»: ISIC 52». Euromonitor International, 2022-жылы, май

кызматташуунун актуалдуу маселелерин талкуулоого жана тараптардын кызматташууну биргелешип улантуу ниетин тастыктоого мүмкүнчүлүк түздү.

НЕГИЗГИ СООДА КӨРГӨЗМӨЛӨРҮНҮН ЖАНА В2В⁵⁷ АЯНТЧАЛАРЫНЫН ТИЗМЕСИ

Жапониядагы ири базарлардын бири катары, ал дүйнөлүк деңгээлдеги соода көргөзмөлөрүн жана конференцияларын өткөрөт.

26-таблица. Жапониядагы көргөзмөлөрдүн тизмеси

Аталышы	Тематикасы	Өткөрүлгөн жана жери күнү
«PROJECT Tokyo» көргөзмөсү	Кийим; булгаары жана мех; радиоберүү, телекөрсөтүү жана оюн-зоок	Март жана сентябрь 2024 (Токио)
«Fit Japan - Food Ingredients for Taste Japan» көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы	Октябрь 2023 (Токио)
«HI Japan – Health Ingredients Japan» көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы, табигый жана органикалык тамак-аш азыктары	Октябрь 2023 (Токио)
«Fashion Sourcing Tokyo» көргөзмөсү	Кийим үчүн кездемелер, кийим үчүн текстиль; субподрядчиктер, берүүчүлөр жана өнөктөштөр	10–12 октябрь 2023; 17–19 апрель 2024 (Токио)
«Fashion World Tokyo» көргөзмөсү	Кийим; булгаары жана мех; зер буюмдар	10–12 октябрь 2023; 17–19 апрель 2024 (Токио)
«Foodex Japan» эл аралык көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы, шарап жана алкоголь ичимдиктери, сыра, кейтеринг жана мейманкана бизнеси	05–08 март 2024 (Токио)
«Foodex Japan» эл аралык көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы, шарап жана алкоголь ичимдиктери, сыра, кейтеринг жана мейманкана бизнеси	18–20 сентябрь 2024 (Осака)
«Fashion Goods & Accessories Expo» көргөзмөсү	Текстиль, кийим	13–15 март 2024; 03–05 июль (Токио)
«Health Food Exhibition & Conference» көргөзмөсү	Табигый жана органикалык тамак-аш; ден соолук жана жаратылыш; тамак-аш өнөр жайы	22–24 май 2024 (Токио)
«International Food Ingredients & Additives Exhibition and Conference» көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы	22–24 май 2024 (Токио)
«WFJ – Wellness Food Japan» көргөзмөсү	Табигый жана органикалык тамак-аш; ден соолук жана жаратылыш; тамак-аш өнөр жайы	16–18 июль 2024 (Токио)
«International Food Ingredients & Additives Exhibition and Conference» көргөзмөсү	Тамак-аш өнөр жайы – ингредиенттер, тамак-аш кошумчалары	22–24 май 2024 (Токио)

⁵⁷ b2b – business-to-business. Бул компаниялар ортосундагы соода-сатык.

Өнүмдөрдүн үлгүлөрүн киргизүүгө коюлган талаптар

Жапониянын Саламаттыкты сактоо министрлиги (MHLW) коммерциялык үлгү катары импорттолгон товарлар үчүн билдирүү формасын берүүнү талап кылбайт. Бирок, кээ бир учурларда, продукциянын компаниянын ички анализи үчүн гана арналгандыгын тастыктаган документти көрсөтүү кызмат адамдарынын чечими боюнча талап кылынышы мүмкүн, өзгөчө продукциянын түрүнө же карантиндик станцияга жараша. Мындай үлгүлөрдүн көлөмүнө эч кандай чектөөлөр жок, бирок импорттоочу саны акылга сыярлык жана негиздүү болушу керек.

Көргөзмөдө көрсөтүүгө арналган продукциялар да билдирүү формасын талап кылбайт. Бирок, эгерде продукт жалпы коомчулукка, анын ичинде бекер таратыла турган болсо, импорттун стандарттык жол-жоболору, анын ичинде импорттук билдирүү сакталышы керек. Коммерциялык үлгүлөрдөгүдөй эле, кээ бир учурларда продукцияга жана/же карантиндик станцияга жараша, продукт соода көргөзмөсүнө катышуу үчүн гана арналганын көрсөтүү үчүн документтер талап кылынышы мүмкүн.

Жаныбарлардын же өсүмдүктөрдүн ден соолугунун сертификаттары менен сертификациялоону талап кылган продукциялар, сыноо үчүн алынып келинсе дагы, тиешелүү сертификаттары жок импорттоого жол берилбейт. Чек арадагы мүмкүн болгон кечигүүлөрдү жана түшүнбөстүктөрдү болтурбоо үчүн экспорттоочулар импорттоочулар жана MHLW карантиндик станциялары менен алдын ала кеңешүү сунушталат.

МАМЛЕКЕТТИК УЮМДАРДЫН ЖАНА БИЗНЕС-АССОЦИАЦИЯЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Экспорттоочулар үчүн экспорттук иш-чараларды пландаштыруунун жана ишке ашыруунун ар кандай этаптарында пайдалуу боло турган мамлекеттик жана мамлекеттик эмес уюмдардын ролун эске алуусу маанилүү. Алардын арасында тышкы сооданы жөнгө салуучу органдар жана эл аралык соода-экономикалык мамилелерди өнүктүрүү боюнча иштеген уюмдар бар.

27-таблица. Жапониянын мамлекеттик жана башка уюмдарынын байланыш маалыматтары

Уюмдун аталышы	Веб-сайты
Кыргыз Республикасынын Жапониядагы элчилиги	https://mfa.gov.kg/ru/dm/tokyo
Жапония өкмөтүнүн порталы	https://www.japan.go.jp
Жапониянын тышкы иштер министрлиги	https://www.mofa.go.jp/index.html
Жапониянын экономика, соода жана өнөр жай министрлиги	https://www.meti.go.jp/english/index.html
Жапониянын саламаттыкты сактоо, эмгек жана жыргалчылык министрлиги	https://www.mhlw.go.jp/english/index.html
Жапониянын айыл чарба, токой жана балык чарба министрлиги	https://www.maff.go.jp/e/index.html
Жапониянын айлана-чөйрөнү коргоо министрлиги	https://www.env.go.jp/en
Жапониянын жер, инфраструктура, транспорт жана туризм министрлиги	https://www.mlit.go.jp/en/index.html
Жапониянын бажы кызматы	https://www.customs.go.jp/english/index.htm
Жапониянын Улуттук салык агенттиги	https://www.nta.go.jp/english/index.htm
Жапониянын керектөөчүлөр иштери боюнча агенттиги	https://www.caa.go.jp/en/index.html

Жапониянын азык-түлүк коопсуздугу боюнча комиссиясы	https://www.fsc.go.jp/english/index.html
Жапониянын тышкы соода уюму	https://www.jetro.go.jp/en/
Жапониянын соода жана өнөр жай палатасы	https://www.jcci.or.jp/english/about.html